

☐	Kandidaatintutkielma
☒	Pro gradu -tutkielma
☐	Lisensiaatintutkielma
☐	Väitöskirja

Oppiaine	Laskentatoimi ja rahoitus	Päivämäärä	8.3.2021
Tekijä	Jenna Laurila	Sivumäärä	126+liitteet
Otsikko	Tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen vaikutukset pien- ja mikroyri- tysten tilinpäätösten laatuun – Laskentahenkilöiden näkökulma		
Ohjaaja	Apulaisprofessori Kirsi-Mari Kallio		

Tiivistelmä

Vuonna 2018 Suomen tilintarkastuslakiin ehdotettiin muutosta, joka olisi vapauttanut mikroyritykset tilintarkastusvelvollisuudesta. Yksi merkittävimmistä huolenaiheista lakiesitykseen liittyen oli, että se heikentäisi tilinpäätösten laatua. Lausuntopalautteen perusteella tilintarkastusrajojen noston sijaan ryhdyttiin suunnittelemaan kevyemmän tarkastuksen mahdollisuutta. Kesällä 2020 julkaistiin lakia valmistelleen työryhmän mietintö, jonka mukaan mikroyritykset voisivat valita tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen väliltä. Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on selvittää molempien tarkastusmuotojen merkitystä pien- ja mikroyritysten tilinpäätösten laadun kannalta.

Tutkielman kirjallisuuskatsaus kohdistuu tilintarkastuksen periaatteisiin ja lainsäädäntöön, tilintarkastuksen teorioihin sekä tilintarkastuksen tarvetta ohjaaviin tekijöihin. Yleisluonteista tarkastusta verrataan tilintarkastukseen ja lisäksi syvennyttään ajankohtaiseen lakiuudistukseen. Tutkielman empiirisessä osuudessa toteutettujen kirjanpitäjien ja tilinpäätösanalyttikoiden teemahaastattelut osoittavat, että tilintarkastus tukee kirjanpitäjän työtä ja yrittäjän toimintaa sekä lisää usein myös tilinpäätöksen käyttäjän luottamusta. Molempien tarkastusmuotojen merkitys on kuitenkin riippuvainen tilintarkastajan toimintatavoista.

Tutkielman johtopäätöksenä on, että pienten yhtiöiden tilinpäätöksen laatu paranee molempien tarkastusmuotojen seurauksena. Tilinpäätöksen laadun kannalta on olennaista, että ulkopuolinen tarkastaja suorittaa tilinpäätöksen varmuuden. Varmennusmuoto ei puolestaan ratkaisevasti vaikuta tilinpäätöksen laatuun, joten suunniteltu lakiuudistus ei todennäköisesti heikentäisi tilinpäätösten laatua. Yleisluonteinen tarkastus ei välttämättä heti saavuta luottamusta herättävää asemaa tilintarkastuksen rinnalla, vaan tarkastusmuodon vakiintumiseen kuluu aikaa. Tämän tutkielman valmistuessa tilintarkastuslain muuttamiseen liittyvä valmistelutyö on vielä kesken. Lakihanke on lisätty syysistuntokauden 2021 lainsäädäntösuunnitelmaan.

Avainsanat	mikroyritys, pienyritys, tilintarkastus, varmuustaso, yleisluonteinen tarkastus
------------	---

**TURUN
YLIOPISTO**
Kauppakorkeakoulu

**TILINTARKASTUKSEN JA YLEISLUONTEISEN
TARKASTUKSEN VAIKUTUKSET PIEN- JA
MIKROYRITYSTEN TILINPÄÄTÖSTEN
LAATUUN**

Laskentahenkilöiden näkökulma

Laskentatoimen ja rahoituksen
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Jenna Laurila

Ohjaaja:
Apulaisprof. Kirsi-Mari Kallio

8.3.2021
Pori

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Tur-
nitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
1.1	Aihealueen esittely	7
1.2	Tutkielman tavoitteet ja tutkimusongelma	10
1.3	Tutkielman rajaukset	11
1.4	Tieteenfilosofiset lähtökohdat ja tutkimusmetodologia	12
1.5	Tutkielman rakenne	14
2	TILINTARKASTUKSEN SÄÄNTELY JA KESKEISET TEORIAM	15
2.1	Tilintarkastuksen tavoitteet	15
2.2	Tilintarkastus Suomessa.....	17
2.2.1	Tilintarkastusvelvollisuus EU-tasolla ja tilintarkastukseen liittyvä kansallinen lainsäädäntö	17
2.2.2	Hyvä tilintarkastustapa, kansainväliset standardit ja eettiset periaatteet	21
2.3	Tilintarkastuksen teorioita.....	23
2.3.1	Agenttiteoria	23
2.3.2	Sidosryhmäteoria	24
2.3.3	Odotuskuilu.....	26
2.3.4	Valvonta-, informaatio- ja vakuutushypoteesi.....	27
3	PIEN- JA MIKROYRITYSTEN TILINPÄÄTÖSTEN VARMENTAMINEN...	30
3.1	Pien- ja mikroyrityksen määritelmä	30
3.2	Kohtuullinen ja rajoitettu varmuustaso	32
3.3	Tilintarkastuksen tarvetta ohjaavat tekijät	34
3.3.1	Lainsäädäntö- ja kustannuskysymys.....	34
3.3.2	Liikevaihto, organisaatorakenne ja omistuspohja	36
3.3.3	Ulkoisen rahoituksen järjestäminen.....	39
3.3.4	Sisäisen valvonnan taso	41

3.3.5	Kirjanpidon oikeellisuuden varmentaminen ja luotettavuuden signalointi.....	42
3.3.6	Laskentapalveluiden ulkoistaminen ja johdon informaatiotarpeen täyttäminen.....	44
3.4	Vapaaehtoisen tilintarkastuksen yleisyys	46
3.5	Yleisluonteinen tarkastus	47
3.5.1	Yleisluonteisen tarkastuksen määritelmä.....	47
3.5.2	Tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen vertailua.....	48
3.5.3	Lainmuutoksen valmistelu.....	54
4	ERI VARMUUSTASOJEN VAIKUTUKSET TILINPÄÄTÖSTEN LAATUUN LASKENTAHENKILÖIDEN NÄKÖKULMASTA	59
4.1	Tutkimusaineisto.....	59
4.1.1	Tutkimusaineiston hankinta.....	59
4.1.2	Haastateltavat.....	60
4.1.3	Aineiston analysoinnin kuvaus	62
4.2	Tilintarkastuksen vaikutukset tilinpäätösten laatuun.....	65
4.2.1	Tilintarkastus tukee kirjanpitäjän työtä ja yrittäjän toimintaa	65
4.2.2	Tilintarkastuksen merkitys tilinpäätösten käyttäjien kannalta.....	70
4.2.3	Tilintarkastajien toimintatapojen vaikutukset tilinpäätösten laatuun	77
4.2.4	Haasteena yrittäjän vakuuttaminen tilintarkastuksen tarpeellisuudesta.	81
4.2.5	Tilintarkastus ei sovellu kaikille yhtiöille.....	85
4.3	Yleisluonteisen tarkastuksen vaikutukset tilinpäätösten laatuun	88
4.3.1	Yleisluonteinen tarkastus ylläpitää tilinpäätösten laatua	88
4.3.2	Yleisluonteisen tarkastuksen merkitys tilinpäätösten käyttäjien kannalta	91
4.3.3	Yleisluonteisen tarkastuksen sisällön ja toteutustavan vaikutukset tilinpäätösten laatuun	95
4.3.4	Tarkastusmuotojen samankaltaiset vaikutukset tilinpäätösten laatuun	98

4.3.5	Tarkastusmuodon valinta voi osoittautua haasteeksi.....	100
5	LOPUKSI.....	105
5.1	Johtopäätökset	105
5.2	Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	110
5.3	Jatkotutkimusehdotukset.....	114
5.4	Yhteenvedo	114
LÄHTEET	.....	116
LIITE 1	HAASTATTELURUNKO KIRJANPITÄJÄT.....	127
LIITE 2	HAASTATTELURUNKO TILINPÄÄTÖSANALYYTIKOT	129
LIITE 3	HAASTATELTAVILLE ANNETTU KATSAUS	131

KUVIOT

Kuvio 1	Eri varmuustasojen tuottama luottamus (mukaellen Suomen Tilintarkastajat ry 2018).....	33
Kuvio 2	Mahdollisen lainmuutoksen vaikutukset tarkastusrajoihin (mukaellen Suomen Tilintarkastajat ry 2019b).....	56

TAULUKOT

Taulukko 1	Vakiomuotoinen tilintarkastuslausunto ja yleisluonteisen tarkastuksen johtopäätös (Suomen Tilintarkastajat ry 2019c).....	51
Taulukko 2	Tiedot haastateltavista, haastatteluiden ajankohdista ja kestoista.....	61
Taulukko 3	Tilintarkastuksen vaikutukset tilinpäätösten laatuun	105
Taulukko 4	Yleisluonteisen tarkastuksen vaikutukset tilinpäätösten laatuun	108

1 JOHDANTO

1.1 Aihealueen esittely

Euroopan unionissa annettiin vuonna 2013 uusi kirjanpidodirektiivi, joka nosti merkittävästi pienyrityksen ja tilintarkastusvelvollisuuden kynnyksarvoja. Tämä merkitsi yhä useamman eurooppalaisen pienyrityksen vapauttamista tilintarkastusvelvollisuudesta. Direktiivin voimaantulon myötä on herännyt keskustelua yksityisyriyten tilintarkastuksen tarpeellisuudesta sekä tilintarkastajien mahdollisuuksista tukea pieniä yrityksiä. Tilintarkastuksesta luopumisen on pelätty heikentävän taloudellisen informaation laatua. Suomessa direktiiviä on sovellettu varovaisesti ja tilintarkastusrajat on säädetty kansainvälisesti katsoen mataliksi. (Ojala ym. 2014, 802; Vanstraelen – Schelleman 2017, 566, 579.)

Vuonna 2018 Suomessa oli käsillä lakihanke tilintarkastuslain muuttamisesta siten, että mikroyriyten tilintarkastusvelvollisuus olisi poistettu. Lakiesityksestä suoritettulla lausuntokierroksella nousi vahvasti esille huoli taloudellisen raportoinnin laadun kärsimisestä mahdollisen lainmuutoksen seurauksena. Monet asiantuntijat uskoivat tilintarkastusrajojen noston sijaan kevyemmän tarkastuksen mahdollisuuteen pienimpien yhtiöiden tilinpäätösten varmentamisessa. Lakiesitys ei edennyt eduskuntaan ja tilintarkastusrajat säilyivät ennallaan. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018; 2020a; Valtioneuvosto 2018.)

Lausuntopalautteen perusteella Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) asetti työryhmän suunnittelemaan kevyemmän tarkastuksen käyttöönottoa pienille yrityksille, joille nykyinen lakisääteinen tarkastus on usein ylimitoitettu. Kesäkuussa 2020 työryhmä julkaisi hallituksen esityksen muotoon laaditun mietintönsä. Työryhmän mietinnöstä järjestettiin syksyn 2020 aikana lausuntokierros. Lainvalmistelu on lisätty eduskunnan syysistunto-kauden 2021 suunnitelmaan ja lain arvioidaan tulevan voimaan tammikuussa 2022. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020a; 2020b.) Kevyemmällä tarkastuksella viitataan *yleisluonteiseen tarkastukseen*, joka sisältää tilintarkastusta kevyemmät toimenpiteet ja tuottaa rajoitetumman varmuuden tilinpäätöksen oikeellisuudesta (Suomen Tilintarkastajat ry 2019a).

Lakisääteisen tilintarkastuksen sääntelyä voidaan pitää tärkeänä yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna. Pakollinen tilintarkastus parantaa tilinpäätösten luotettavuutta, mikä hyödyttää sekä yritysjohtoa että yrityksen sidosryhmiä. (Baker ym. 2014, 371–372; Tabone – Baldacchino 2003, 387.) Toisaalta yritysjohton näkökulmasta tilintarkastus saattaa olla sekä hallinnollinen että kustannuksellinen taakka (Chung – Narasimhan 2001, 120; Downing – Langli 2019, 55). Tilintarkastus suoritetaan joskus vapaaehtoisesti,

vaikka yrityksellä ei olisi tilintarkastusvelvollisuutta. Vapaaehtoinen tilintarkastus toteutetaan silloin, kun siitä koetaan olevan hyötyä yritykselle. Esimerkiksi kirjanpidon virheiden vähentäminen ja luottamuksen signaloiminen velkojille nähdään perusteena vapaaehtoiselle tilintarkastukselle. (Clatworthy ja Peel 2013, 1–2, 22; Dedman ym. 2014, 1–3, 21.) Myös yrityksen hajaantunut omistus lisää tarvetta vapaaehtoiselle tilintarkastukselle (Ojala ym. 2016, 267). Pien- ja mikroyrityksissä omistus ja johto on kuitenkin usein keskittynyt samoille henkilöille (Collis ym. 2004, 97). Tämä herättää kysymyksen tilintarkastuksen tarpeellisuudesta, kun yrityksellä ei ole laajaa omistuspohjaa.

Toisaalta pienten yritysten kirjanpitotoimintojen ulkoistaminen luo informaatioasymmetriaa omistajajohtajien ja ulkopuolisen kirjanpitäjän välille. Pien- ja mikroyritysten tilintarkastuksen kirjallisuutta tarkastellessa agenttiteoria nouseekin vahvasti esille, mutta ei perinteisessä merkityksessään. Agenttiongelman nähdään pien- ja mikroyritysten kohdalla syntyvän ennemmin laskentatoimeen liittyvien tehtävien ulkoistamisen kuin johdon ja omistuksen eriytymisen vuoksi. Tilintarkastus voidaan nähdä keinona pienentää agenttiongelmia. (Niemi ym. 2012, 169, 189; Tabone – Baldacchino 2003, 397.) Toisaalta on esitetty, että vaihtoehtoinen tarkastustapa lakisääteisen tilintarkastuksen sijaan voisi tuottaa samat hyödyt edullisemmin. Yleisluonteinen tarkastus saattaa olla pienelle yritykselle kustannustehokkaampi vaihtoehto, sillä se voi varmistaa tilinpäätöksen luotettavuuden riittävällä tasolla. (Chung – Narasimhan 2001, 123; FEE 2016, 6; Vanstraelen – Schelleman 2017, 566, 579.)

Tieteellisessä tutkimuksessa esiintyy siis monenlaisia väitteitä pien- ja mikroyritysten tilinpäätösten tarkastuksesta, joita on syytä pohtia lainmuutoksen vaikutusten arvioinnissa. Vuoden 2018 lakihankkeeseen liittyvät lausunnot antavat syyn tarkastella tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen merkitystä erityisesti taloudellisen informaation laadun varmentamisen kannalta. Kevyempään tarkastukseen liittyvä lainmuutos on tällä hetkellä valmisteilla (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020a), joten aihe on ajankohtainen ja relevantti koskien pien- ja mikroyrityksiä sekä kaikkia niiden sidosryhmiä.

Pienten yritysten taloudellisen raportoinnin kontekstissa neljä tärkeää toimijaa ovat kirjanpitäjät, tilintarkastajat, sääntelijät ja omistajajohtajat (Ojala ym. 2014, 814). Siten on perusteltua tarkastella aihetta pien- ja mikroyritysten tilinpäätösten parissa työskentelevien kirjanpitäjien näkökulmasta. Monipuolisemman näkemyksen takaamiseksi on kuitenkin syytä selvittää myös muiden laskentahenkilöiden näkökulmia. Tähän tutkielmaan on valittu joukko ulkoistettuja kirjanpitäjiä ja tilinpäätösanalytikoita edustamaan laskentahenkilöitä. Molemmat laskentahenkilöt voivat ulkopuolisina asiantuntijoina arvioida eri

tarkastusmuotojen hyötyjä ja haasteita laaja-alaisesti. Sekä kirjanpitäjien että tilinpäätös-analyytikoiden työ liittyy läheisesti tilinpäätöksiin, joten heillä on oletettavasti näkemyksiä tilinpäätöksen laatuun vaikuttavista tekijöistä.

Tilintarkastuksen vaikutukset näkyvät näiden ammattikuntien edustajien työssä eri tavoin. Kirjanpitäjät edustavat ennen tilintarkastusta suoritettavaa työtä ja tilinpäätös-analytikot puolestaan tilinpäätöksen ja mahdollisen tilintarkastuksen jälkeen tehtävää työtä. Ulkoistettujen kirjanpitäjien kokemukset tilintarkastuksen merkityksestä tilinpäätöksen laadinnassa ja oman työnsä laadun varmentamisessa antavat näkökulman pien- ja mikroyritysten tilintarkastuksen tarpeellisuudelle. Tilinpäätösanalytikot voivat puolestaan arvioida tilinpäätöksen laatua eri näkökulmasta, sillä he analysoivat tilinpäätöksiä riippumattomina kirjanpitäjistä, tilintarkastajasta ja analysoitavasta yrityksestä. Analytikot voivat tarkastella tilintarkastuksen merkitystä tilinpäätösinformaation tulkinnassa. Lisäksi molemmilta tahoilta pyritään saamaan näkemyksiä yleisluonteiseen tarkastukseen ja siihen liittyvään lakimuutokseen liittyen.

Pien- ja mikroyritysten tilintarkastukseen liittyen on tehty pro gradu -tutkielmia. Uusimmissa tutkielmissa tarkastelun kohteena on ollut muun muassa pienten yritysten tilintarkastuksen tarpeellisuus ja mahdollinen tilintarkastusrajojen nosto (mm. Piispanen 2019, Lepistö 2018, Mäkäläinen 2018, Simola 2018). Kervinen (2015) on käsitellyt pro gradussaan yleisluonteisen tarkastuksen riittävyttä pienille yhtiöille. Työ- ja elinkeinoministeriön uusi valmistelu kevyemmästä tarkastuksesta ei sen sijaan ole vielä saanut painoarvoa monessakaan tutkielmassa. Nikulaisen (2019) pro gradu käsittelee yleisluonteista tarkastusta ja tarkastelee tilintarkastuksen laatua. Kyseisessä pro gradussa huomioidaan Työ- ja elinkeinoministeriön selvitystyö, mutta tutkielman valmistumisen jälkeen lainvalmistelu on ehtinyt edetä jo pidemmälle. Tutkielman mukaan tarkastuksen laatuun vaikuttaa vahvasti tarkastuksen suorittajan ammatillisen harkinnan perusteella tehdyt päätökset. Yleisluonteisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen laatuun vaikuttavat tekijät havaittiin tutkielmassa samankaltaisiksi. Tässä tutkielmassa uutuusarvoa haetaan tilintarkastuksen laadun sijaan tutkimalla tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen vaikutuksia tilinpäätösinformaation laatuun.

Aiemmissä tutkielmissa pien- ja mikroyritysten tilintarkastusta ja yleisluonteista tarkastusta on käsitelty esimerkiksi yritysten ja tilintarkastajien näkökulmasta sekä laajemmin huomioiden eri sidosryhmien näkemyksiä (mm. Nikulainen 2019, Piispanen 2019, Lepistö 2018, Mäkäläinen 2018, Simola 2018, Kervinen 2015). Kirjanpitäjien ja tilinpäätös-analyytikoiden näkökulmaa ei niinkään ole selvitetty kummankaan

tarkastusvaihtoehdon tiimoilta. Lisäksi useampien eri laskentahenkilöiden näkemyksiin perustuvia tutkielmia aihepiiristä ei nähtävästi ole tehty. Siten on perusteltua ottaa tähän tutkielmaan sekä kirjanpitäjien että tilinpäätösanalyytikoiden näkemyksiä täydentämään aiemmin tutkittuja näkökulmia.

Alan tieteellisessä kirjallisuudessa yleisluonteista tarkastusta on tutkittu lähinnä kansainvälisessä kontekstissa. Useiden maiden kohdalla yleisluonteista tarkastusta on pidetty julkisten yhtiöiden osavuosikatsausten tarkastusvaihtoehtona (Mock ym. 2013, 335). Yleisluonteinen tarkastus on pikkuhiljaa alkanut levittäytymään myös pienten eurooppalaisten yritysten keskuuteen. EU:ssa on viime aikoina pyritty keventämään pienten yhtiöiden velvoitteita, mutta EU-sääntely ei ainakaan vielä ulotu kevyempiin tarkastusmuotoihin. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020b, 17–18, 23.) Tilintarkastusta on tutkittu kattavasti. Tilintarkastuksen osalta löytyy Suomen pien- ja mikroyrityskenttään kohdistuvia tutkimuksia, vaikkakin myös tilintarkastuksen osalta tieteellinen kirjallisuus painottuu enemmän kansainväliseen näkökulmaan.

1.2 Tutkielman tavoitteet ja tutkimusongelma

Tutkielman tavoitteena on tutkia tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen merkitystä pien- ja mikroyritysten tilinpäätösten laadun kannalta. Tutkielmassa tarkastellaan tilintarkastuksen suorittamista tilintarkastusvelvollisissa pien- ja mikroyrityksissä sekä vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamista silloin, kun tilintarkastusvelvollisuuden rajat eivät ylitä. Lisäksi selvitetään yleisluonteiseen tarkastukseen liittyvän lakiuudistuksen mahdollisia vaikutuksia pien- ja mikroyritysten tilinpäätösinformaation laatuun. Aihetta tarkastellaan laskentahenkilöiden näkökulmasta. Tämän perusteella voidaan muodostaa seuraavat tutkimuskysymykset:

- 1. Millainen merkitys pien- ja mikroyritysten tilintarkastuksella on tilinpäätösinformaation laatuun laskentahenkilöiden näkökulmasta?*
- 2. Miten yleisluonteiseen tarkastukseen liittyvä lakiuudistus toteutuessaan voi vaikuttaa tilinpäätösinformaation laatuun?*

1.3 Tutkielman rajaukset

Tutkielmassa on tarkoitus tarkastella, miten eri tarkastusmuodot vaikuttavat tilinpäätösten laatuun suomalaisessa pien- ja mikroyrityskentässä. Pien- ja mikroyrityksen sekä tilintarkastusvelvollisuuden määritelmät vaihtelevat maittain. Empiriaosuudessa aihetta käsitellään Suomen lainsäädännön määritelmien mukaisesti, koska aineisto kerätään suomalaisten pien- ja mikroyritysten tilinpäätösten parissa työskentelevien laskentahenkilöiden keskuudesta. Lakiuudistus koskee näillä näkymin mikroyrityksiä, joten aihetta ei ole tarpeen tarkastella pien- ja mikroyrityksiä suurempien yritysten osalta.

Kirjallisuuskatsauksessa pien- ja mikroyritysten tilintarkastusta ja yleisluonteista tarkastusta tarkastellaan myös kansainvälisestä näkökulmasta. Tilintarkastuskäytännöt vaihtelevat maittain ja pelkästään Suomen näkökulman tutkiminen ei anna tarpeeksi syvyyttä aiheeseen. Suomessa tilintarkastusvelvollisuuden rajat ovat matalat, joten on järkevää tarkastella myös korkeampien tilintarkastusvelvollisuusrajojen maita. Erilaisten tilintarkastusvelvollisuuksien tarkasteleminen antaa perusteellista näkemystä niin lakisääteisen kuin vapaaehtoisinkin tilintarkastuksen hyödyistä ja haitoista. Yleisluonteisen tarkastuksen vaikutuksia olisi lähes mahdoton tutkia ilman kansainvälisen käytännön peilaamista, koska Suomessa ei vielä ole paljoa kokemusta kevyemmästä tarkastuksesta.

Tutkielma rajataan käsittelemään tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen vaikutuksia *tilinpäätöksen laatuun*. Tässä tutkielmassa tilinpäätöksen laadulla tarkoitetaan kaikkia seikkoja, jotka vaikuttavat tilinpäätöksen oikeellisuuteen, luotettavuuteen ja käytettävyyteen. Kvalitatiivisen tutkielman puitteissa laatua ei ole tarkoitus mitata kvantitatiivisin määrein, joten laadun määritelmä ei ole sidoksissa mihinkään arvoihin. Tarkoituksena on selvittää tilinpäätöksen laatijan ja tilinpäätöksen tulkitsijan kokemaa laatua. Tutkielmasta rajataan ulkopuolelle *tilintarkastuksen laatuun* liittyvät tekijät.

Vuoden 2018 tilintarkastusrajojen nostamiseen liittyvään lakihankkeeseen kohdistuvat lausunnot käsitellään lyhyesti lainvalmistelusta kertovan alaluvun 3.5.3 yhteydessä. Sen sijaan tässä tutkielmassa ei käsitellä Työ- ja elinkeinoministeriön uusimmasta mietinnöstä annettuja lausuntoja, koska ne julkaistiin vasta tämän tutkielman tarkastusprosessin alkaessa.

Tutkielmassa ei käsitellä tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen lisäksi muita tilintarkastajan tarjoamia palveluita. Muihin palveluihin voi liittyä riippumattomuusongelmia ja varmuustason puuttumista, eikä näitä juuri käytetä Suomessa

vaihtoehtona tilintarkastukselle. Epäselvyyksien välttämiseksi kokoamistoimeksianto selvitetään kuitenkin käsitteenä varmuustasojen yhteydessä, mutta siihen ei syvennyttä tarkemmin.

Myös tilintarkastajan näkökulma rajataan ulkopuolelle, jolloin varmistetaan tutkielman uutuusarvo. Tilintarkastajan näkökulman rajaaminen ulkopuolelle edesauttaa myös saamaan puolueettomia näkemyksiä aiheesta, kun tilintarkastajien ammattikunnan sisäiset intressit eivät pääse vaikuttamaan tilintarkastuksen merkityksen arviointiin. Tilintarkastusyhtiöt hyötyvät pakollisista tilintarkastuksista (Chung – Narasimhan 2001, 120), jolloin he saattavat puolustaa tarkastusvelvollisuutta ammattikunnan etua silmällä pitäen. Vastaavasti Tabonen ja Baldacchinon (2003, 392, 394, 396–397) tutkimuksessa tilintarkastajat puolustivat voimakkaasti tilintarkastuksen pakollisuutta pienyrityksille. Omistajajohtajat puolestaan suhtautuivat asiaan neutraalimmin ja olivat tilintarkastajia kiinnostuneempia yleisluonteista tarkastusta kohtaan. Tutkijat arvioivat, että tähän voi liittyä tilintarkastajien oman edun tavoittelua tai ammattikunnan puolustamista. Muun muassa näiden tutkimusten valossa on perusteltua rajata sekä tilintarkastajien että omistajien ja yrityksen johdon näkemykset tutkielman ulkopuolelle, jotta mahdolliset puolueelliset kannanotot eivät heikennä tutkielman luotettavuutta.

1.4 Tieteenfilosofiset lähtökohdat ja tutkimusmetodologia

Tätä tutkielmaa ohjaa hermeneuttinen tieteenperinne, joka tutkii asioiden merkityssisältöjä. Hermeneuttinen tieteensuuntaus pyrkii ilmaisemaan täsmällisesti, mitä tutkittavassa kohteessa on olemassa. Tieteensuuntauksessa tavoitellaan tutkijan itseymmärryksen lisääntymistä ja pidetään tutkijaa ja kohdetta yhtä tärkeinä. Hermeneutiikka hyväksyy tosiasioiden ja arvojen välisen yhteyden. Hermeneuttinen kehä kuvaa, miten jokin yksityiskohta on kokonaisuuden osa ja toisaalta, miten yksityiskohdat muodostavat kokonaisuuden. Hermeneuttinen metodi sallii rationaalisen ajattelun lisäksi empatian ja intuition osaksi tutkimusta. Tunteet mahdollistavat kognition eli asioiden yhdistelyn. (Anttila 2014.)

Positivistisesta perinteestä poiketen hermeneuttisessa perinteessä tutkija voi suhteuttaa aineistoon merkitysehdoituksensa. Positivismissa konkreettisesta ilmiöstä muodostetaan käsite, mutta hermeneutiikassa abstraktista ja käsitteellisestä ilmiöstä konkretisoidaan ymmärrettävä kokonaismerkitys. Hermeneuttiseen tieteenperinteeseen liittyy tulkinnallinen tiedonintressi, joka pyrkii ymmärtämään ihmistä ja tämän toimintaa erilaisissa

tilanteissa. Tiedonhankinta on tällöin käytännöllistä ja tulkintaa voidaan tehdä esimerkiksi henkilöiden asenteista tai erilaisia tarpeita ohjaavista tekijöistä. Tieteellisesti hyväksyttävä toiminta vaatii, että tutkija pystyy saattamaan saavuttamansa tiedon muille. Tutkijan tulee käyttää apuna problematisointia, analyysia ja päätelmiä. Tämä tarkoittaa, että tutkijan on määriteltävä, mitä hän on kysynyt, miten hän on ilmiötä eritellyt sekä mihin tuloksiin hän on päätenyt. (Anttila 2014.)

Tutkimusote yhdistää tieteenfilosofian ja tutkimuskäytännön. Karkeasti tutkimusotteet voidaan jakaa kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen tutkimukseen. (Alasuutari 2011; Neilimo – Näsi 1980, 26.) Tämä tutkielma toteutetaan kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Se on tieteellisen tutkimuksen menetelmäsuuntaus, jonka avulla pyritään kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen kohteen laadusta, ominaisuuksista ja merkityksistä (Koppa 2015). Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena. Laadullisessa analyysissä aineistoa käsitellään tutkimuksen kannalta relevantista teoreettis-metodologisesta näkökulmasta. Aineistossa keskitytään teoreettisen viitekehyksen ja kysymyksenasettelun valossa vain olennaiseen. Tämä tarkoittaa havaintojen pelkistämistä ja lopulta niiden yhdistämistä yhdeksi tai muutamaksi havaintojen joukoksi niistä löytyvän yhteisen piirteen perusteella. On mahdollista löytää myös sääntö, joka kuvaa koko aineistoa poikkeuksetta. Havaintojen pelkistämisen ja yhdistämisen jälkeen näitä tuloksia on tulkittava. Tarkoituksena ei ole löytää tilastollisesti merkitseviä tuloksia. (Alasuutari 2011.)

Liiketaloustieteissä tutkimusmetodologiat voidaan jakaa hienojakoisemmin käsitte-analyyttiseen, päätöksentekometodologiseen, nomoteettiseen, toiminta-analyyttiseen ja konstruktiiiviseen tutkimusotteeseen. Tässä tutkielmassa hyödynnetään toiminta-analyyttistä tutkimusotetta, joka pyrkii tutkittavan ilmiön syvälliseen ymmärtämiseen. Toiminta-analyyttisellä tutkimusotteella ei pyritä yleisten lainalaisuuksien löytämiseen, vaan ennemminkin yrityselämän perusteelliseen tulkintaan ja joskus myös sen muuttamiseen. Tarkasteltavan ilmiön historiallinen tausta ja ihmisen toiminta otetaan toiminta-analyyttisessä tutkimusotteessa huomioon. Toiminta-analyyttinen tutkimusote on lähellä konstruktiiivista tutkimusotetta, sillä molemmissa on selvä ja käytännönläheinen yhteys empiriaan. Toiminta-analyyttinen tutkimus pyrkii kuvaamaan ja ymmärtämään empiristä ilmiötä huolellisesti, usein vain muutamien kohdeyksiköiden kautta. Toiminta-analyyttisellä tutkimuksella ei kuitenkaan ole konstruktiiivisen tutkimuksen kaltaisia ongelmanratkaisuun pyrkiviä normatiivisia tavoitteita. (Lukka 2014; Neilimo – Näsi 1980, 29–31, 34–35, 66–67.)

Tämä tutkielma on empiirinen. Tutkielman empiirinen osuus toteutetaan teemahaastattelun eli puolistrukturoidun haastattelun keinoin. Teemahaastattelu etenee valittujen teemojen mukaisesti, jotka perustuvat tutkielman viitekehykseen eli siihen mitä tutkittavasta ilmiöstä jo tiedetään. Haastattelu on menetelmänä joustava. Tutkijalla on mahdollisuus vaihtaa kysymysten järjestystä ja esittää tarkentavia kysymyksiä, jotta voidaan saada merkityksellisiä vastauksia tutkielman ongelmanasettelun kannalta. Haastattelun etuna on, että siihen voidaan valita henkilöt, joilla on tietoa tai kokemusta tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi – Sarajärvi 2018.) Haastateltavina toimii joukko kirjanpitäjiä ja tilinpäätösanalytikoita, joilla on työnsä puolesta läheinen kosketuspinta tutkittavaan ilmiöön.

Haastattelun onnistumisen kannalta on suositeltavaa, että haastateltavilla on mahdollisuus tutustua haastattelun teemoihin ja kysymyksiin etukäteen (Tuomi – Sarajärvi 2018). Suomessa yleisluonteinen tarkastus ei välttämättä ole laskentahenkilöille vielä tuttu käsite. Haastateltaville annetaan etukäteen aiheeseen liittyvä katsaus, johon heitä pyydetään tutustumaan ennen haastattelua. Myös haastattelukysymykset toimitetaan haastateltaville etukäteen. Näin varmistetaan, että haastatteluista saadaan enemmän irti.

1.5 Tutkielman rakenne

Tutkielman ensimmäinen luku on johdanto. Toinen ja kolmas pääluke painottuvat kirjallisuuskatsaukseen. Toisessa pääluvussa käsitellään tilintarkastusta ja siihen liittyviä periaatteita, lainsäädäntöä ja keskeisiä teorioita. Kolmannessa pääluvussa selvitetään pien- ja mikroyrityksen sekä varmuustasojen määritelmät. Lisäksi tarkastellaan pien- ja mikroyritysten tilintarkastuksen tarvetta ohjaavia tekijöitä, joita ilmenee niin pakollisen kuin vapaaehtoisen tilintarkastuksen osalta. Luvussa käsitellään myös yleisluonteiseen tarkastukseen liittyvää lakiuudistusta sekä yleisluonteisen tarkastuksen tuomia mahdollisuuksia ja rajoitteita verrattuna tilintarkastukseen.

Neljäs pääluke on empiriaosuus, jossa kuvataan haastatteluiden toteuttaminen ja analysoidaan tulokset. Viimeisessä pääluvussa esitetään yhteenveto ja johtopäätökset, arvioidaan tutkielman luotettavuutta sekä tehdään jatkotutkimusehdotukset. Tutkielman liitteenä on haastattelurungot sekä haastateltaville annettu katsaus haastattelun aihepiiristä.

2 TILINTARKASTUKSEN SÄÄNTELY JA KESKEISET TEORIAT

Tässä luvussa käsitellään Suomessa tällä hetkellä olevaa ainoaa lakisääteistä varmentamisen keinoa eli tilintarkastusta ja sen tarkoitusta. Luvussa selvitetään tilintarkastuksen sääntelyä Euroopan unionissa ja miten kyseistä sääntelyä sovelletaan Suomessa. Luvussa tarkastellaan myös tilintarkastukseen liittyviä keskeisimpiä teorioita.

2.1 Tilintarkastuksen tavoitteet

Tilintarkastuslain mukaan tilintarkastukseen sisältyy kohdeyhteisön tai -säätiön tilikauden kirjanpidon, tilinpäätöksen sekä hallinnon tarkastus. Tilintarkastus valvoo yhdessä yhteisöjen hallinto- ja ohjausjärjestelmien kanssa tilinpäätösraportoinnin virheettömyyttä, avoimuutta ja uskottavuutta. Tilintarkastus on lakisääteinen suoja yhteisön omistajille tai jäsenille sekä luotonantajille, viranomaisille ja muille sidosryhmille. Tilintarkastus vähentää myös yritysten pääomakustannuksia ja luo yleistä luottamusta markkinoihin. Tilintarkastajan riippumattomuutta voidaan pitää tilintarkastuksen perustana. (TTL 2015/1141, 3:1; Työ- ja elinkeinoministeriö 2020c; Vihreä kirja 2010, 3, 11.)

Tilintarkastuksen tavoitteena on selvittää, onko tilinpäätös laadittu tilinpäätösnormiston mukaisesti. Tilintarkastajalta edellytetään ammatillista skeptisyyttä ja harkintaa, olennaisen virheellisuuden riskin arviointia sekä sopivien tarkastustoimenpiteiden suunnittelua ja suorittamista. (Halonen – Steiner 2009, 42–43.) Tarkastusmenettelyihin katsotaan kuuluvaksi esimerkiksi aineistontarkastustoimenpiteitä ja analyttisiä toimenpiteitä. Tilintarkastuksella pyritään antamaan kohtuullinen varmuus siitä, että suoritettujen tarkastusmenettelyjen perusteella ei ole havaittu olennaista virheellisyyttä tilinpäätöksessä. (Lin – Yen 2017, 209.)

Kirjanpidon tarkastuksella pyritään saamaan käsitys, onko kirjanpitoa pidetty sääntösten mukaisesti ja tuottaako kirjanpito oikeaa informaatiota tilinpäätöksen laadintaa varten. Kirjanpitoon kirjattujen liiketapahtumien tulee olla aitoja ja todennettavissa. Myös liiketapahtumien, tositteiden ja kirjausten väliset yhteydet tulee olla selvästi todennettavissa. Niiden tulee muodostaa yhteys osakirjanpitojen kautta pääkirjanpitoon ja tilinpäätökseen. Kirjausketjujen tulee olla todettavissa molempiin suuntiin. Tilintarkastaja muodostaa myös käsityksen taloudellisen raportoinnin kannalta olennaisesta tietojärjestelmästä ja siihen liittyvistä liiketoimintaprosesseista. Tilintarkastajan tulee varmistaa

tilinpäätöksen perustuvan kirjanpitoon ja että tilinpäätös on esitetty lain ja hyvän kirjanpitoavan mukaisesti. Luotettavaa kirjanpitoa voidaan pitää edellytyksenä oikean ja riittävän kuvan antavan tilinpäätöksen laadinnalle. Tilintarkastajan tulee myös selvittää, miten tilikauden tulos on syntynyt. Hallinnon tarkastuksen tavoitteena on selvittää yhtiön johdon toiminnan lainmukaisuutta. Tilintarkastaja arvioi mahdollisia laiminlyöntejä myös esimerkiksi yhtiöjärjestyksen, yhtiösopimuksen tai sääntöjen perusteella. (Horsmanheimo ym. 2017, 14, 82–92; KPL 1997/1336, 2:1, 2:5, 2:6; Ruohonen 2020, 37–38; TTL 2015/1141, 3:5.)

Tilintarkastusprosessi voidaan jakaa suunnittelu-, toteutus- ja päättämisvaiheeseen. Suunnitteluvaiheessa tulee tunnistaa ja arvioida yhteisön ja sen toimintaympäristön olennaisen virheellisyyden riskit. Tilintarkastuksen suunnittelu käsittää sekä tarkastuskohteen että tilintarkastuksen riskien arvioinnin. Tilintarkastusprosessin toisena vaiheena on tarkastuksen toteuttaminen suunnitteluvaiheessa määritellyillä toimenpiteillä. Toteutusvaiheen tavoitteena on tilintarkastusevidenssin hankkiminen tilintarkastajan arvion tukemiseksi kontrolliriskistä sekä tilintarkastusevidenssin hankkiminen liiketapahtumien rahamääräisestä oikeellisuudesta. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi testataan kontrolleja ja tehdään liiketapahtumien aineistotarkastuksia. Prosessin viimeisessä vaiheessa arvioidaan tilintarkastusevidenssiä ja onko se ollut riittävää ja tarkoituksenmukaista. Lopuksi tarkastushavainnoista ja johtopäätöksistä raportoidaan hallintoelimille ja annetaan tilintarkastuskertomus. (Halonen – Steiner 2009, 54, 57, 59.)

Tilintarkastuslausunto osoittaa, että tietyt ammatilliset tarkastusmenettelyt on suoritettu ja yhtiön taloudelliset raportit ovat luotettavia sisältäen hyväksyttävän virhetason (Abdel-Khalik 1993, 33). Tilintarkastaja pyrkii tilintarkastuksen perusteella antamaan lausunnon siitä, antaako tilinpäätös noudatetun tilinpäätössäännösten mukaan oikean ja riittävän kuvan yhtiön tuloksesta ja taloudellisesta asemasta ja täyttääkö tilinpäätös lainmukaiset vaatimukset. Lisäksi tilintarkastaja lausuu siitä, onko toimintakertomus laadittu säännösten mukaisesti ja ovatko toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot yhdenmukaisia. Tilintarkastajan on huomautettava tilintarkastuskertomuksessa, jos vastuuvetolinen on menetellyt laissa tarkoitettulla tavalla moitittavasti. Lisätietoja puolestaan on annettava seikoista, joihin tilintarkastaja kiinnittää erityistä huomioita tai jotka voivat antaa olennaisen syyn epäillä yhtiön kykyä jatkaa toimintaansa. (Horsmanheimo ym. 2017, 82, 101–105; TTL 2015/1141, 3:5.)

Tilintarkastus vähentää epäeettistä toimintaa, tahallisia virheitä ja väärinkäytöksiä. Kansantaloudellinen merkitys syntyy, kun tilintarkastus edistää veropohjan oikeellisuutta

ja torjuu harmaata taloutta. Tilintarkastus kannustaa lakien ja säännösten noudattamiseen sekä edistää tervettä kilpailuympäristöä. Informaatioasymmetriasta johtuvat päätöksen teon transaktiokustannukset pysyvät maltillisina tilintarkastuksen seurauksena. (Suomen Tilintarkastajat ry 2020a.) Euroopan komission julkaiseman tilintarkastuspolitiikkaa koskevan Vihreän kirjan mukaan tilintarkastuksella tulisi olla merkittävä rooli taloudellisen vakauden edistämässä. Tilintarkastuksen avulla yritysten taloudellisesta tilasta tulisi saada totuudenmukainen kuva. Tällöin sidosryhmien ja yhteiskunnan maksettavaksi koituvat kustannukset virheellisestä tiedosta ovat pienemmät. (Vihreä kirja 2010, 3, 11.)

2.2 Tilintarkastus Suomessa

2.2.1 Tilintarkastusvelvollisuus EU-tasolla ja tilintarkastukseen liittyvä kansallinen lainsäädäntö

EU-tasolla on tehty lievennyksiä pien- ja mikroyritysten sääntelyyn *pienet ensin* -periaatteen mukaisesti. Tämä lähestymistapa perustuu oletukseen, että hyvin pienten yritysten taloudellisen ja hallinnollisen taakan keventäminen vauhdittaisi Euroopan taloutta. Pienille yrityksille laajan tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen toteuttaminen aiheuttaa suhteetoman paljon kustannuksia. (Collis 2012, 442; Komission tiedonanto 2007; Weik ym. 2018, 503.) Suomessa pienimmille yrityksille on tehty helpotuksia tilinpäätöksen laadintaan ja sen julkistamiseen liittyen (PMA 1753/2015).

Euroopan unionin tilintarkastusdirektiivi velvoittaa tilintarkastusta PIE-yhteisöiltä eli yleisen edun kannalta merkittäviltä yhteisöiltä sekä keskisuurilta ja suurilta yhtiöiltä. Vaikka tilintarkastusdirektiivin mukaan pienyritykset eivät ole tilintarkastusvelvollisia, jäsenmaalla on silti mahdollisuus velvoittaa pienyritykset tilintarkastukseen. Direktiivin mukaisesti pienyrityksen määritelmä ylittyy ja tilintarkastus on suoritettava, jos kahdelta peräkkäiseltä tilikaudelta ylittyy vähintään kaksi seuraavista (Accountancy Europe 2019, 1–2):

- taseen loppusumma 4 miljoonaa euroa
- liikevaihto 8 miljoonaa euroa
- keskimäärin 50 henkilöä palveluksessa.

Näistä pienyrityksen raja-arvoista huolimatta direktiivi sallii jäsenvaltioiden nostaa tilintarkastusvelvollisuuden rajoja vielä seuraavasti (Accountancy Europe 2019, 2):

- taseen loppusumma 6 miljoonaa euroa
- liikevaihto 12 miljoonaa euroa.

EU-direktiivin mukaan jäsenvaltiolla on siis mahdollisuus myöntää pienyrityksille vapautus tilintarkastusvelvollisuudesta. EU-maissa on direktiivien puitteissa määritetty erilaisia raja-arvoja pienyrityksille ja tilintarkastusvelvollisuudelle. Suomessa on otettu varovainen lähestymistapa direktiivin soveltamisessa ja tilintarkastusrajat on säädetty mataliksi. (Ojala ym. 2014, 802; Weik ym. 2018, 504.) TTL (2015/1141) 2:2:n mukaan tilintarkastus voidaan jättää suorittamatta yhteisössä, jonka päätyneellä ja sitä edeltävällä tilikaudella ylittyy enintään yksi seuraavista:

- taseen loppusumma 100 tuhatta euroa
- liikevaihto 200 tuhatta euroa
- keskimäärin 3 henkilöä palveluksessa.

Suomessa yhteisöjen tilintarkastusvelvollisuus määräytyy edellä esitetyn säännön mukaisesti (TTL 2015/1141, 2:2). Asunto-osakeyhtiöitä koskee tämän säännön lisäksi velvollisuus valita tilintarkastaja, mikäli yhtiöllä on vähintään 30 osakkeenomistajan hallinnassa olevaa huoneistoa (AOYL 2009/1599, 9:5). Säätiöiden puolestaan on aina toimitettava tilintarkastus (SL 487/2015, 4:1). Tilintarkastusvelvollisuus ei koske yksityisiä ammatinharjoittajia ja maatalousyrittäjiä, kun he toimivat henkilökohtaisesti omalla vastuullaan (Horsmanheimo ym. 2017, 3). Muihin EU-maihin verrattuna Suomessa on tiukka tilintarkastusvelvollisuus. Suomea tiukemmat rajat on asetettu vain Maltalla sekä Kyproksella, joka ainoana EU-valtiona vaatii tilintarkastuksen kaikilta yrityksiltä. Jäsenvaltiot ottavat tilintarkastusvelvollisuudesta päättäessään huomioon esimerkiksi maan talouden ja maassa toimivien yritysten koot sekä talousrikollisuuteen ja maksukyvyttömyyteen liittyvät riskit. Sidosryhmien, kuten pankkien, toimittajien, osakkeenomistajien, työntekijöiden ja veroviranomaisten tarpeet vaikuttavat myös pohdittaessa maakohtaista tilintarkastusvelvollisuutta. Euroopan taloudessa pienyritykset käsittävät suurimman osan yrityksistä, joten voidaan pitää myös yleisen edun mukaisena, että taloudellisen raportoinnin luotettavuus varmistetaan. (Accountancy Europe 2019, 1, 4–5, 7.) Suomen tiukka

tilintarkastusvelvollisuus perustuu ainakin osaltaan siihen, että Suomessa yleisen edun valvonta ja taloushallinnon luotettavuus nojaavat vahvasti tilintarkastukseen. Sen sijaan monessa muussa Euroopan maassa veroneuvojat ja kirjanpitäjät toimivat luvanvaraisesti ja valvonnan alaisuudessa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020b, 19, 23.)

Ruotsissa tilintarkastusvelvollisuuden rajat (taseen loppusumma 150 tuhatta euroa, liikevaihto 300 tuhatta euroa ja henkilöstön lukumäärä 3) ovat melko lähellä Suomen rajoja. Ruotsissa on puhututtanut vuoden 2010 päätös vapauttaa pienimmät yritykset tilintarkastuksesta. Vapauttamisen on nähty lisäävän kirjanpitovirheitä, veronkiertoa ja talousrikollisuutta, joten rajoja ei ole nähty tarpeelliseksi nostaa enempää. Italiassa tilintarkastusrajoja on kiristetty, kun pienten tilintarkastamattomien yritysten on havaittu kärsivän maksukyvyttömyydestä. Tanskassa tilintarkastusvelvollisuuden raja on säädetty EU:n sallimalle maksimitasolle. Tämän lisäksi on säädetty alhaisempi raja, joka velvoittaa pienemmän kokoluokan yritysten valitsemaan tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen väliltä. Myös Virossa on otettu käyttöön korkeamman tilintarkastusvelvollisuusrajan lisäksi matalampi raja yleisluonteisen tarkastuksen suorittamisvelvollisuudelle. (Accountancy Europe 2019, 2–6.) Hallinnon tarkastus ei ole kansainvälisissä tilintarkastusstandardeissa tunnettu käsite ja se sisältyykin vain Suomen ja Ruotsin tilintarkastuslainsäädäntöön kansallisena lisäsäätelynä. Euroopan malliosakeyhtiölaki kuitenkin esittää hallinnon tarkastusta muistuttavia piirteitä, kuten tilintarkastajan velvollisuuden varmistaa osakeyhtiön johdon noudattavan velvoitteitaan. (Horsmanheimo ym. 2017, 616; Ruuhonen 2020, 2.)

Vuonna 2015 Suomen tilintarkastuslakiin tehtiin kokonaisuudistus. Lisäksi EU:n tilintarkastusreformi (*EU Audit Reform*) implementointiin Suomen lainsäädäntöön vuonna 2016. (Horsmanheimo ym. 2017, 615; Työ- ja elinkeinoministeriö 2020b, 5.) Silloin tilintarkastuslakiin on tehty viimeisimmät muutokset. Lakimuutokset liittyivät lähinnä tilintarkastuksen kohteeseen, tilintarkastuskertomukseen, tilintarkastajan rikkomusten seuraamuksiin ja yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen tilintarkastuksen sääntelyyn. Lakimuutoksilla poistettiin toimintakertomus tilintarkastuksen kohteesta, vaikka edelleen on annettava tilintarkastuskertomuksessa lausunto toimintakertomuksen säännöstenmukaisuudesta ja yhteneväisyydestä tilinpäätöksen kanssa. Tilintarkastajatutkinnot sekä valvontaan ja muutoksenhakuun liittyvät järjestelmät uudistettiin. Tilintarkastajien valvonta keskitettiin Patentti- ja rekisterihallituksen yhteyteen perustettuun tilintarkastusvalvontaan. Tilintarkastusvelvollisuuden rajat säilyivät samoina kuin vuonna 2007 voimaan

tulleessa laissa. (Laki tilintarkastuslain muuttamisesta 622/2016; TTL 2015/1141; TTL 2007/459; Työ- ja elinkeinoministeriö 2020b, 5.)

TTL (2015/1141) 2:2:n mukaan tilintarkastajaa ei tarvitse valita toiminnan aloittavassa yhteisössä, jos kahta peräkkäistä tilikautta ei vielä ole. Yhteisöllä on velvollisuus valita tilintarkastaja, jos yhteisön pääasiallinen toimiala on arvopapereiden omistaminen ja hallinta ja, jos sillä on huomattava vaikutusvalta toisen kirjanpitovelvollisen liiketoimintaan tai rahoituksen johtamiseen. Mikäli yhteisö ei ole lain mukaan velvollinen suorittamaan tilintarkastusta, voidaan yhtiöjärjestyksessä, yhtiösopimuksessa tai säännöissä määrätä toisin. Lisäksi OYL (2006/624) 7:5:n mukaan vähemmistöosakkeenomistajilla on oikeus vaatia tilintarkastusta, vaikka sen suorittaminen ei olisi lain tai yhtiöjärjestyksen mukaan pakollista. Myös avustuksenantajat saattavat velvoittaa tilintarkastuksen toimittamiseen (Suomen Tilintarkastajat ry 2020a).

Tilintarkastusvelvollisuuden lisäksi tilintarkastuslaki sisältää säännöksiä tilintarkastajan kelpoisuudesta ja tilintarkastuksen sisällöstä (TTL 2015/1141, 2, 3). TTL (2015/1141) 3:3:ssä säädetään kansainvälisten tilintarkastusstandardien noudattamisesta. TTL (2015/1141) 3:5:ssä velvoitetaan tilintarkastaja antamaan tilintarkastuksesta tilintarkastuskertomus, joka ilmaisee tilinpäätöksen laatimisessa noudatetun tilinpäätössäännösten ja standardit sekä tilintarkastajan toimipaikan. Lisäksi tilintarkastajan on annettava lausunto, joka kertoo antaako tilinpäätös oikean ja riittävän kuvan yhteisön tai säätiön taloudellisesta asemasta ja onko tilinpäätös laadittu lakisäateisten vaatimusten mukaisesti. Lausunnossa on otettava kantaa siihen, ovatko tilinpäätös ja toimintakertomus yhdenmukaisia ja onko tilintarkastuksessa havaittu olennaisia virheitä, laiminlyöntejä tai rikkomuksia. Tilintarkastajan on myös annettava lisätietoja sellaisista asioista, joihin on kiinnitettävä erityistä huomiota tai jotka antavat olennaista aihetta epäillä yhteisön tai säätiön toiminnan jatkamiskykyä. Lausunto voi olla vakiomuotoinen, varauman sisältävä tai kielteinen. Joissain tapauksissa lausuntoa ei voida antaa, jolloin siitä on mainittava tilintarkastuskertomuksessa. Tilintarkastuskertomus on rekisteröitävä julkiseen kaupparekisteriin eli sillä on merkittävä tehtävä sidosryhmien tiedonsaannissa (Horsmanheimo ym. 2017, 439, KPL 3:12).

TTL (2015/1141) 4:1:ssä säädetään tilintarkastuksen suorittamisesta ammattieettiset periaatteet huomioiden. Tilintarkastus on suoritettava ammattitaitoisesti, rehellisesti, huolellisesti, objektiivisesti sekä huomioiden ammatillinen kriittisyys ja yleinen etu. Nämä säännökset perustuvat EU:n tilintarkastusdirektiiviin (2006/43/EY) (Horsmanheimo ym. 2017, 168). TTL (2015/1141) 4:2:ssa säädetään tilintarkastajan

velvollisuudesta ylläpitää ja kehittää ammattitaitoaan. TTL (2015/1141) 4:3 velvoittaa hyvän tilintarkastustavan noudattamiseen. Myös yhtiömiesten tai yhtiökokouksen antamia ohjeita on noudatettava, mikäli ne eivät ole lain, kansainvälisten tilintarkastusstandardien, yhtiöjärjestyksen, sääntöjen, yhtiösopimuksen, ammattieettisten periaatteiden tai hyvän tilintarkastustavan vastaisia. TTL (2015/1141) 4:6:ssä säädetään, että tilintarkastajan on oltava riippumaton. Kyseisen lain 4:8:ssa puolestaan säädetään tilintarkastajan salassapitovelvollisuudesta. TTL (2015/1141) 8:1 mukaan tilintarkastajan on annettava Tilintarkastusvalvonnalle sen pyytämät tiedot ja selvitykset. Tilintarkastusvalvonnalla on TTL (2015/1141) 9:1:n mukaan oikeus luovuttaa tietoja Patentti- ja rekisterihallitukselle, suomalaiselle viranomaiselle, EU:n toimielimelle tai viranomaiselle tai ETA-valtion valvojalle.

2.2.2 Hyvä tilintarkastustapa, kansainväliset standardit ja eettiset periaatteet

Hyvä tilintarkastustapa on keskeinen normisto, joka ohjaa tilintarkastajan työtä. Hyvän tilintarkastustavan sisältöön vaikuttaa lain ja asetusten lisäksi kansainväliset standardit, eettiset säännöt, viranomaispäätökset, tuomioistuinratkaisut, tilintarkastusalan järjestöjen ohjeistukset ja suositukset sekä yleinen tilintarkastuskäytäntö eli huolellisten ammattihenkilöiden yleisesti noudattamat periaatteet. Tilintarkastusvalvonnan tehtävänä on valvoa hyvän tilintarkastustavan noudattamista sekä antaa ohjeistuksia, lausuntoja ja ratkaisuja. Suomessa tilintarkastusvalvonnan hoitaa Patentti- ja rekisterihallitus. Lisäksi käytetään tilintarkastuslautakunnan kannanottoja ohjaamaan hyvää tilintarkastustapaa. Aiempien valvontaelimien eli valtion tilintarkastuslautakunnan ja Keskuskauppakamarin ratkaisut ovat myös hyvän tilintarkastustavan perustana. (Horsmanheimo ym. 2017, 179–181; Suomen Tilintarkastajat ry 2020b.)

Hyvä tilintarkastuskäytäntö perustuu pitkälti kansainvälisiin standardeihin ja ohjeisiin. EU:n tilintarkastusdirektiivin (2014/56/EU) mukaisesti tilintarkastuksen on oltava riippumatonta. Riippumattoman ulkoisen tilintarkastuksen käsite on melko samanlainen eri maissa. Tilintarkastajan riippumattomuus tarkoittaa vapautta riippuvuussuhteista, joiden voidaan epäillä vaikuttavan tilintarkastajan mahdollisuuteen toimia objektiivisesti. Riippumattomuutta pyritään varmistamaan esimerkiksi riippumattomuus- ja esteellisyys-säännöksillä sekä hyvällä tilintarkastustavalla. Suomessa tilintarkastajan riippumattomuus ei juurikaan aiheuta ongelmia, sillä tilintarkastaja ei useinkaan tarjoa pienille yhtiöille muita palveluita tilintarkastuksen lisäksi. Herkästi riippuvuutta aiheuttava

neuvonanto on usein ulkoistetun kirjanpitäjän tehtävänä. (Horsmanheimo ym. 2017, 192–198; Ojala ym. 2014, 802, 815.)

Kansainväliset tilintarkastusalan standardit ovat merkittävässä roolissa hyvässä tilintarkastustavassa. Kansainvälinen tilintarkastus- ja varmennusstandardilautakunta IAASB¹ toimii kansainvälisen tilintarkastajaliitto IFAC:n² yhteydessä. IAASB on antanut ISA³- ja ISQC-standardit⁴. Kansainväliset tilintarkastusta ohjaavat ISA-standardit käsittelevät tilintarkastuksen perusperiaatteet ja ohjeistukset tarkastukseen. (Suomen Tilintarkastajat ry 2020b; Vihreä kirja 2010, 10.) ISA-standardit kohdistuvat tilinpäätöksen tarkastukseen, mutta Suomessa on lisäksi huomioitava kirjanpito ja hallinto tilintarkastuksen kohteina. ISA-standardit määräävät kattavasti esimerkiksi riippumattoman tilintarkastajan tavoitteista, toimeksiantojen ehdoista, tilintarkastuksen laadunvalvonnasta, dokumentaatiosta, väärinkäytöksistä ja niihin liittyvistä velvoitteista, kommunikoinnista hallintoelinten kanssa, tilintarkastuksen suunnittelusta, olennaisen virheellisuuden riskien tunnistamisesta ja arvioimisesta, tilintarkastusevidenssistä, tilintarkastustoimenpiteistä, lähipiiristä, toiminnan jatkuvuudesta, tilinpäätöspäivän jälkeisistä tapahtumista, kirjallisista vahvistusilmoituksista ja lausunnon antamisesta. (IFAC 2018, XXI, 331–1104.)

Tilintarkastuslaissa veloitetaan EU-tasolla hyväksytyjen kansainvälisten tilintarkastusstandardien noudattamiseen Suomessa. Standardit eivät ole vielä yhtenäisesti hyväksytyt EU:ssa, mutta siitä huolimatta ne ovat laajasti käytössä suomalaisessa tilintarkastuskulttuurissa. Niiden noudattamista arvioidaan hyvän tilintarkastustavan yleissäännöksen puitteissa. Standardeja voidaan soveltaa tarkoituksenmukaisessa laajuudessa pienten yhtiöiden kohdalla. Hyvä tilintarkastustapa ei anna mahdollisuutta kuitenkaan jättää ISA-standardeja huomioimatta, mutta niitä voidaan soveltaa suhteellisuutta, joustavuutta ja *asia ennen muotoa* -periaatetta hyödyntäen. (Horsmanheimo ym. 2017, 101, 178; Ruohonen 2020, 74–75; TTL 2015/1141, 3:3; 4:3.)

ISQC 1 on laadunvalvontaan kohdistuva standardi, joka ohjeistaa tilintarkastusyhteisön sisäisen laadunvalvonnan velvollisuuksiin liittyen. ISQC-standardi käsittää myös muut tilintarkastusyhteisöiden palvelut kuin tilintarkastuksen. IFAC:n yhteydessä toimii

---

¹ IAASB = International Auditing and Assurance Standards Board

² IFAC = The International Federation of Accountants

³ ISA = International Standards of Auditing

⁴ ISQC = International Standards on Quality Control

myös IESBA-komitea⁵, joka ohjeistaa tilintarkastajan etiikkaa. Komitea julkaisee eettiset säännöt tilintarkastusammattilaisille⁶. (Horsmanheimo ym. 2017, 182; Suomen Tilintarkastajat ry 2020b.) Edellä mainittujen kansainvälisten tilintarkastuksen eettisten sääntöjen peruseriaatteet ovat rehellisyys, objektiivisuus, ammatillinen pätevyys ja huolellisuus, salassapitovelvollisuus sekä ammatillinen käyttäytyminen. Näiden tekijöiden lisäksi yleinen etu on otettava huomioon tilintarkastajan työssä. Ammattieettiset periaatteet on otettu huomioon tilintarkastuslaissa. (IESBA 2018; Horsmanheimo ym. 2017, 167–171, TTL 2015/1141, 4:1, 4:2; 4:8.)

2.3 Tilintarkastuksen teorioita

2.3.1 Agenttiteoria

Agenttiteoria on yleinen viitekehys, jolla pyritään selittämään tilintarkastuksen valvontaroolia (Carey ym. 2000, 38). Jensenin ja Mecklingin (1976, 308) mukaan agenttisuhte syntyy, kun päämies sitouttaa toisen henkilön eli agentin toimimaan puolestaan siten, että päätöksentekovaltaa siirtyy agentille. Jos agenttisuhteen molemmat osapuolet pyrkivät maksimoimaan omat hyötynsä, ei agentti tällöin välttämättä toimi päämiehen etujen mukaisesti. Päämies voi rajoittaa agentin epätoivottua toimintaa asettamalla tälle kannustimia tai valvomalla tämän toimintaa. Agentti puolestaan voi vakuuttaa päämiehelle toimivansa tämän etujen mukaisesti tai sitoutua korvaamaan mahdollisesti aiheuttamansa vahingon.

Agentin valvonnasta ja sitouttamisesta aiheutuu päämiehelle kustannuksia (*monitoring costs*). Vastaavasti agentin maksettavaksi koituu kustannuksia päämiehen vakuuttamisesta (*bonding costs*). Jäännöskustannukset (*residual costs*) syntyvät, kun molempien osapuolien toimista huolimatta agentin toiminta ei maksimoi päämiehen hyvinvointia parhaimmalla mahdollisella tavalla. Agenttikustannuksiksi (*agency costs*) kutsutaan valvonta-, sitouttamis- ja jäännöskustannusten yhteismäärää. Sitouttamisen ja vakuuttamisen kustannukset ovat perusteltuja niin kauan, kun niistä syntyvä hyöty ylittää aiheutuneet kustannukset. (Jensen – Meckling 1976, 308, 325–326.)

---

⁵ IESBA = International Ethics Standards Board for Accountants

⁶ Code of Ethics for Professional Accountants

Agenttisuhte voidaan katsoa syntyvän osakkeenomistajien ja johdon välille, kun omistajuus ja määräysvalta on erotettu toisistaan. Pienissä yrityksissä omistuksen ja johdon välillä ei ole yleensä merkittävää jakoa, joten agenttikustannukset ovat usein pienemmät kuin suurissa yrityksissä. Johto voi toimia agenttina osakkeenomistajien lisäksi myös yrityksen ulkopuolisille rahoittajille. (Collis ym. 2004, 90; Jensen – Meckling 1976, 309–310.) Agenttikustannuksia syntyy useista eri syistä. Omaan pääomaan liittyvät agenttikustannukset syntyvät, kun johto ei toimi osakkeenomistajien intressien mukaisesti ja yrityksen arvo heikentyy esimerkiksi epätuottoisan projektin myötä. Tilannetta voidaan pyrkiä ehkäisemään valvomalla ja sitouttamalla johtoa toimimaan osakkeenomistajien edun mukaisesti. Velkaan liittyvät agenttikustannukset syntyvät johdon ja osakkeenomistajien toimista, jotka voivat olla velkojien etujen vastaisia. Velkojille aiheutuu siten agenttikustannuksia valvonnasta ja sitouttamisesta. (Morris 1987, 47–48.)

Agentin valvonta- ja sitouttamismekanismeja ovat esimerkiksi tilintarkastus, budjetitirajoitukset, kannustinjärjestelmät, muodolliset kontrollijärjestelmät tai velkasopimusten kovenanttiehdot (Jensen – Meckling 1976, 323, 337–338; Morris 1987, 48). Päämies voi siirtää valvontakustannuksia agentin maksettavaksi esimerkiksi agentin palkkiota alentamalla tai velan korkoa nostamalla. On siis myös agentin etujen mukaista, että agenttikustannukset pysyvät mahdollisimman alhaisena. (Jensen – Meckling 1976, 337–339; Wallace 1980, 12–13.) Toisaalta agentti voi helpottaa päämiehen valvontakustannuksia tarjoamalla tälle tilintarkastuksella varmennettua tietoa. Tällöin velkojienkin on alennettava korkotasoa tilintarkastuksen seurauksena pysyäkseen kilpailussa mukana. (Blackwell 1998, 58; Wallace 1980, 13.) Tilintarkastuksen avulla voidaan siis hillitä agenttikustannuksia (Carey ym. 2000, 47). Päämies-agenttisuhte voi syntyä myös vähemmistöosakkeenomistajien ja määräävien osakkeenomistajien välille. Tilintarkastus lieventää osapuolten välistä informaatioasymmetriaa, kun tilintarkastajan on oltava riippumaton enemmistöosakkeenomistajista ja heidän vaatimuksistaan. (Ruohonen 2020, 49–51.)

2.3.2 Sidosryhmäteoria

Jensen ja Meckling (1976, 309) tiedostavat kaikkien yrityksen sopimussuhteiden voivan synnyttää agenttiongelman. Hill ja Jones (1992, 131–134, 138) kuvaavat tätä sidosryhmäteorian avulla. Perinteisesti agenttiteorian on nähty liittyvän johdon ja osakkeenomistajien väliseen suhteeseen, mutta sidosryhmäteoriassa huomioidaan kaikkien sidosryhmien rooli. Johto toimii agenttina osakkeenomistajien lisäksi kaikille sidosryhmille,

esimerkiksi asiakkaille, tavarantoimittajille ja velkojille. Eri sidosryhmillä on yritystä kohtaan erilaisia panoksia, joiden kasvaessa sidosryhmä vaatii enemmän kannustinmekanismeja ja hallintorakenteita turvatakseen sijoituksensa yritykseen. Jos kannustin- ja seurantaamenetelmiä johdon ja sidosryhmien välisten eturistiriitojen korjaamiseksi ei ole, voi molempien osapuolten hyödyt jäädä saavuttamatta.

Carrol ja Näsi (1997, 46–47) määrittelevät sidosryhmäksi henkilön tai ryhmän, joka on vuorovaikutuksessa organisaation tai sen prosessien kanssa. Sidoryhmä voi olla organisaation sisäinen tai ulkoinen. Sisäisiä sidoryhmiä ovat esimerkiksi organisaation työntekijät, omistajat ja johto. Ulkoisia sidoryhmiä ovat puolestaan esimerkiksi asiakkaat, kilpailijat, media ja muu organisaation toimintaympäristö. Sidoryhmillä on jokin panos organisaatioon, minkä vuoksi he ovat kiinnostuneita organisaation toiminnasta ja tavoitteiden saavuttamisesta. Organisaation on ymmärrettävä taloudellinen, eettinen, laillinen ja filantrooppinen vastuu sidoryhmilleen.

Agenttiteoriassa osakkeenomistajat katsotaan usein päämiehiksi. Sidoryhmäteoriassa kaikki sidoryhmät eivät kuitenkaan ole päämiehiä, jotka olisivat voineet palkata johdon toimimaan puolestaan. Molemmissa teorioissa on kuitenkin kyse implisiittisestä tai eksplisiittisestä sopimuksesta, jonka tarkoituksena on sovittaa yhteen osapuolten tavoittelemat erilaiset hyödyt. Sidoryhmäteoriassa informaatioasymmetria syntyy johdon ja sidoryhmien välille, kun johto saattaa antaa esimerkiksi vääristynyttä tietoa sidoryhmille. Tämän vuoksi sidoryhmät pyrkivät keräämään lisätietoa johdon toimista, mistä voi aiheutua heille kohtuuttomia kustannuksia. Jos sidoryhmät ovat hajallaan eikä kellellään ole merkittävää asemaa yrityksessä, tiedonkeruu informaatioasymmetrian vähentämiseksi ei välttämättä ole mahdollista. Tämä lisää johdon valtaa ja sidoryhmien jäännöstappiota. Informaatioasymmetriaa pyritään vähentämään myös lainsäädännöllä, kuten vaatimalla yrityksiltä tilinpäätöksen julkistamista. (Hill – Jones 1992, 134, 140–142.) Tilintarkastuksella voidaan lieventää informaatioasymmetriaa monen eri sidoryhmän näkökulmasta. Näitä sidoryhmiä ovat esimerkiksi pankit, verottaja ja tavarantoimittajat. Myös johdon ja ulkoistetun kirjanpitäjän välinen epäsymmetrinen informaatio voi vähentyä tilintarkastuksen seurauksena. (Niemi ym. 2012, 169; Tabone – Baldacchino 2003, 395.)

2.3.3 Odotuskuilu

Tilintarkastukseen liittyvä odotuskuilu (*expectations gap*) tarkoittaa, että tilinpäätösinformaation hyödyntäjillä on erilaiset odotukset tilintarkastuksesta kuin mitä tilintarkastus todellisuudessa pitää sisällään. Odotuskuiluun liittyy läheisesti myös informaatio- ja kommunikaatiokuilu. Informaatiokuilusta (*information gap*) puhutaan silloin, kun tilinpäätöksen käyttäjät haluavat tarkastetulta tilinpäätökseltä ja sitä koskevalta tilintarkastuskertomukselta erilaista informaatiota kuin mitä on saatavilla. Kommunikaatiokuilu (*communication gap*) voi syntyä, jos tilinpäätöksen käyttäjä ymmärtää tiedon eri tavoin kuin tilintarkastaja. (IAASB 2011, 7–8; Mock ym. 2013, 323, 326–327.)

Odotuskuilu voi johtua tilinpäätösinformaation käyttäjien väärinymmärryksistä liittyen tilintarkastuksen luonteeseen, laajuuteen, tavoitteisiin ja sen rajoituksiin (IAASB 2011, 7). Tilintarkastuksen odotuskuilu voi ilmetä esimerkiksi siten, että yleisöllä on liialliset odotukset tilintarkastajien vastuusta. Odotuskuilu voi myös syntyä sidosryhmien vaikeuksista arvioida tilintarkastajien suoritusta. Toisaalta tilintarkastajien puutteellinen suoritus tai riittämätön käsitys omasta vastuustaan voi aiheuttaa odotuskuilun. Odotuskuilu on luonteeltaan jatkuva ilmiö, johon vaikuttaa monimutkaiset sosiaaliset ulottuvuudet ja muuttuvat kirjanpitovaatimukset. Tilintarkastuslausunnon rajoittunut informaation sisältö lisää odotuskuilua ainakin ulkoisten sidosryhmien näkökulmasta, sillä tilintarkastuskertomus voi olla heille ainoa tiedonlähde. Tilintarkastuslausunnon informaation sisällön laajentamisella voi siten olla odotuskuilua pienentävä vaikutus. (Ruhnke – Schmidt 2014, 572–573, 590–594.)

Myös tilintarkastuskertomuksen rakenteella ja sanamuodoilla voi olla vaikutusta odotuskuilun syntymiseen (IAASB 2011, 7). Ruhnke ja Schmidt (2014, 590) eivät puolestaan havainneet tutkimuksessaan tilintarkastuslausunnon sanamuodoilla olevan yhtä suurta vaikutusta odotuskuilun syntymiseen kuin mitä kertomuksen sisällöllä havaittiin olevan. Suomessa tilintarkastuskertomukset muuttuivat informatiivisemmiksi, kun sekä niiden sisältöä että rakennetta päivitettiin vastaamaan kansainvälisten tilintarkastusstandardien ja tilintarkastuslain uudistuksia (Suomen Tilintarkastusammattilaiset 2017; TTL 2015/1141, 3:5). Tabonen ja Baldacchinon (2003, 394) tutkimuksessa ilmeni, että tilintarkastajilla ja omistajajohtajilla on erilaiset näkemykset tilintarkastuskertomusten informatiivisuudesta. Tilintarkastajat olivat sitä mieltä, että standardisoitu tilintarkastuskertomus edistää selkeyttä, johdonmukaisuutta ja vertailukelpoisuutta. Omistajajohtajat

puolestaan näkivät kertomusten olevan joustamattomia, sillä ne pysyvät vuodesta toiseen samanlaisina.

Euroopan komissio julkaisi vuonna 2010 Vihreän kirjan tilintarkastuksesta, joka sisältää useita ehdotuksia tilintarkastajien asianmukaisen suorituksen varmistamiseksi ja myös odotuskuilun pienentämiseksi. Sidosryhmät eivät välttämättä ole tietoisia tilintarkastuksen rajoituksista, jolloin heille voi syntyä vääränlaisia odotuksia tilintarkastuksen suhteen. Sidosryhmät eivät useinkaan tunne esimerkiksi tilintarkastuksen olennaisuusrajaa, tarkastusmenetelmiä, yritysjohton vastuuta tai tilintarkastuksen merkitystä petosten tunnistamisessa. Sidosryhmät saattavat odottaa tilintarkastuksen takaavan täysin virheettömän tilinpäätöksen. Todellisuudessa tilintarkastajan velvollisuus rajoittuu kohtuulliseen varmuuteen siitä, että tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan tilinpäätössäännöstä noudattaen. Toisaalta tilintarkastajillakin saattaa olla epäselvyyttä kohtuullisen varmuuden -käsitteestä, mikä puolestaan voi johtua tilintarkastusstandardien epäselvyydestä. Vihreässä kirjassa ehdotetaan tilintarkastajan antavan yritysjohdolle näkemyksiä tilinpäätöksen sisällöstä erityisesti käyttäjän näkökulmasta katsottuna. (Ruhnke – Schmidt 2014, 573, 592–593; Vihreä kirja 2010, 4–8.)

Mitä parempi käsitys tilintarkastajalla on asiakkaan tarvitsemasta palvelusta, sitä paremmin se pienentää myös odotuskuilua (Corten ym. 2015, 22). On kuitenkin huomattava, että pienten yritysten tilinpäätösinformaatiolla on usein melko vähän käyttäjiä ja he voivat saada tarvitsemansa lisäinformaation jopa suoraan johdolta, jos tilintarkastajalta saatu informaatio ei täytä odotuksia (IAASB 2011, 10).

Suomessa tilintarkastukseen kuuluu hallinnon tarkastus, joka voi myös saada aikaan odotuskuilun. Myös hallinnon tarkastuksen osalta tilintarkastuksen käyttäjillä on erilaiset ja usein suuremmat odotukset tilintarkastajan työtä kohtaan, kuin mitä tarkastus todellisuudessa ja lakisääteisten velvoitteiden puitteissa sisältää. Sidosryhmät asettavat tarkastustyölle sellaisia odotuksia, joista vastaaminen ei kuulu tilintarkastajalle. Tähän vaikuttaa se, että hallintoa tarkastuksen kohteena pidetään sisällöllisesti hankalasti määriteltävänä. (Ruohonen 2020, 3–5.)

2.3.4 Valvonta-, informaatio- ja vakuutushypoteesi

Tilintarkastukseen voidaan liittää kolme erilaista hypoteesia: valvonta-, informaatio- ja vakuutushypoteesi. Valvontahypoteesi liittyy läheisesti agenttiteoriaan. Päämies-agenttisuhteen valvonta on oleellista suhteen molemmille osapuolille. Päämies voi sopeuttaa

agentille eli johdolle maksettavia korvauksia varmistaakseen, että agentin toiminnasta ja tämän valvonnasta aiheutuneet kustannukset tulevat maksetuksi. Jos agentti uhkaa toimia päämiehen etujen vastaisesti, päämies voi alentaa agentin palkkaa. Tämä luo agentille kannustimen noudattaa sopimusta, jos palkan alentaminen aiheuttaa hänelle enemmän haittaa kuin sopimuksen vastainen toiminta tuottaisi hyötyä. Valvontakustannusten vaikutus palkan alenemiseen johtaa siihen, että on myös agentin näkökulmasta toivottavaa pitää valvontakustannukset mahdollisimman alhaisina. (Wallace 1980, 12–13, 16, 21.)

Tilintarkastus on olennainen valvontatoimi, sillä sen avulla voidaan arvioida agentin toimia. Sen avulla voidaan ehkäistä, että agentti ei toimi päämiehen etujen vastaisesti. Riippumattomalla tilintarkastuksella johto todistaa, että taloudellinen raportointi on luotettavaa ja toimintaan ei sisälly petoksia. Valvontahypoteesin mukaan valvonta on perusteltua myös agentin kannalta, kun sen aiheuttamat hyödyt ylittävät sen kustannukset. (Wallace 1980, 13–14.) Omistajien kannalta tilintarkastajalla on merkittävä rooli etujensa valvojana. Myös velkojien kannalta tilintarkastus voidaan nähdä laillisuudenvilvontana. Tilintarkastaja selvittää, onko tarkastuskohteen johto toiminut velkojan suojaksi säädettyjen lainkohtien mukaisesti. Tilintarkastajan on kuitenkin valvottava tasavertaisesti kaikkien sidosryhmien ja tarkastuskohteen etua. (Horsmanheimo ym. 2017, 191.)

Wallacen mukaan (1980, 16–17) informaatiohypoteesi puolestaan painottaa tilintarkastuksen tarjoamaa informaatioarvoa. Sijoittajat luottavat tilintarkastetun tilinpäätöksen tietoihin sijoituspäätöksissään, koska tilintarkastuksen nähdään parantavan taloudellisen informaation laatua. Tilintarkastus vähentää sijoituspäätöksiin liittyvää riskiä ja epävarmuutta. Tilintarkastuksen ansiosta myös johto saa päätöksenteon tueksi laadukkaampaa taloudellista informaatiota. Julkisessa yhtiössä tilintarkastuksen tuottama informaatio on julkisesti saatavilla, mutta yksityisyhtiöissä informaatio on lähinnä omistajien ja luotonantajien saatavissa.

Tilintarkastajilla ja tarkastuksen kohteella on vastuu kolmansille osapuolille vahingoista, jotka johtuvat puutteellisesta tilinpäätöksestä. Vakuuttamishypoteesin mukaan tilintarkastus luo johdolle, velkojille ja muille sidosryhmille mahdollisuuden siirtää taloudellista vastuuta tilintarkastajalle. Tilintarkastusta ei voi korvata hyvillä vakuutuksilla, sillä tilintarkastus on yhteiskuntaan niin juurtunut todiste yhtiön luotettavuudesta. Tilintarkastuksen suorittamatta jättäminen saattaa antaa aiheita epäillä yritystä laiminlyönneistä tai petoksista. Vakuuttamishypoteesin mukaan tilintarkastusyhtiöt ovat hyvin vaurutuneet mahdollisiin syytteisiin. Mahdollisia oikeusriitoja ratkaistaessa sekä tilintarkastajalla että yrityksellä on yhteinen intressi maineen säilyttämiseksi. Vakuutusyhtiö

puolestaan on vastaavassa tilanteessa kiinnostunut enemmän kustannushyödyn maksimoinnista. Lisäksi vakuutukset eivät useinkaan kata tilinpäätöksiin liittyviä vastuuvaatimuksia. (Wallace 1980, 21–22.)

Seowin (2001, 62–63) mukaan pienten yritysten kohdalla tilintarkastuksen käyttäminen Wallacen (1980) ehdottamana vakuutuksena ei ole yhtä selvää. Vakuuttamishypoteesin mukaan tilintarkastusta voidaan pitää vakuutuksena mahdollisille vahingoille, joita voi aiheutua tilinpäätöstietoihin luottamisesta. Tilintarkastajaa vastaan nostettu oikeudellinen kanne voi kuitenkin osoittautua pienelle yritykselle suhteettoman kalliiksi siihen nähden mitä tilinpäätöksen käyttäjien tosiasiallisesti kärsimät taloudelliset tappiot ovat.

3 PIEN- JA MIKROYRITYSTEN TILINPÄÄTÖSTEN VARMENTAMINEN

Riippumaton tilintarkastaja voi varmentaa yrityksen taloudellisen tiedon laadun tilintarkastuksella tai yleisluonteisella tarkastuksella (Lin – Yen 2017, 209). Tässä luvussa käsitellään pien- ja mikroyritysten tilinpäätösten varmentamiseen liittyvää tieteellistä tutkimusta. Ensimmäisenä määritetään päälukuun liittyvät keskeiset käsitteet eli pien- ja mikroyritys sekä tilinpäätöksen varmentamisen erilaiset varmuustasot. Tämän jälkeen syvennytään pien- ja mikroyritysten tilintarkastuksen tarvetta ohjaaviin tekijöihin niin pakollisen kuin vapaaehtoisen tilintarkastuksen näkökulmasta. Luvun lopussa vertaillaan tilintarkastusta ja yleisluonteista tarkastusta tilinpäätöksen varmentamisen keinoina sekä esitellään yleisluonteiseen tarkastukseen liittyvää lakiuudistusta.

3.1 Pien- ja mikroyrityksen määritelmä

Yrityksen kokoa voidaan havainnoida esimerkiksi organisaation toimintojen laajuuden perusteella. Yrityksen koko voidaan määritellä liikevaihdon, taseen loppusumman ja henkilöstön lukumäärän perusteella. Yrityskokoa voidaan myös määritellä Van Hoornin lähestymistavan mukaisesti yritykseen liittyvien strategisten ominaisuuksien mukaan, kuten suorituskyvyn, tuotteiden, teknologian, osaamisen tai resurssien perusteella. Johtamis- ja hallintokäytäntöjen epävirallisuus ja osakeomistuksen keskittyminen perustajille ja heidän sukulaisilleen antavat viitteitä pienyrityksestä. Usein kvalitatiivisten ja kvantitatiivisten määreiden yhdistely on tarpeen. (Brooksbank 1991, 17–22, Van Hoorn 1979, 85.) Van Hoornin (1979, 85) mukaan pelkästään liikevaihdon, taseen ja henkilöstön lukumäärän mittaaminen ei ole luotettava indikaattori, koska niitä tulkitaan eri toimialoilla eri tavoin.

Pienyrityksen määritelmästä on ollut paljon keskustelua (Chung – Narasimhan 2001, 120). Tutkijoiden keskuudessa ei ole yksimielisyyttä siitä mitä pienyrityksellä tarkoitetaan, joten sille löytyy paljon määritelmiä. Yrityksen koko määritelläänkin usein palvelemaan oman tutkimuksen tarpeita. Tutkijat eivät välttämättä tarkoita lainkaan samaa konseptia puhuessaan pienyrityksestä, vaikka käyttäisivätkin samaa termiä. Esimerkiksi yrityksen toimintojen määrällä ei välttämättä ole mitään yhteyttä henkilöstön lukumäärään tai vastaavasti henkilöstön lukumäärällä ei välttämättä ole yhteyttä liikevaihtoon.

(Brooksbank 1991, 17–18.) Yrityksen koon määrittely onkin suhteellista ja käsitykset vaihtelevat myös maittain (Van Hoorn 1979, 86).

Yrityksen koko voidaan luokitella valitsemalla tietyt kriteerit, joita mitataan. Ongelmaksi saattaa kuitenkin muodostua yritysten välinen, toimialojen sisäinen, toimialojen välinen sekä maiden välinen vertailu. Pelkästään käytetystä mittarista riippuen sama yritys voidaan samanaikaisesti luokitella pieneksi, keskikokoiseksi tai suureksi. Ongelmaksi muodostuu myös mittarille sovittava raja, joka määrittää yrityksen tiettyyn kokoluokkaan. Esimerkiksi tyypillisille kvantitatiivisille mittareille, kuten henkilöstön lukumäärälle, liikevaihdolle ja taseen loppusummalle, ei ole tieteellisesti kiistattomia raja-arvoja. Usein käytetään myös useampia kriteereitä tuottamaan täsmällisempää määritelmää. (Brooksbank 1991, 18, 20; Chung – Narasimhan 2001, 120.)

Kvantitatiivisten määreiden käyttäminen on usein käytännöllisempää kuin kvalitatiivisten. Kvantitatiivinen informaatio on helposti saatavissa ja niiden raja-arvot ovat yksiselitteisempiä kuin laadullisessa informaatiossa. Siitä huolimatta kvantitatiivisille kriteereille ei oikeastaan ole löydettävissä teoreettista perustaa. Kvalitatiiviset kriteerit puolestaan valitaan usein kokemukseen perustuen, mutta niitä on hankala mitata. Toisaalta kvalitatiivisella lähestymistavalla voidaan tuoda teoreettista perustaa numeroille. (Brooksbank 1991, 20–22, 30.)

Vaikka tilintarkastuksen tarve ei ole yksinään sidottu yrityksen määrälliseen kokoon, kuten liikevaihdon, taseen ja henkilöstön määrään, on lainsäädäntöön kuitenkin hankala sisällyttää tilintarkastusvelvollisuudelle laadullisia mittareita määrällisten sijaan (Collis ym. 2004, 95, 97). Tauringan ja Clarken (2000, 165–166) mukaan tilintarkastusvelvollisuuden määrittämisessä voitaisiin mahdollisesti huomioida myös omistusrakennetta sen sijaan, että nojaututaan vain yrityksen kokoon.

Brooksbank (1991, 22–29) ehdottaa yrityskoolle luokittelua, joka yhdistää sekä määrällisiä että laadullisia tekijöitä. Tässä mallissa määritellään ensin yrityksen koko määrällisesti perustuen henkilöstön lukumäärään ja liikevaihtoon. Tämän jälkeen yrityksen kokoluokkaa arvioidaan laadullisesti yrityksen tuotestrategian perusteella. Tässä mallissa kvantitatiiviset ja kvalitatiiviset kriteerit täydentävät toisiaan. Malliin tarvittava informaatio on helposti mitattavissa ja useimmiten myös tutkijan saatavilla. Pieniä yrityksiä voidaan luokittelun avulla myös verrata muun kokoluokan yrityksiin.

Pienyritykseksi määritellään Suomen kirjanpitolain (KPL 1997/1336) 1:4a:n mukaan kirjanpitovelvollinen, jonka päättäneellä ja sitä edeltävällä tilikaudella ylittyy enintään yksi seuraavista:

- taseen loppusumma 6 miljoonaa euroa
- liikevaihto 12 miljoonaa euroa
- tilikaudella keskimäärin 50 henkilöä palveluksessa.

Mikroyritykseksi määritellään KPL (1997/1336) 1:4b:n mukaan kirjanpitovelvollinen, jonka päätyneellä ja sitä edeltävällä tilikaudella ylittyy enintään yksi seuraavista:

- taseen loppusumma 350 tuhatta euroa
- liikevaihto 700 tuhatta euroa
- tilikaudella keskimäärin 10 henkilöä palveluksessa.

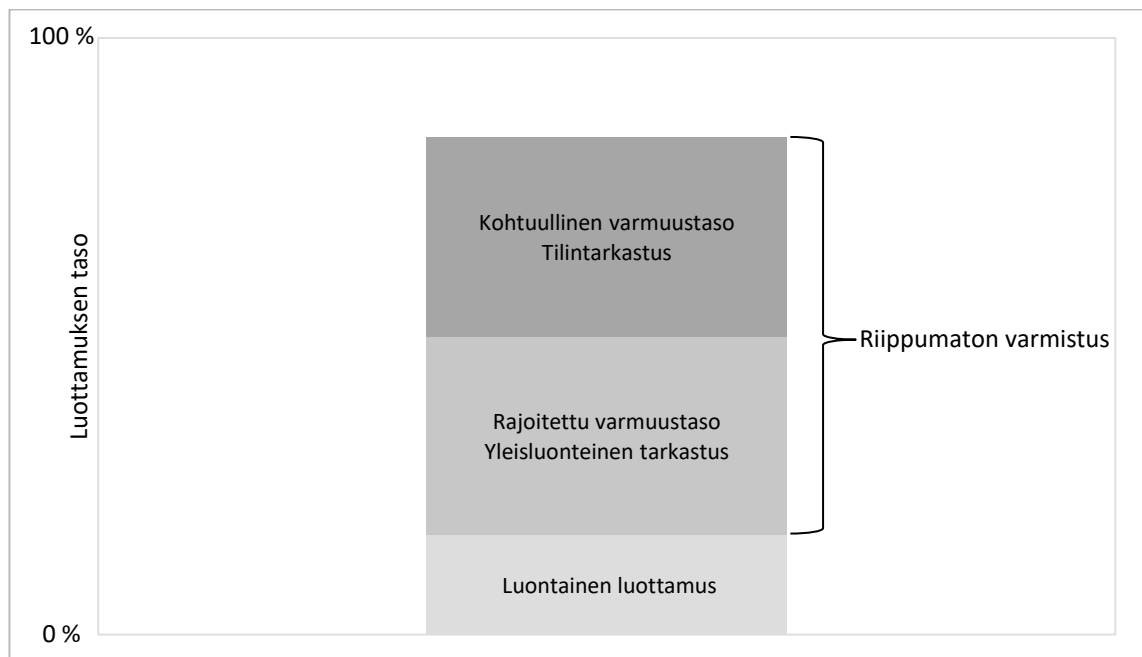
3.2 Kohtuullinen ja rajoitettu varmuustaso

Tilintarkastajan tekemä ulkoinen tarkastus voidaan jakaa sen tuottaman varmuustason mukaan eri luokkiin. Tässä tutkielmassa käsitellään korkeimpien varmuustasojen antavia varmennustoimeksiantoja eli tilintarkastusta (*audit*) ja yleisluonteista tarkastusta (*review*). Tilintarkastuksessa suoritetaan kattava arviointi tilinpäätöksen laadintaperiaatteista, mikä tuottaa kohtuullisen varmuustason (*positive assurance / reasonable assurance*) tarkastuskohteen oikeellisuudesta. Kohtuullinen varmuustaso on korkein mahdollinen varmuustaso. Tällöin on vain alhainen riski, että tilinpäätös sisältäisi olennaisia virheitä. Yleisluonteinen tarkastus tuottaa vähemmän kattavilla toimenpiteillä rajoitetun varmuustason (*negative assurance / limited assurance*), eikä siten anna yhtä korkeaa varmuustasoa kuin tilintarkastus. (Abdel-Khalik 1993, 33; Blackwell ym. 1998, 58; Corten ym. 2015, 2–3; IFAC 2012; IFAC 2018.)

Liitännäispalvelut tarkoittavat toimeksiantoja, joissa tilintarkastaja suorittaa sopimuksen mukaisia tarkastustoimenpiteitä. Niissä ei tehdä johtopäätöstä eli ei anneta varmuutta. Suomessa tarjottavat liitännäispalvelut ovat lähinnä taloudelliseen tietoon kohdistuvia ennalta sovittuja toimenpiteitä (*agreed-upon procedures, AUP*). (Suomen Tilintarkastajat ry 2018.) Kokoamistoimeksianto (*compilation*) on liitännäispalvelu, jossa tilintarkastaja kokoaa yrityksen kirjanpitoaineiston yhteen tilinpäätösstandardien mukaisesti ja sen pohjalta laaditaan tilinpäätös. Tilintarkastaja antaa raportin yhtiölle, mutta siinä ei anneta varmuutta olennaisen virheen riskistä. (Blackwell ym. 1998, 58; Suomen Tilintarkastajat ry 2019b; Työ- ja elinkeinoministeriö 2020b, 19.) Kokoamistoimeksiantossa ei vaadita tilintarkastajan riippumattomuutta, mutta mahdollinen

riippumattomuuden puuttuminen on ilmaistava raportilla (AICPA 2015, 8). Riippumattomuusongelmien ja varmuustason puuttumisen vuoksi liitännäispalveluita ei käsitellä tässä tutkielmassa vaihtoehtona tilintarkastukselle.

Yrityksen itse laatimilla lausunnoilla ei ole yhteyttä riippumattomaan tilintarkastajaan (Blackwell ym. 1998, 58). Luottamus kohteeseen ja tiedon antajaan on luontaista, jos ulkopuolista varmennusta ei suoriteta. Tällöin luottamukseen vaikuttaa kohde, tiedon laatija, käyttäjä ja yhteiskunnan yleisen luottamuksen taso. Kun tilinpäätöksen laatii ulkopuolinen taho, esimerkiksi ulkoistettu kirjanpitäjä, luontainen luottamus voi lisääntyä. Riippumaton varmentaminen nostaa luottamusta edelleen. On kuitenkin huomattava, että tilintarkastuksenkaan tuottama korkea varmuus ei tarkoita täydellistä varmuutta tilinpäätöksen oikeellisuudesta. (AICPA 2015, 7; Suomen Tilintarkastajat ry 2018.) Kirjanpitoaineiston ja hallinnon täydellinen tarkastaminen ei ole mahdollista, joten tilintarkastajan on valittava mitä ja miten tarkastetaan. Tilintarkastajan valintoja ohjaa hyvä tilintarkastustapa ja tilintarkastajan olennaisuusharkinta. (Horsmanheimo ym. 2017, 421–422.) Eri varmuustasojen tuottamaa luottamusta havainnollistetaan kuviossa 1.

Kuvio 1 Eri varmuustasojen tuottama luottamus (mukaellen Suomen Tilintarkastajat ry 2018)

Tilintarkastajan suorittamalla varmentamisella pyritään siihen, että tiedon käyttäjät voivat luottaa tarkastuksen kohteeseen. Tilintarkastuksessa suoritetaan tarkastustoimenpiteitä niin paljon, että tarkastuskohteen oikeellisuuteen liittyvä riski on alhainen ja

johtopäätöksenä todetaan kohteen olevan oikein. Yleisluonteisessa tarkastuksessa tarkastustoimenpiteitä on vain sen verran, että riski on riittävän pieni olosuhteet huomioiden. Tilintarkastajan johtopäätöksenä on tällöin, ettei hän ole saanut tietoonsa asioita, jotka antaisivat aiheutta epäillä tarkastuskohteen olevan virheellinen. (Suomen Tilintarkastajat ry 2018.) Varmuustasoa voidaan pitää riittävänä silloin, kun se lisää käyttäjien luottamusta tilinpäätöstä kohtaan (IFAC 2018, 1429). On hyvä huomioida, että pakollisen ja vapaaehtoisen tilintarkastuksen tuottaman varmuustason välillä ei ole eroa (Lennox – Pittman 2011, 1657). Vapaaehtoisessa tilintarkastuksessa on noudatettava samoja tilintarkastuslain asettamia velvoitteita kuin pakollisessa tilintarkastuksessa. Tämä perustuu EU-lainsäädännön soveltamiskäytäntöön kuuluvaan *audit is an audit* -periaatteeseen. (Horsmanheimo ym. 2017, 15.)

3.3 Tilintarkastuksen tarvetta ohjaavat tekijät

Pienten yritysten tilintarkastuksen tarpeellisuudesta on esitetty monia eri näkemyksiä, joita tarkastellaan tässä alaluvussa. Tarkastelun kohteena on tekijät, jotka ohjaavat tilintarkastuksen tarvetta ja vaikuttavat pakollisen tai vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamiseen. Tilintarkastukselle on niin kauan kysyntää kuin tilinpäätöksen sisäiset tai ulkoiset käyttäjät kokevat sen hyödylliseksi (Seow 2001, 76).

3.3.1 Lainsäädäntö- ja kustannuskysymys

Pakollinen tilintarkastus on suoritettava, mikäli valtiossa sovellettava laki niin edellyttää. Tilintarkastuksen sääntelyllä pyritään suojelemaan yleistä etua, mutta käytännöt sen ilmaisemisessa ja organisoinnissa vaihtelevat maittain. (Baker ym. 2014, 372.) Lainsäädännössä määritelty tilintarkastusvelvollisuuden raja olettaa, että rajan ylittyessä tilintarkastuksen kustannukset eivät enää ylitä siitä saavutettavia hyötyjä (Collis ym. 2004, 88). Pakollisella tilintarkastuksella varmistetaan, että tilinpäätöksen varmennuksesta syntyvät hyödyt ovat ulkoisten sidosryhmien käytössä myös silloin, kun yritys ei halua suorittaa tilintarkastusta vapaaehtoisesti (Lennox – Pittman 2011, 1675).

Dedmanin ym. (2014, 1–3) mukaan yritys suorittaa vapaaehtoisen tilintarkastuksen ilman lakisääteistä velvollisuutta usein silloin, jos yritys kokee siitä olevan hyötyä. Monet yritykset valitsevatkin tilintarkastuksen, vaikka se ei olisi lain mukaan pakollista. Tästä

huolimatta monessa maassa on pakollinen tilintarkastusvelvollisuus. Jos tilintarkastusvelvollisuutta ei ole, lisää se riskiä, että juuri tilintarkastusta tarvitsevat yritykset jättävät tilintarkastuksen suorittamatta (Tabone – Baldacchino 2003, 392–393). Seowin (2001, 76) mukaan tilintarkastuksen kysyntää ohjaa muutkin tekijät kuin lainsäädännön määrittämä tilintarkastusvelvollisuus. Pienillä yhtiöillä voi olla mahdollisuus jättää tilintarkastus suorittamatta, mutta sen suorittaminen voi olla järkevää tilinpäätöksen käyttäjien, kuten osakkeenomistajien tai tavarantoimittajien kannalta.

Bakerin ym. (2014, 371) mukaan lakisääteisen tilintarkastuksen sääntely on tärkeää yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Tilintarkastus varmistaa pääomamarkkinoiden asianmukaisen toiminnan ja luotettavan informaation tarjoamisen. Toisaalta yksityisten ja julkisesti noteerattujen yhtiöiden tilinpäätöksen käyttäjillä on erilaiset tarpeet, joten samanlainen tilintarkastus ei todennäköisesti ole optimaalinen kaikille yrityksille (Vanstraelen – Schelleman 2017, 566). Julkisissa ja yksityisissä yrityksissä taloudellisella tiedolla on erilaiset roolit. Julkisissa yhtiöissä taloudellinen informaatio palvelee pääomamarkkinoita ja sijoituspäätösten tekoa, kun taas yksityisyhtiöissä taloudellisella informaatiolla on merkitystä verotukseen ja osingonjakoon liittyvissä päätöksissä. (Ball – Shivakumar 2005, 84.) Ruohosen (2020, 63) mukaan tilintarkastuksen merkitys korostuu yksityisissä yhtiöissä, joiden osakkeilla ei käydä julkista kauppaa. Tämä johtuu siitä, että yksityisissä yhtiöissä arvopaperimarkkinalain säännökset eivät takaa tiedonsaantia yhtiöstä. Toisaalta yksityisissä yhtiöissä osakkeenomistajilla on parempi mahdollisuus ilman tilintarkastustakin päästä suoraan käsiksi yhtiön tietoihin (Dedman ym. 2014, 2).

Pakollisen tilintarkastusvelvollisuuden poistamista tai lieventämistä perustellaan usein sillä, että tilintarkastus aiheuttaa huomattavat kustannukset pienille yrityksille. Tilintarkastuksen tuottamat hyödyt nähdään usein rajallisina verrattuna sen aiheuttamiin kustannuksiin. Pakollisen tilintarkastuksen saatetaan nähdä kuluttavan yrityksen resursseja turhaan, sillä pienyritysten tilinpäätöksiä hyödyntävät tahot eivät välttämättä saa erityistä hyötyä tarkastetusta tilinpäätösmateriaalista. (Chung – Narasimhan 2001, 120–121; Dedman ym. 2014, 2; Seow 2001, 75.)

Chungin ja Narasimhanin (2001, 120–123) tutkimus kuitenkin osoitti, että tilintarkastus voi auttaa pienyritystä sen liitännäishyötyjen kautta. He tutkivat pienten yritysten pakollisen tilintarkastuksen tuottamaa arvoa Hong Kongissa, jossa tilintarkastusvelvollisuus koskee myös pienyrityksiä. Tutkimusjoukkona oli pienyrityksien henkilökuntaa sekä pieniä tilintarkastusyhteisöjä. Molemmissa tutkimusryhmissä koettiin, että tilintarkastuksen hyödyt ylittävät sen kustannukset. Kumpikaan ryhmä ei ollut valmis

luopumaan pienyritysten tilintarkastusvelvollisuudesta. Tutkijat epäilivät, että pakollinen tilintarkastus koettiin hyödyllisenä, koska muista vaihtoehdoista ei ollut kokemusta. Vastajaat eivät olleet tietoisia, että vaihtoehdoisella tarkastustavalla voitaisiin mahdollisesti saavuttaa samat edut edullisemmin kuin tilintarkastuksella.

Myös Collisin ym. (2004, 87, 96) tutkimus osoitti, että tilintarkastuksen odotetut hyödyt ovat suuremmat kuin sen aiheuttamat kustannukset. Vastaavasti myös Collisin (2010, 212, 226) tutkimuksessa vapaaehtoisen tilintarkastuksen kustannuksia ei nähty liian suurina. Collis (2012, 441, 457, 462–463) jatkoi edelleen tutkimusta pienten yritysten vapaaehtoiseen tilintarkastukseen liittyen. Tutkimuksen mukaan pien- ja mikroyrityksissä vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntää ohjaavat agenttikysymysten lisäksi kustannustekijät. Tämäkin tutkimus osoitti, että vapaaehtoinen tilintarkastus suoritetaan silloin, jos hyötyjen nähdään ylittävän sen kustannukset. Suomen Tilintarkastajat ry:n (2020a) mukaan monet yhtiöt ovat huomanneet tilintarkastuksen tuovan enemmän hyötyä kuin mitä siitä aiheutuu kustannuksia. Esimerkiksi viranomaisraportointiin liittyvien korjauksien tekeminen jälkikäteen voi osoittautua paljon kalliimmaksi kuin tilintarkastusmaksut, joiden ansiosta olisi saatu tilintarkastajalta etukäteen apua ja välttytty virheiltiltä.

3.3.2 Liikevaihto, organisaatorakenne ja omistus pohja

Collis (2012, 462–463), Tauringana ja Clarke (2000, 165) ja Niemi ym. (2012, 178, 189) havaitsivat kiinnostuksen tilintarkastusta kohtaan kasvavan, kun yrityksen koko kasvaa liikevaihdolla mitattuna. Carey ym. (2000, 47, 49) ja Seow (2001, 76) puolestaan havaitsivat, että yritys koolla ei ole vaikutusta tilintarkastuksen kysyntään, vaikka monissa aiemmissä tutkimuksissa onkin havaittu näiden välillä positiivista korrelaatiota. Collisin ym. (2004, 97) ja Collisin (2010, 211–212, 226) mukaan liikevaihto voi ennustaa tilintarkastuksen kysyntää, mutta ei yksinään selitä johdon motivaatiota suorittaa tilintarkastus vapaaehtoisesti.

Organisaatorakenne voi vaikuttaa päätökseen valita tilintarkastaja, silloin kun tilintarkastusvelvollisuutta ei ole. Pienissä yrityksissä hierarkia on usein yksitasoista, kun omistajajohtaja valvoo henkilökohtaisesti alaistensa toimintaa. Yrityksen kasvaessa organisaatorakenne muuttuu monitasoiseksi pyramidiksi, kun valtuuksia delegoidaan alemmille tasoille. Hierarkian lisääntyessä omistajien ja johdon kontrolli yrityksessä vähenee. Organisaatorakenteen monimutkaistuessa ylhäältä päin tapahtuva alaisten

valvonta heikkenee, jolloin vapaaehtoisella tilintarkastuksella voidaan pyrkiä korvaamaan tätä menetettyä hallintaa. (Abdel-Khalik 1993, 31–32, 35, 49.)

Myös Dedman ym. (2014, 1–3, 11, 21) ovat tehneet havaintoja liikevaihdon, organisaattiorakenteen ja omistuspohjan vaikutuksista tilintarkastuksen tarpeeseen. Heidän tutkimuksensa sijoittuu Iso-Britanniaan, jossa useilta yksityisiltä yrityksiltä on poistettu tilintarkastuspakko. Tutkimuksessa etsittiin agenttiteorian ja aiempien tutkimustulosten valossa syitä, jotka johtavat vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamiseen. Tutkimus osoittaa, että yritykset suorittavat tilintarkastuksen todennäköisemmin, mikäli agenttikustannukset ovat korkeat. Korkeat agenttikustannukset liittyvät usein yrityksen kokoon liikevaihdon ja taseella mitattuna, yrityksen monimutkaisuuteen, omistuksen hajaantumiseen useamman osakkeenomistajan välille sekä hallituksen kokoon. Weik ym. (2018, 504, 513, 517) eivät puolestaan havainneet suuremman osakkeenomistajamäärän lisäävän vapaaehtoisen tilintarkastuksen toteuttamista.

Useissa tutkimuksissa on kuitenkin havaittu yrityksen omistuspohjalla ja johdon omistuosuuksilla olevan vaikutusta tilintarkastuksen tarpeeseen agenttiongelman myötä. Mitä suurempi on johdon omistuosuus, sitä pienempi on halukkuus vapaaehtoiseen tilintarkastukseen. Halukkuus suorittaa vapaaehtoinen tilintarkastus puolestaan kasvaa, kun yrityksellä on johtoon kuulumattomia osakkeenomistajia, jotka ovat kaukana yrityksen päivittäisistä toiminnoista. Johdon ja omistuksen eriytyessä syntyy informaatioasymmetriaa, kun omistajat eivät pysty valvomaan johdon toimia täydellisesti. Kun omistajat menettävät valtaansa, agenttikustannukset nousevat ja tilintarkastuksen tarve lisääntyy. (Carey ym. 2000, 38–39, 49; DeFond 1992, 21; Seow 2001, 74; Tauringana – Clarke 2000, 160–162, 165–166; Weik ym. 2018, 503–504, 517.) On hyvä huomioida, että tilintarkastus on suoritettava vähemmistöosakkeenomistajien niin vaatiessa. Tämä takaa myös pienissä yrityksissä oikeudet sellaisille osakkeenomistajille, jotka eivät osallistu yrityksen päivittäiseen toimintaan. (Collis ym. 2004, 97.)

Agenttiongelman voidaan liittää myös tytäryhtiöasemaan, jonka seurauksena vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamisesta tulee todennäköisempää. Myös yhtiön oikeudellisen muodon voidaan nähdä vaikuttavan johdon ja omistajien väliseen informaatioasymmetriaan ja siten myös tilintarkastuksen tarpeeseen. (Weik ym. 2018, 503, 517.) Pienissä yrityksissä agenttiongelman on usein vähäisempi, sillä omistuksen ja johdon välillä ei ole yleensä merkittävää eriytymistä (Collis ym. 2004, 90). Agenttisuhteen puuttuminen osakkeenomistajien ja johdon välillä ilmenee hyvin omistajajohteisissa yrityksissä. Kun yrityksen omistus ja johto on samoilla henkilöillä, tilintarkastus ei palvele silloin

perimmäistä tarkoitustaan eli ulkopuolisten osakkeenomistajien suojan täyttämistä. Omistajajohtajilla on usein syvälinen käsitys liiketoiminnastaan ja he pääsevät käsiksi yritykseen liittyvään informaatioon ilman tilintarkastustakin. (Tabone – Baldacchino 2003, 387, 397.)

Niskanen ym. (2010, 230–231, 242–243) tutkivat suomalaisten perheomisteisten pienyritysten tarvetta korkealaatuiselle tilintarkastukselle. Heidän mukaansa agenttikustannukset kasvavat, kun yrityksen omistus hajaantuu perheen ulkopuolelle. Tällöin lisääntyy myös tarve korkeampilaatuiselle tilintarkastukselle valvonnan tehostamiseksi ja agenttiongelman pienentämiseksi. Tutkimuksessa ilmeni, että perheomisteiset yritykset eivät yhtä todennäköisesti käytä Big Four -tilintarkastusyhteisöjä kuin yritykset, joilla on laajempi omistusrakenne. Pienissä yrityksissä tilintarkastuksen valvontarooli on kuitenkin tärkeä sidosryhmien näkökulmasta, vaikka omistus ja johto olisivat samoilla henkilöillä. Tilintarkastuksella voidaan valvoa, että kaikkien sidosryhmien edut ovat turvattuina. Tällöin voidaan rajoittaa johdon toimia perheen hyväksi muiden sidosryhmien kustannuksella.

Perheomisteisten yhtiöiden tarve tilintarkastukselle on herättänyt kiinnostusta myös muissa tutkijoissa. Collisin ym. (2004, 96–97) mukaan kokonaan perheomisteisilla yrityksillä on pienempi tarve tilintarkastukselle, koska sukulaissuhteet lisäävät omistajien välistä luottamusta. Vastaavasti agenttiongelmia kasvaa ja tilintarkastuksen tarve lisääntyy, kun yrityksellä on myös perheen ulkopuolisia osakkeenomistajia. Myös Carey ym. (2000, 49) havaitsivat perheyrietyksissä tarpeen tilintarkastukselle kasvavan, kun omistuspohja tai johtotehtävät laajenevat perheen ulkopuolelle. Näiden tutkimustulosten vastaisesti Collis (2012, 449, 460) ja Weik ym. (2018, 504, 513, 517) eivät havainneet perheen omistusosuuksilla olevan vaikutusta vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamiseen.

Ojalan ym. (2016, 267–268, 270–272) mukaan mikroyrietyksissä omistus on usein pelkästään perheen sisäistä. On huomattava, että myös perheen sisällä hajaantunut omistus lisää halukkuutta tilintarkastukseen. Myös Corten ym. (2015, 2, 21–22) huomioivat tutkimuksessaan perheen sisällä esiintyvät agenttiongelmien. Perheen sisäiset agenttiongelmien voivat syntyä, kun kaikki omistajina olevat perheenjäsenet eivät toimi johdossa. Tutkijoiden mukaan näitä agenttiongelmia voidaan kuitenkin yhtä hyvin vähentää vaihtoehtoisilla tarkastustavoilla tilintarkastuksen sijaan.

Hope ym. (2012, 500–501, 513) tutkivat agenttiongelman ilmenemistä norjalaisissa yksityisyrietyksissä omistusrakenteen ja perhesuhteiden seurauksena. Tutkijat analysoivat tilintarkastuksen roolia agenttiongelman syntyessä. Tutkimuksen mukaan yrityksen

omistusrakenne ja perhesuhteet vaikuttavat tilintarkastusmaksuihin. Tilintarkastusmaksut usein nousevat agenttikustannusten kasvaessa. Agenttikustannukset pienenevät omistuksen keskittymisen seurauksena, jolloin myös tilintarkastusmaksut alenevat. Kun yhtiön hallituksen jäsenet ovat sukua suurimpien osakkeenomistajien kanssa, syntyy vähemmän agenttiongelmia ja samalla tilintarkastusmaksut pienenevät. Tutkimuksessa selvisi, että suuremmat agenttikustannukset johtavat valitsemaan korkeatasoisen tilintarkastuksen esimerkiksi Big Four -yhteisöiltä agenttikustannusten alentamiseksi ja luottamuksen signaloimiseksi. Taipumus palkata Big Four -tilintarkastaja kasvaa, kun yhtiön omistus hajaantuu tai kun pääosakkeenomistajien perheen vaikutus yhtiön hallituksessa vähenee.

3.3.3 Ulkoisen rahoituksen järjestäminen

Yksityisillä yrityksillä ei ole yhtä suuria vaatimuksia tilinpäätösinformaatioon liittyen kuin julkisilla yrityksillä ja monet pienet yritykset ovat vapautettuja tilintarkastusvelvollisuudesta. Tilinpäätösinformaation tarkkuus on kuitenkin tärkeää myös yksityisyriyten sidosryhmille. Esimerkiksi luotonantajalle tilinpäätös on merkittävä informaationlähde. Vapaaehtoisen tilintarkastuksen myötä yritys voi saada helpommin ulkopuolista rahoitusta ja alhaisemman korkotason. (Ball – Shivakumar 2005, 84; Blackwell ym. 1998, 57–58; Clatworth – Peel 2013, 2, 22; Lennox – Pittman 2011, 1655–1656.)

Blackwellin ym. (1998, 58–59, 68–69) mukaan erityisesti pienet yritykset voivat saada taloudellista hyötyä tilintarkastuksesta alhaisemman korkotason myötä. Yrityskoon kasvaessa yrityksen maine usein myös paranee ja yritystä ei nähdä yhtä riskialttiina, jolloin tilintarkastuksella ei ole enää yhtä suurta merkitystä laadun osoittamisessa velkemarkkinoilla. Vanhemmissa tutkimuksissa on kuitenkin ilmennyt vaihtelevia näkemyksiä tilintarkastuksen vaikutuksesta korkotasoon. Esimerkiksi Johnson ym. (1983, 38, 46) eivät pystyneet osoittamaan tilintarkastuksen ja velan koron välillä olevan yhteyttä.

Useiden tutkimusten mukaan pankkisuhteiden ylläpitäminen ja velan olemassaolo osoittavat pienelle yritykselle tarpeen suorittaa tilintarkastus. Vapaaehtoisen tilintarkastuksen tarpeen on katsottu korreloivan positiivisesti velan määrän kanssa. Velkojien epä-tietoisuus osakkeenomistajien ja johdon toimista voi synnyttää agenttiongelman. Agenttikustannukset voivat kasvaa velkaantumisasasteen nousun myötä, mikä johtaa todennäköisesti vapaaehtoiseen tilintarkastukseen. Velkojat pitävät ulkoisen tilintarkastuksen valvontaroolia tärkeänä, joten he luottavat paremmin tilintarkastettuun tietoon. (Carey ym.

2000, 37, 39, 49; Collis ym. 2004; 96–97; Dedman ym. 2014, 21; Morris 1987, 47–48; Niemi ym. 2012, 189; Tauringana – Clarke 2000, 160, 162.)

Weik ym. (2018, 513, 517) puolestaan eivät havainneet velkaantumisasteen vaikuttavan päätökseen suorittaa tilintarkastus. Heidän mukaansa Saksassa ja Suomessa pankeilla on erilaisia valvontamekanismeja pienyrityksille, jotka voivat korvata tai olla kustannustehokkaampia kuin vapaaehtoinen tilintarkastus. Dedmanin ym. (2014, 21) mukaan tilintarkastuksesta luopuminen ei ole välttämättä helppoa, jos yritys on aiemmin tilintarkastettu. Mikäli yhtiö päättää luopua tilintarkastuksesta, vaatii se sopeutumisajan ennen kuin luopuminen saa aikaan hyötyjä. Esimerkiksi pankkien kanssa uusien sopimusten ja kovenanttien neuvottelu voi vaatia aikaa.

Ojalan ym. (2016, 267–268) mukaan tilintarkastus ollaan halukkaita suorittamaan myös mikroyrityksessä, jos yrityksen johdolla on tarve varmistaa velkojien toimitusvarmuus. Collis (2012, 460, 462–463) havaitsi mikroyritysten kohdalla pankin tai muun lainantajan vaatimuksilla olevan merkitystä tilintarkastuksen suorittamiseen. Mikroyrityksillä on usein vähemmän omaisuutta ja lyhyempi historia liiketoiminnan menestyksen demonstroimiseksi, jolloin tilintarkastuksen avulla voidaan vähentää pankkien riskiä rahoituksen järjestämisessä mikroyrityksille.

Myös muut tutkijat ovat etsineet yhteyttä tilintarkastuksen ja velkojien vaatimusten väliltä. Vapaaehtoiseen tilintarkastukseen sitoudutaan todennäköisesti paremmin, kun lainantaja kehottaa tai vaatii suorittamaan tilintarkastuksen. Myös yritykset, jotka haluavat hankkia uutta pääomaa, kokevat tarpeen tilintarkastukselle. (Dedman ym. 2014, 1, 21; Seow 2001, 74–75.) Havainnot velkojien ja tilintarkastuksen välisestä yhteydestä ovat muuttuneet vuosien varrella. Muun muassa Abdel-Khalik (1993, 31, 46–47) ei osoittanut vahvaa näyttöä yrityksen velkojien vaatimusten vaikutuksesta tilintarkastuksen suorittamiseen.

Sidosryhmät arvioivat rahoitus- ja sitoutumispäätöksissään yhtiön luottokelpoisuutta, maksukykyä sekä toiminnan jatkuvuutta. Varmennettu tilinpäätös tarjoaa luotettavampaa informaatiota kuin yhtiön itselaaditut ennusteet ja laskelmat, millä voi olla vaikutusta myös rahoituksen hintaan. (Suomen Tilintarkastajat ry 2020a.) Tauringanan ja Clarcken (2000, 160, 163, 165) tutkimuksessa etsittiin syitä yritysten vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamiselle Iso-Britanniassa, jossa pienimmiltä yhtiöiltä poistettiin tilintarkastusvelvollisuus vuonna 1994. Velkaantumisasteen lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin maksuvalmiutta tilintarkastuksen tarpeen selittäjänä. Tutkijoiden asettamassa hypoteesissa oletettiin, että mitä heikompi maksuvalmiutta kuvaava tunnusluku on, sitä

todennäköisempää olisi vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittaminen. Tutkijat perustivat hypoteesin sen oletuksen pohjalta, että tilintarkastuksella voitaisiin osoittaa yrityksen olevan kokonaisuudessaan maksukykyinen lyhytaikaisista kassaongelmista huolimatta. Hypoteesia ei pystytty vahvistamaan, kun yrityksen maksuvalmiudella ei nähty olevan yhteyttä vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään.

Lennoxin ja Pittmanin (2011, 1655, 1657, 1675) mukaan vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittaminen signaloi sidosryhmille yrityksen alhaisemmasta luottoriskistä. Tämän vuoksi vapaaehtoinen tilintarkastus parantaa yhtiön luottoluokitusta. Bamberin ja Strattonin (1997, 1, 10) mukaan lainanantajat kokevat tilintarkastajan lausunnon informatiivisena, koska se antaa ulkopuolisen ja riippumattoman arvion tilinpäätökseen sisältyvästä epävarmuudesta. On kuitenkin huomattava, että mukautettu tilintarkastuskertomus johtaa todennäköisemmin korkeampaan riskiarviointiin, korkeampiin korkoihin ja jopa lainapäätöksen hylkäämiseen.

3.3.4 Sisäisen valvonnan taso

Carey ym. (2000, 37–38, 47, 49) tutkivat perheomisteisia yrityksiä, joilla ei ollut tilintarkastusvelvollisuutta. Tutkimuksessa käsiteltiin tilintarkastuksen vapaaehtoista suorittamista näissä yrityksissä. Tutkimus toteutettiin Australiassa, jossa keskisuurillakaan perheomisteisilla yrityksillä ei ollut tilintarkastusvelvollisuutta. Tutkimuksen mukaan sisäisen tarkastuksen toteuttaminen perhey yrityksissä oli yleisempää kuin ulkoisen tilintarkastuksen suorittaminen. Sisäisessä tarkastuksessa hyödynnettiin kuitenkin usein ulkopuolista asiantuntijaa. Tutkijoiden mukaan perhey yrityksissä sisäinen ja ulkoinen tarkastus nähdään usein toistensa korvaajina ennemmin kuin tosiaan täydentävinä toimintoina. Tutkijat havaitsivat ulkoisen tilintarkastuksen kysynnän korreloivan positiivisesti agenttiongelman kanssa, mutta vastaavaa korrelaatiota ei havaittu sisäisen tarkastuksen kysynnän ja agenttiongelman välillä. Sisäinen tarkastus ei siten korvaa ulkoista tarkastusta kuitenkaan agenttiongelman vähentämisessä.

Ojalan ym. (2014, 800, 814–815) tutkimuksen mukaan sähköinen laskentajärjestelmä parantaa sisäistä valvontaa. Yritykset, joilla ei ole tällaista järjestelmää käytössään, arvostavat todennäköisemmin tilintarkastajan tarjoamaa kontrollia. Tulokset ovat sovellettavissa Suomen pienyrityskenttään, jossa tutkimus toteutettiin. Pienyritysten määritelmät vaihtelevat maittain, joten tulosten yleistäminen on hankalaa. Tutkimuksen tulos on kuitenkin linjassa Niemen ym. (2012, 189) tutkimukseen, jossa havaittiin sisäisten

kontrollien puutteellisuuden johtavan vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamiseen suomalaisessa pienyrityskontekstissa.

Abdel-Khalikin (1993, 38) mukaan ulkoinen tilintarkastus on erityisen tärkeää pienille yrityksille, joilla ei välttämättä ole mahdollisuutta tehdä suuria investointeja sisäisen valvonnan järjestelmiin. Collisin ym. (2004, 87, 96–97) tutkimuksessa yritysten johtajat katsoivat tilintarkastuksen hyödyiksi tiedon laadun parantamisen ja sisäisten tietojen tarkastamisen. Collis (2010, 211–212, 224) tutki vapaaehtoista tilintarkastusta Tanskassa ja Iso-Britanniassa. Tutkimus osoitti, että sisäisten tietojen tarkistaminen koettiin erityisesti Tanskassa tilintarkastuksen etuna. Collisin (2012, 441, 457, 462–463) tutkimuksessa sisäisten tietojen tarkistaminen nähtiin myös Iso-Britanniassa tärkeäksi erityisesti mikroyritysten näkökulmasta.

3.3.5 Kirjanpidon oikeellisuuden varmentaminen ja luotettavuuden signalointi

Taloudellisen informaation luotettavuus on ollut yksi keskeisimmistä laskentahenkilöiden ammattikuntaa koskevista huolenaiheista jo useamman vuosikymmenen ajan (Miller – Smith 2002, 51). Yksityisten yritysten taloudellisen raportoinnin ei oleteta olevan yhtä laadukasta kuin julkisten yhtiöiden, koska yksityisiltä yrityksiltä ei vaadita yhtä tarkkaa informaation julkistamista kuin julkisilta yrityksiltä. Yksityisyhtiöidenkin kirjanpitoinformaatiosta on kuitenkin hyötyä monille tahoille, koska sen avulla kommunikoidaan yrityksen taloudellisesta asemasta ja suorituskyvystä. Yrityksen johto ei saa hyväksyä tilinpäätöstä, elleivät he ole vakuuttuneita tilinpäätöksen tarjoavan oikeaa ja riittävää kuvaa yhtiön tuloksesta, varoista, veloista ja muusta taloudellisesta tilanteesta. (Ball – Shivakumar 2005, 84, 95; Clatworthy – Peel 2013, 3–5.) Dedmanin ym. (2014, 1–2) mukaan julkisessa yrityksessä tilintarkastus on informatiivinen väline rahoittajille sekä muille nykyisille ja potentiaalisille sidosryhmille. Yksityisessä yrityksessä liiketoimintaympäristö on kuitenkin erilainen ja sidosryhmät ovat lähempänä yritystä, joten niillä on mahdollisuus pyytää informaatiota yritykseltä suoraan.

Taloudellisen informaation laadun parantuminen on nähty useissa tutkimuksissa tilintarkastuksen hyötynä (Collis ym. 2004, 87; Collis 2010, 212, 226; Niemi ym. 2012, 189). Pienille yrityksille tilintarkastus tuottaa lisäarvoa, jos taloudellisen informaation luotettavuus paranee sen myötä (Vihreä kirja 2010, 20). Chungin ja Narasimhanin (2001, 123) tutkimuksen mukaan pienyritysten henkilökunta ja tilintarkastusyrietykset uskovat, että tilintarkastettu tilinpäätös tarjoaa luotettavampaa informaatiota kuin

tilintarkastamaton tilinpäätös. Tilinpäätöksen käyttäjät luottavat tarkastettuihin tilinpäätöksiin enemmän kuin tilintarkastamattomiin. Seowin (2001, 63, 75) mukaan pienyhtiökontekstissa tilintarkastuksen tarjoama luotettavuus ja riippumattomuus saattaa kuitenkin olla rajoittunutta, koska tilintarkastajan ja asiakkaana olevan pienen yhtiön suhde on usein läheinen. Tutkijoiden mukaan tilintarkastajan ja asiakkaana olevan pienen yhtiön välinen suhde ei kuitenkaan vaikuta päätökseen suorittaa vapaaehtoinen tilintarkastus.

Clatworthyn ja Peelin (2013, 1–2, 17, 22) tutkimuksessa käsiteltiin vapaaehtoisen tilintarkastuksen vaikutuksia kirjanpitovirheisiin Iso-Britanniassa. Tutkimuksessa selvisi, että pienten tilintarkastamattomien yritysten tilinpäätöksissä oli puolet enemmän virheitä kuin vastaavissa tilintarkastetuissa tilinpäätöksissä. Tutkimuksen mukaan ulkopuolisen rahoituksen saaminen ei helpotu tilintarkastuksen myötä vain signaalointivaikutuksen vaan myös täsmällisemmän raportoinnin vuoksi. Tutkijoiden mukaan myös aikaisemmissa tutkimuksissa on korostettu, että riippumaton tilintarkastus parantaa taloudellisen raportoinnin uskottavuutta. Ojalan ym. (2016, 267–268) tutkimuksen tulosten mukaan tilintarkastus ollaan halukkaita suorittamaan, jos yrityksen johdolla on tarve osoittaa veroraportoinnin luotettavuus.

Downing ja Langli (2019, 28–31, 55) huomasivat Clatworthyn ja Peelin (2013) tavoin tilintarkastuksella olevan vaikutuksia kirjanpidon oikeellisuuteen. He tutkivat pienten yritysten vero- ja kirjanpitosäännösten noudattamista norjalaisissa pienyrityksissä. Norjassa pienyhtiöiden tilintarkastusvelvollisuus poistui vuonna 2011. Tutkijoiden mukaan yritykset, jotka luopuivat tilintarkastuksesta, noudattivat säännöksiä huonommin kuin tilintarkastusta jatkaneet yritykset. Säännösten noudattaminen heikentyi erityisesti sellaisilla osa-alueilla, jotka vaativat syvällistä kirjanpidon ja verotuksen osaamista ja joihin olisi todennäköisesti tarvittu tilintarkastajan osaamista. Toisaalta kirjanpidon ja verotuksen haastaviin kysymyksiin voi saada varmistusta myös muulta ulkopuoliselta laskentahenkilöltä. Tutkimuksen mukaan säännösten noudattaminen heikkenikin eniten sellaisten yritysten keskuudessa, jotka luopuivat tilintarkastuksen lisäksi myös ulkoistetusta kirjanpidosta. Perinteinen argumentti tilinpäätöksen tarkastamisen puolesta on se, että tilinpäätöksen käyttäjät saavat kolmannen osapuolen varmistuksen tilinpäätösraporttien laadusta. Myös Suomen Tilintarkastajat ry:n (2020a) mukaan tilintarkastajasta on usein apua jo tilikauden aikana ratkaistaessa haastavia kirjanpitokysymyksiä.

Tilintarkastus saa aikaan taloudellista kuria ja luo psykologisen pelotteen virheiden ja petosten ehkäisemiseksi. Agenttiteorian mukaisesti tilintarkastetulla taloudellisella informaatiolla on merkittävä rooli ulkopuoliselle sidosryhmälle tai sellaiselle taholle, joka

on kaukana yhtiön johdosta ja ei voi varmentua tiedon laadusta muilla keinoin. Pienissä yrityksissä esimerkiksi ulkopuoliset osakkeenomistajat, luotonantajat, verottaja ja tavarantoimittajat ovat tällaisia tahoja. Pienissä yrityksissä sijoittajien rooli on pienempi, sillä pienet yritykset ovat useimmiten omistajajohtoisia. (Collis ym. 2004, 89; Ojala ym. 2014, 801, 814; Tabone – Baldacchino 2003, 387, 391–392, 395–397, Seow 2001, 74.)

Jos yritys on taloudellisesti heikossa kunnossa, on silloin tuloksen manipulointi todennäköisempää. Heikosti menestyvällä yrityksellä on myös vähemmän resursseja korkealaatuiseen taloudelliseen raportointiin. Kirjanpitovirheitä havaitaan enemmän, kun kannattavuus on alhainen ja velkaantumisaste on korkea. Virheiden mahdollisuus kasvaa myös uusilla yrityksillä ja silloin, kun kirjanpitoa ei laadita ajallaan. (Clatworthy – Peel 2013, 9–10; Ettredge ym. 2010, 338.) Niemen ym. (2012, 169–170, 189) tutkimuksessa selvisi, että taloudellisissa vaikeuksissa olevat yritykset ovat halukkaampia tilintarkastukseen saadakseen tilintarkastajalta apua. Toisaalta tutkijat huomauttavat, että tilintarkastajalta aiemmin saatu varauksellinen lausunto vähentää halukkuutta vapaaehtoiseen tilintarkastukseen tulevaisuudessa.

Myös Dedmanin ym. (2014, 1–3, 14, 21) mukaan tilintarkastuksen tarve kasvaa, kun yrityksellä voidaan katsoa olevan korkeat riskit. Tutkijat viittaavat yritysriskillä taloudelliseen suoriutumiskykyyn, koronmaksukykyyn, taseen varojen laatuun sekä yrityksen ikään liittyviin tekijöihin. Korkeampi yritysriski lisää tarvetta vapaaehtoiselle tilintarkastukselle luottamuksen signaloimiseksi. Seowin (2001, 75) tutkimuksessa yhtiön taloudellisella kunnolla ei kuitenkaan havaittu olevan yhteyttä vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamiseen. Ojala ym. (2016, 267–268) puolestaan havaitsivat halukkuuden tilintarkastukseen lisääntyvän kasvavilla yrityksillä ja myös sellaisilla yrityksillä, joilla ei ole taloudellisia vaikeuksia.

3.3.6 Laskentapalveluiden ulkoistaminen ja johdon informaatiotarpeen täyttäminen

Niemi ym. (2012, 169–172, 189) käsittelevät tutkimuksessaan pienyritysten vapaaehtoista tilintarkastusta Suomessa. Tutkijoiden mukaan pienet yksityisyrietykset usein ulkoistavat kirjanpidon. Tutkimuksessa havaittiin, että kirjanpito toimintojen ulkoistaminen luo informaatioasymmetriaa omistajajohtajien ja ulkopuolisen kirjanpitäjän välille. Kyseinen agenttiongelmaksi voi luoda tarpeen vapaaehtoiselle ja riippumattomalle tilintarkastukselle, kun johto ei saa kaikkea taloudellista informaatiota tietoonsa. Ulkopuolisen laskentahenkilön tarjoama veroneuvonta kuitenkin vähensi todennäköisyyttä

vapaaehtoiselle tilintarkastukselle. Ojala ym. (2014, 800–802, 811–814) tutkivat tilintarkastuksen hyötyjä omistajajohtajien näkökulmasta suomalaisissa pienyrityksissä, joilla ei ollut tilintarkastusvelvollisuutta. Tutkimuksen tulokset ovat linjassa Niemen ym. (2012) tulosten kanssa siitä, että kirjanpidon ulkoistus johtaa todennäköisemmin vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamiseen omistajajohtajan ja laskentahenkilön agenttiongelman vuoksi. Suomen Tilintarkastajat ry:n (2020a) mukaan ulkoistetun taloushallinnon asianmukaisuuden varmentaminen on tilintarkastuksen olennainen tehtävä.

Myös Weik ym. (2018, 503–504, 508, 517–518) tekivät havaintoja kirjanpitoon liittyvien tehtävien ulkoistamisen vaikutuksista vapaaehtoisen tilintarkastamisen suorittamiseen ja totesivat näillä olevan joko toisiaan täydentävä tai korvaava tehtävä. Laskentapalveluiden ulkoistaminen veroneuvojalle vähensi vapaaehtoisen tilintarkastuksen todennäköisyyttä, koska laskentatehtävien ulkoistamisen nähtiin korvaavan tilintarkastuksen. Tämä havainto on linjassa Niemen ym. (2012) tutkimuksen kanssa, jossa todettiin ulkoisen veroneuvonnan vähentävän tilintarkastuksen tarvetta. Toisaalta Weikin ym. (2018, 504, 517) tutkimuksessa laskentatehtävien ulkoistamisen tilintarkastajalle nähtiin lisäävän vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamisen tarvetta. Myös Dedmanin ym. (2014, 1, 3, 21) mukaan tilintarkastajalta hankitut muut palvelut lisäävät todennäköisyyttä tilintarkastuksen suorittamiselle.

Ojalan ym. (2014, 814) mukaan ulkoistettu laskentahenkilö on avainasemassa neuvonnan ja kirjanpitopalveluiden tarjoajana pienille yrityksille. Pienyritykset saavat laskentahenkilöiltä erityisesti tilintarkastettuun tietoon perustuvaa tukea sisäiseen päätöksentekoonsa. Collisin ym. (2004, 97) mukaan kirjanpitäjän näkemykset tilintarkastuksen arvosta liiketoiminnalle voivat vaikuttaa yrityksen johdon käsitykseen tilintarkastuksen tarpeellisuudesta. Myös Collisin (2012, 457, 462–463) mukaan mikroyrityksissä ulkoisen laskentahenkilön neuvot ovat merkittävässä asemassa päätettäessä vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamisesta.

Weikin ym. (2018, 503–504, 517) mukaan tilinpäätöstietojen merkitys johdolle on osoittautunut merkittäväksi tekijäksi päätettäessä vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamisesta. Blackwell ym. (1998, 58) mukaan vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntää ohjaa tilintarkastuksesta odotetut nettohyödyt. Myös Collis ym. (2004, 96–97) mukaan merkittävä selittäjä vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamiselle on johdon käsitykset tilintarkastuksesta saavutettavista nettohyödyistä. Myös johdon liiketoimintaan liittyvän koulutustaustan on havaittu lisäävän vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntää. Tabonen ja Baldacchinon (2003, 387, 395–397) mukaan tilintarkastus hyödyttää sekä

omistajajohtajia että henkilöstöä, sillä tilintarkastaja voi antaa arvokkaita neuvoja liiketoimintaan liittyen. Riippumaton tilintarkastaja voi antaa johdolle neuvontaa myös raportointiin ja sisäiseen valvontaan sekä riskien tunnistamiseen liittyen (Suomen Tilintarkastajat ry 2020a).

Ojala ym. (2014, 800, 813–814) huomasivat, että Big Four -tilintarkastusyhteisö ei ole pienyritykselle samanlainen laadun osoitus tilintarkastuksesta kuin mitä se on listatulle yhtiölle. Pienyritykset eivät juuri koe saavuttavansa erityistä hyötyä Big Four -tilintarkastusyhteisöiltä. Pienyrityksillä on erityistarpeensa, jotka eivät välttämättä ole linjassa Big Four -yhteisöjen tarjoamien palveluiden kanssa. Tämä voi johtua siitä, että taloudellisten asioiden hoito delegoidaan ulkopuoliselle kirjanpitäjälle ja tilintarkastajan kanssa ei juuri kommunikoida, jolloin Big Four -yhteisöjen potentiaalinen arvo jää vajaakäyttöön.

3.4 Vapaaehtoisen tilintarkastuksen yleisyys

Vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamisen todennäköisyydessä on vaihtelua maittain. Päätökseen suorittaa vapaaehtoinen tilintarkastus vaikuttaa esimerkiksi maassa vallinneet käytännöt pakollisen tilintarkastuksen suhteen. (Niemi ym. 2012, 171; Weik ym. 2018, 504–505.) Weikin ym. (2018, 504–505, 512, 517) tutkimuksessa vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntä havaittiin Saksassa alhaiseksi, kun noin 12 prosenttia tilintarkastusvelvollisuudesta vapautetuista yrityksistä suoritti tilintarkastuksen. Saksassa tilintarkastusvelvollisuuden rajat on säädetty EU:n sallimalle maksimitasolle, eikä pienyrityksillä ole siten ollut tilintarkastusvelvollisuutta.

Collis ym. (2004, 87–88, 96) tutkivat Iso-Britannian pienyritysten kiinnostusta tilintarkastusta kohtaan. Suurin osa tutkimuskohteena olleista yrityksistä oli tilintarkastusvelvollisia, mutta käsillä olleen tilintarkastusvelvollisuuden rajan muutoksen vuoksi heiltä kysyttiin halukkuutta luopua muutoksen myötä tilintarkastuksesta. 63 prosenttia tutkimukseen osallistuneista pienyrityksistä olivat halukkaita tilintarkastukseen, vaikka olisivat saaneet vapautuksen tilintarkastuksesta. Collisin (2010, 211–212, 226–227) tutkimus keskittyi vertailemaan pienten yksityisyhtiöiden vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamista Iso-Britanniassa ja Tanskassa. Molemmissa maissa yli 40 prosenttia pienyritysten johtajista arvioi yrityksen suorittavan vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

Niemi ym. (2012, 169–171) tutkivat vastaavasti tilintarkastusvelvollisuudesta mahdollisesti vapautuksen saavien suomalaisten pienyritysten halukkuutta vapaaehtoiseen

tilintarkastukseen vuonna 2005. Vapaaehtoisen tilintarkastuksen aikoi tutkimuksen mukaan suorittaa 60 prosenttia suomalaisista pienyrityksistä. Ojala ym. (2016, 267–268) puolestaan tutkivat vapaaehtoisen tilintarkastuksen toteutumista suomalaisten mikroyritysten keskuudessa vuosina 2008–2010, erityisesti yrityksen sisäisestä näkökulmasta katsottuna. Vuonna 2008, jolloin tilintarkastusvelvollisuus poistui aivan pienimmiltä yrityksiltä Suomessa, 32 prosenttia tutkimuksen mikroyrityksistä suoritti vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Seuraavina vuosina vapaaehtoiset tilintarkastukset vähenivät. Suomen Tilintarkastajat ry:n (2020a) mukaan vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittaminen on yleistä, jos yhtiö ennakoii kasvun myötä tilintarkastusvelvollisuusrajojen täyttyvän lähitulevaisuudessa.

3.5 Yleisluonteinen tarkastus

3.5.1 Yleisluonteisen tarkastuksen määritelmä

Yleisluonteinen tarkastus (*review*) on tilintarkastuksen rinnalla toinen varmennustoimeksianto. Yleisluonteinen tarkastus kohdistuu tilintarkastuksen tapaan menneitä kausia koskevaan taloudelliseen informaatioon. Tällä hetkellä yleisluonteinen tarkastus ei ole Suomen lain määrittämä varmennustoimeksianto, vaan se perustuu tarkastajan ja toimeksiantajan väliseen sopimukseen. Tarkastaja tarkastaa tietyn informaation sen mukaisesti ja siinä laajuudessa kuin sopimus määrää. Tarkastuksen suorittaja voi olla myös muu henkilö kuin tilintarkastaja. (Horsmanheimo – Steiner 2017, 445.) Kansainvälisen standardin mukaan toimeksiannon suorittajalla viitataan ammatissa toimivaan tilintarkastusammattilaiseen (IFAC 2018, 1429).

Yleisluonteinen tarkastus on rajoitetun varmuuden tuottava toimeksianto. Sen perusteella annetaan johtopäätös siitä, onko suoritettujen toimenpiteiden ja hankitun evidenssin perusteella selvinnyt seikkoja, jotka antaisivat syyn uskoa, että kohdetta koskeva tieto olisi olennaisesti virheellinen. Yleisluonteiseen tarkastukseen liittyy kansainväliset standardit ISRE 2400 ”*Mennyttä aikaa koskevan tilinpäätöksen yleisluonteisen tarkastuksen toimeksiannot*” ja ISRE 2410 ”*Yhteisön tilintarkastajan suorittama osavuosi-informaation yleisluonteinen tarkastus*”. (Horsmanheimo – Steiner 2017, 445–446.) Standardien tarkoituksena on yhtenäistää yleisluonteisen tarkastuksen käytäntöjä maiden välillä (IAASB 2012). Tässä tutkielmassa keskitytään ISRE 2400 -standardin mukaiseen yleisluonteiseen tarkastukseen.

Yleisluonteisessa tarkastuksessa suoritetaan lähtökohtaisesti tiedusteluja ja analyytisiä toimenpiteitä. Tarkastuksessa ei ole välttämätöntä yksityiskohtaisesti tarkastaa sisäistä valvontaa tai kirjanpitoaineistoa ja todentaa tase-eriä. (Horsmanheimo – Steiner 2017, 447–450.) Yleisluonteiseen tarkastukseen voidaan tarvittaessa sisällyttää esimerkiksi yksityiskohtaista tarkastusta, uudelleenlaskentaa tai havainnointia. Lisätoimenpiteitä voivat olla tiettyihin tapahtumiin kohdistuvat yksityiskohtaisemmat tiedustelut, analyttiset toimenpiteet, aineistontarkastustoimenpiteet tai ulkopuoliset vahvistukset. Kirjanpitoaineistoa voidaan käydä läpi merkittävien tai epätavallisten liiketapahtumien tunnistamiseksi. (IFAC 2018, 1457, 1471, 1478.)

Yleisluonteinen tarkastus on otettu lakisääteiseksi varmennusvaihtoehdoksi muutamassa EU-valtiossa. Globaalisti se on yleinen vapaaehtoinen varmennusmuoto. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020b, 19–23.) Yleisluonteisen tarkastuksen soveltaminen kansainvälisen ISRE 2400 -varmennusstandardin pohjalta on käytössä monissa Suomen naapurivaltioissa. Esimerkiksi Virossa ja Tanskassa yleisluonteisen tarkastuksen suosio on kasvanut viime vuosina. Tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle jäävät pienet yritykset voivat Suomessa jo nyt käyttää vaihtoehtoisia tilintarkastuspalveluita, mukaan lukien yleisluonteista tarkastusta. Tämän mahdollisuuden käyttäminen ei kuitenkaan ole yleistä. (Suomen Tilintarkastajat ry 2019b.)

3.5.2 Tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen vertailua

Kansainväliset tilintarkastusalan standardit mahdollistavat tilinpäätöksen varmentamisen tilintarkastuksella tai yleisluonteisella tarkastuksella. Molemmat tarkastusmuodot kuuluvat samaan kansainväliseen varmennustoimeksiantojen viitekehykseen. Kumpikin tarkastusmuoto kohdistuu menneitä aikoja koskevaan taloudelliseen informaatioon. Yleisluonteisen tarkastuksen käytössä sovelletaan ISRE-standardeja ja tilintarkastuksessa ISA-standardeja. Standardit auttavat erottamaan tarkastusmuodot toisistaan. Yleisluonteinen tarkastus tuottaa rajoitetun varmuustason, kun tilintarkastus tuottaa kohtuullisen varmuustason. Yleisluonteinen tarkastus ei ole yhtä monimutkainen ja kattava tarkastus kuin tilintarkastus, joten sen kustannukset ovat myös alhaisemmat. (Horsmanheimo ym. 2017, 93, 183; IAASB 2012; IFAC 2018; Lin – Yen 2017, 209.) Toisaalta yleisluonteinen tarkastus sisältää myös hieman suuremman virheellisyysriskin, koska tarkastustapa ei ole niin perusteellinen kuin tilintarkastus (Blackwell ym. 1998, 58). Molempien tarkastustapojen tavoitteena on kuitenkin antaa varmuus siitä, että tilinpäätös on laadittu säännösten

mukaisesti ja antaa oikean ja riittävän kuvan yhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta (Suomen Tilintarkastajat ry 2019a).

Yksityisyriyten kohdalla tilintarkastus usein parantaa taloudellisen raportoinnin laatua. Tilintarkastuksen kysyntää lisäävät tekijät ja tilintarkastuksesta saatu arvo kuitenkin vaihtelevat yrityksittäin. Kustannus-hyötyanalyysit ovat yrityskohtaisia, joten tilintarkastus ei välttämättä ole kustannustehokas tai taloudellisesti optimaalinen kaikille yrityksille. Vaihtoehtoiset tilintarkastuspalvelut saattavat vastata paremmin erityisesti pienten yritysten tarpeisiin. Pienyrityksissä tilintarkastajat ovat alttiimpia riippumattomuuskysymyksille, joten tilintarkastuksen suorittaminen ei yleisesti ottaen takaa korkealaatua tarkastusta. (Vanstraelen – Schelleman 2017, 565, 578.)

Tilintarkastajan riippumattomuuden varmistaminen on kuitenkin edellytys myös yleisluonteisen tarkastuksen toteuttamiselle. Toimeksiantotiimillä on oltava kokonaisuutena asianmukainen pätevyys ja kyvykyys suorittaa yleisluonteinen tarkastus. Tilintarkastustyön eettiset säännöt, laadunvalvontastandardit ja muut ammatilliset standardit sekä velvollisuus käyttää ammatillista harkintaa ja skeptisyyttä koskevat myös yleisluonteisia tarkastuksia. Rehellisyyttä, objektiivisuutta, ammatillista pätevyyttä, huolellisuutta, salassapitovelvollisuutta ja ammatillista käyttäytymistä on noudatettava myös yleisluonteisessa tarkastuksessa. Kansainväliset standardit määräävät myös johdon kanssa kommunikoinnista ja oikea-aikaisesta ja yksityiskohtaisesta dokumentoinnista molempien tarkastusmuotojen osalta. Näillä toimilla pyritään takaamaan tilinpäätöstietojen luotettavuus ja laatu molempien tarkastusmuotojen kohdalla. (AICPA 2015, 6; IESBA 2018, 5; IFAC 2018, 1431, 1454, 1458; Suomen Tilintarkastajat ry 2019a; 2019b.)

Tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen prosessit ja toimenpiteet ovat samankaltaisia, mutta niiden laajuudessa on eroa. Tämä selittää tarkastusmuotojen tuottavan erilaiset varmuustasot. Molemmissa vaihtoehdoissa tilintarkastajan on perehdyttävä asiakkaan liiketoimintaan, toimintaympäristöön ja tilinpäätösnormistoon. Tämän perusteella tarkastustoimenpiteet keskitetään olennaisiin eriin ja sellaisiin seikkoihin, joissa todennäköisesti voi olla virheitä. Molemmat tarkastustavat sisältävät tiedusteluita ja analyttisiä toimenpiteitä. Tilintarkastuksessa tehdään näiden lisäksi aina myös aineistotarkastusta eli tositteiden ja asiakirjojen yksityiskohtaista tutkimista. Yleisluonteisessa tarkastuksessa aineistotarkastusta tehdään vain harkinnan mukaan tarvittaessa. Yleisluonteisessa tarkastuksessa lisätarkastusta on suoritettava, jos tiedustelut ja analyttiset toimenpiteet eivät anna riittävää evidenssiä johtopäätöksen perustaksi. Poikkeamien, ristiriitaisien havaintojen tai merkittävien vaihteluiden kohdalla on arvioitava lisätarkastuksen

tarvetta mahdollisen virheen selvittämiseksi. Lisätoimenpiteisiin voi sisältyä aineistotarkastuksen lisäksi esimerkiksi uusia yksityiskohtaisempia tai eri lailla kohdistettuja analyttisiä toimenpiteitä, lisätiedusteluja tai vahvistuksia ulkopuolisilta. Molemmissa tarkastustavoissa tilinpäätös on täsmäytettävä kirjanpitoon. (IFAC 2018, 1427–1428, 1435–1439, 1471–1478; Suomen Tilintarkastajat ry 2019a.)

Tiedusteluihin sisältyy tiedon hankkimista johdolta ja muilta yhteisössä toimivilta. Johdolta tiedustellaan olennaisista eristä ja merkittävistä tiedoista, kuten lähipiiritapahtumista, toiminnan jatkuvuudesta, väärinkäytöksistä, monimutkaisista tai epätavallisista liiketapahtumista sekä merkittävistä päätöksistä, sopimuksista, velvoitteista tai muutoksista. Analyttisissä toimenpiteissä keskeistä on arvioida taloudellista informaatiota ja löytää yhteyksiä tai ristiriitaisuuksia taloudellisen ja ei-taloudellisen tiedon väliltä. Analyttisiin toimenpiteisiin kuuluu muun muassa suhdelukujen laskemista ja tilastollisia menetelmiä hyödyntäviä analyyseja. Esimerkiksi kirjattuja määriä ja tunnuslukuja verrataan odotettuihin arvoihin ja kehityssuuntiin. (IAASB 2012; IFAC 2018, 1427–1428, 1435–1439, 1471–1473; Suomen Tilintarkastajat ry 2019a; 2019c.)

Tilintarkastusta ohjaa suurempi määrä standardien velvoittamia pakollisia toimenpiteitä ja dokumentointivaatimuksia. Yleisluonteisessa tarkastuksessa toimenpiteitä voidaan skaalata tarpeiden ja harkinnan mukaan, jolloin lisätoimenpiteitä tehdään vain tarvittaessa. Tosin tilintarkastusstandardienkin soveltaminen tarkoituksenmukaisemmaksi on mahdollista pienissä toimeksiannoissa. Yleisluonteinen tarkastus jättää kuitenkin tilintarkastajalle enemmän vapautta käyttää ammatillista harkintaa ja kokemusta tarkastuksen sisällön soveltamisessa. Skaalautuvuus tekeekin yleisluonteisen tarkastuksen kevyemmäksi vaihtoehdoksi. (Suomen Tilintarkastajat ry 2019a.) Tilintarkastus onkin usein enemmän aikaa vievä prosessi kuin yleisluonteinen tarkastus (AICPA 2015, 9).

Yleisluonteinen tarkastus tuottaa tilintarkastuslausunnon sijaan raportin, jolla osoitetaan suoritettua tiettyjä rajoitettuja analyttisiä tutkimus- ja arviointimenettelyjä. Yleisluonteisesta tarkastuksesta annetussa raportissa selvitetään tilintarkastajan käsitys siitä, onko tilinpäätös laadittu tilinpäätösnormiston mukaisesti. (Abdel-Khalik 1993, 33; Lin – Yen 2017, 209.) Raportissa tulee kertoa, onko tarkastuksen perusteella havaittu tilinpäätöksessä sellaisia seikkoja, joita olisi muutettava vastaamaan tilinpäätösnormistoa (AICPA 2015, 6). ISRE-standardin mukaisesti laaditun tarkastuksen raportissa mainitaan sovellettava tilinpäätösnormisto, sovelletun standardin määrittämä tilintarkastajan vastuu ja toimenpiteet sekä arvioidaan evidenssiä. Lisäksi on mainittava johdon vastuusta, toimeksiannon suorittajan riippumattomuudesta ja rajoitetusta varmuudesta. Raportilla

kuvataan yleisluonteisen tarkastuksen luonnetta, laajuutta ja rajoitteita sekä selvennetään, ettei kyseessä ole tilintarkastus. Raportissa ei saa antaa tilintarkastuslausuntoa tilinpäätöksestä. (IAASB 2012; IFAC 2018, 1447–1448, 1484.)

Tilintarkastuskertomuksessa lausutaan tilinpäätöksen antavan oikean ja riittävän kuvan ja täyttävän lakisääteiset vaatimukset. Yleisluonteisen tarkastuksen raportissa puolestaan kerrotaan, ettei tilintarkastajan tietoon ole tullut mitään, mikä antaisi syyn epäillä tilinpäätöksen antavan säännösten mukaista oikeaa ja riittävää kuvaa. Sekä tilintarkastuskertomuksessa että yleisluonteisen tarkastuksen raportissa johtopäätöstä on mukautettava, mikäli tarkastushavainnot antavat siihen syyn. Mukautus tarkoittaa varauman sisältävää tai kielteistä johtopäätöstä tai johtopäätöksen antamatta jättämistä. (IAASB 2012; Suomen Tilintarkastajat ry 2019a.) Olennainen virheellisyys tai riittämätön evidenssi johtavat mukautettuun johtopäätökseen (IFAC 2018, 1444). Vakiomuotoinen tilintarkastuslausunto ja yleisluonteisen tarkastuksen johtopäätös on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1 Vakiomuotoinen tilintarkastuslausunto ja yleisluonteisen tarkastuksen johtopäätös (Suomen Tilintarkastajat ry 2019c)

Tilintarkastuslausunto	<i>”Lausuntonamme esitämme, että tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan yhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti ja täyttää lakisääteiset vaatimukset.”</i>
Johtopäätös yleisluonteisesta tarkastuksesta	<i>”Yleisluonteisen tarkastuksemme perusteella tietoomme ei ole tullut mitään, mikä antaisi meille syyn uskoa, ettei tilinpäätös anna Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti oikeita ja riittäviä tietoja yhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.”</i>

Tilintarkastuskertomukseen ja yleisluonteisen tarkastuksen raporttiin voidaan sisällyttää myös tiettyä seikkaa painottava kappale, jos tilinpäätöksen käyttäjien on syytä kiinnittää huomiota johonkin oleelliseen asiaan. Tällaisessa tapauksessa on oltava riittävästi evidenssiä todetakseen, että kyseinen seikka ei todennäköisesti ole olennaisesti virheellinen tilinpäätöksessä. (IFAC 2018, 1090, 1449.)

Mikroyritykselle yleisluonteisen tarkastuksen tarjoama alhaisempi varmuustaso voi olla riittävä. Tarkastusmuodon valintaan vaikuttavia todennäköisiä tekijöitä ovat yhtiön johto, omistus- ja rahoitusrakenne, taseen monimutkaisuus, toimittajat ja asiakkaat,

taloudellinen tilanne, tulevaisuuden suunnitelmat, sisäinen valvonta sekä taloushallinnon luotettavuus. (Suomen Tilintarkastajat ry 2019b.) Yleisluonteinen tarkastus voi olla riittävä erityisesti omistajayrittäjille, jos taloushallintoon ei liity monimutkaisia seikkoja, toiminta on vakaata ja ulkopuoliselle rahoitukselle ei ole suurta tarvetta (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020b, 29). Kansainväliset tutkimukset osoittavat samankaltaisia seikkoja. Yhtiön ominaisuudet selittävät varmuustason valintaa. Yleisluonteinen tarkastus on kustannustehokkaampi ja voi vastata hyvin pienten yritysten tarpeisiin. Kevyempi tarkastus voi vähentää riittävän tehokkaasti esimerkiksi perheen sisäistä agenttiongelmia. (Corten ym. 2015, 1–3, 21–22; Vanstraelen – Schelleman 2017, 565–566, 578–579.)

AICPA:n (2015, 6–7) – *The American Institute of Certified Public Accountants* (suom. *Yhdysvaltain tilintarkastajien järjestö*) mukaan yleisluonteinen tarkastus tarjoaa perustason varmistuksen tilinpäätökselle. Kun liiketoiminta kasvaa, yritys tarvitsee usein enemmän ja monimutkaisempia rahoitusjärjestelyitä. Tällöin erityisesti lainanantajat tarvitsevat ainakin perustason varmistuksen tilinpäätökselle. Myös yrittäjä saa yleisluonteisesta tarkastuksesta arvokasta varmuutta liiketoiminnan tulosten arvioimiseen ja liiketoimintapäätösten tekemiseen. Tilintarkastus puolestaan on tarpeellinen laajemmalle joukolle sidosryhmiä. Rahoitustarpeiden monimutkaistuessa edelleen, ulkopuolisia sijoittajia etsiessä tai liiketoimintakauppojen yhteydessä tilintarkastus tarjoaa arvokasta korkeamman tason varmistusta tilinpäätökselle. Ruhnken ja Schmidtin (2014, 587, 592–593) odotuskuluteoriaa käsittelevän tutkimuksen mukaan tilintarkastajilla ja tilinpäätöksen käyttäjillä voi kuitenkin olla erilainen käsitys siitä, mitä tilintarkastuksen tuottama kohtuullinen varmuustaso tarkoittaa.

Corten ym. (2015, 1–3, 9, 21–22) tutkivat täysin perheomisteisten pienyritysten tilintarkastuspalveluiden kysyntää USA:ssa. Tilintarkastuspalveluihin luettiin tutkimuksessa tilintarkastukset, yleisluonteiset tarkastukset ja kokoamistoimeksiannot. Tutkimuksessa selvisi, että yrityksen ensimmäisessä sukupolvessa tilintarkastuspalveluille ei nähty tarvetta, mutta seuraavissa sukupolvissa yleisluonteisten tarkastusten ja kokoamistoimeksiannot kysyntä lisääntyi. Yleisluonteiset tarkastukset ja kokoamistoimeksiannot ovat kustannustehokkaampia perheyriyksille kuin kalliimmat tilintarkastukset. Tilintarkastuksen tarve ei välttämättä ole perheyhtiöissä suurta, kun osakkeenomistajilla on todennäköisesti mahdollisuus päästä käsiksi yrityksen sisäiseen informaatioon. Sisäpiiritieto voi kuitenkin olla puolueellista ja agenttiongelmia voi ilmetä johdon ja johtoon kuulumattoman osakkeenomistajan välillä. Yleisluonteinen tarkastus ja kokoamistoimeksiannot voivat olla riittävän tehokkaita välineitä tällaisen informaatioasymmetrian ja

agenttikustannusten vähentämisessä perheyhtiöissä. Korkeamman varmuustason tuottava tilintarkastus puolestaan on parempi väline agenttiongelman pienentämiseksi osakkeenomistajien ja velkojien välillä. Abdel-Khalikin (1993, 31, 33, 48) tutkimuksen mukaan monimutkainen organisaatorakenne heikentää mahdollisuutta valvoa alaisia ylhäältä alaspäin. Johdon ja omistajien kontrollin vähenemistä voidaan kompensoida tilintarkastuksella. Yleisluonteinen tarkastus ei tarjoa samanlaista varmuutta kuin tilintarkastus, joten tutkijoiden mukaan sillä ei voida korvata tätä menetettyä kontrollia.

Kansainvälisesti yleisluonteista tarkastusta käytetään usein osavuotiskatsausten tarkastuksessa (Mock ym. 2013, 335). Lin ja Yen (2017, 209–211, 222) tutkivat, mitkä tekijät vaikuttavat päätökseen valita tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen välillä. Tutkimus kohdistui kasvaville markkinoille ja tarkastelun kohteena oli taiwanilaisia julkisia yhtiöitä, joilla oli mahdollisuus valita osavuotiskatsauksensa tarkastuksen varmuustaso. Tutkijat havaitsivat, että tilintarkastus valitaan yleisluonteisen tarkastuksen sijaan informaation luotettavuuden signaloimiseksi. Korkeat agenttikustannukset määräysvaltaisten ja määräysvallattomien osakkeenomistajien välillä sekä agenttikustannukset velkojien suhteen johtivat valitsemaan tilintarkastuksen yleisluonteisen tarkastuksen sijaan. Lisäksi suurempi pääoman tarve johti tilintarkastuksen valintaan. Johdon ja osakkeenomistajien välisillä agenttikustannuksilla ei ollut vaikutusta valintaan. Tutkimuksen tulosten mukaan sijoittajat antoivat enemmän arvoa tilintarkastukselle kuin yleisluonteiselle tarkastukselle. Varmuustason valintaan vaikuttaa joka tapauksessa yrityksen yksilölliset ominaisuudet ja tarpeet. Tutkimuksen tuloksia tarkastellessa on syytä huomioida, että julkisten yhtiöiden raportointivaatimukset, päätöksentekotavat, omistusrakenne ja agenttikustannukset ovat erilaiset kuin yksityisyhtiöillä.

Tabonen ja Baldacchinon (2003, 387, 394–397) tutkimuksessa käsiteltiin pakollisen tilintarkastuksen tarpeellisuutta maltalaisissa yrityksissä, joiden omistajuus ja johto oli keskittynyt samoille henkilöille. Havaintoja tehtiin sekä omistajajohtajien että tilintarkastajien näkökulmasta. Maltalla tilintarkastusvelvollisuus koski tuolloin kaikkia yrityksiä koosta tai pääomarakenteesta riippumatta. Tilintarkastajat eivät nähneet yleisluonteista tarkastusta hyväksi vaihtoehdoksi tilintarkastukselle. Osa omistajajohtajista puolestaan piti sitä mielenkiintoisena vaihtoehtona, mikäli pankit ja verottaja hyväksyvät sen tilintarkastuksen sijaan.

Millerin ja Smithin (2002, 51, 59–60, 68–69) tutkimuksen mukaan varmuustasolla on vaikutusta siihen, kuinka paljon pienen yrityksen on mahdollista saada lainaa. Korkeamman varmuustason tuottava tilintarkastus mahdollistaa suuremman lainamäärän kuin

yleisluonteinen tarkastus. Tutkijat eivät kuitenkaan havainneet varmuustasolla olevan vaikutusta korkotasoon tai päätökseen myönnetäänkö lainaa vai ei. Nämä jälkimmäiset havainnot ovat linjassa myös vanhemman tutkimustiedon kanssa. Muun muassa Johnson ym. (1983, 38, 46–48) eivät havainneet eri varmuustasoilla olevan yhteyttä lainanmyöntämiseen tai korkotasoon.

3.5.3 Lainmuutoksen valmistelu

Työ- ja elinkeinoministeriö teki elokuussa 2018 luonnoksen hallituksen esitykseksi tilintarkastuslain muuttamisesta siten, että tilintarkastusvelvollisuuden rajoja nostettaisiin. Ehdotuksen mukaisesti tilintarkastusvelvollisuus olisi poistunut kirjanpitolain mukaisilta mikroyrityksiltä, joiden yhtiömuotona on osakeyhtiö, kommandiittiyhtiö tai avoin yhtiö. Uudistuksen ei ollut tarkoitus koskea muita yhteisöjä. Esityksessä ehdotettiin tarkennusta myös siihen, että yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen on aina suoritettava tilintarkastus. Esityksen pyrkimyksenä oli tukea hallitusohjelman tavoitetta keventää yritysten lakisääteisiä hallinnollisia velvoitteita. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018.) Lainsäätäjän päätöksenteossa joudutaan tasapainottelemaan valvonnan tarpeen ja yritysten hallinnollisen taakan keventämisen välillä (Horsmanheimo ym. 2017, 616).

Esityksestä annettiin lausuntopyyntö 42 eri taholle ja lopulta lausuntoja saatiin 43 kappaletta.⁷ Lausuntoja saatiin myös tahoilta, kuten tilintarkastajilta, järjestöiltä ja tutkijoilta, joille ei ollut annettu erillistä pyyntöä. Esityksen mukaista tilintarkastusvelvollisuuden rajojen nostamista kannatti kymmenen tahoja, joihin kuului erityisesti yritys-elämän etujärjestöjä ja osa ministeriöistä. Esitys sai vastustusta 26 eri taholta, joihin lukeutui pääasiassa tilintarkastusjärjestöt ja -yhteisöt, tilintarkastajat sekä pari ministeriötä. Osuuskuntia edustavat järjestöt vastustivat esitystä vain siltä osalta, että osuuskunnat jäisivät uudistuksen ulkopuolelle. Osa lausunnonantajista ei esittänyt mielipidettä rajojen korottamisesta, mutta esitti parannusehdotuksia esitykseen. Asiasta lausuttavaa ei ollut Helsingin hallinto-oikeudella, Korkeimmalla hallinto-oikeudella, Elinkeinoelämän keskusliitolla ja Nasdaq Helsinki Oy:llä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018.)

Esityksen puolesta lausunnon antaneet näkivät järkevänä keventää mikroyritysten hallinnollista taakkaa ja ylisääntelyä. Esityksen kannattajat perustelivat, että mikroyrityksissä tilintarkastuksen valintaa pitäisi ohjata omistajien tarve lakisääteisen pakon sijaan. Taloudellisen tiedon luotettavuuden uskottiin säilyvän teknologian kehittymisen ansiosta. Esitys sai kuitenkin enemmän vastustavia lausuntoja, joissa suurimmassa osassa

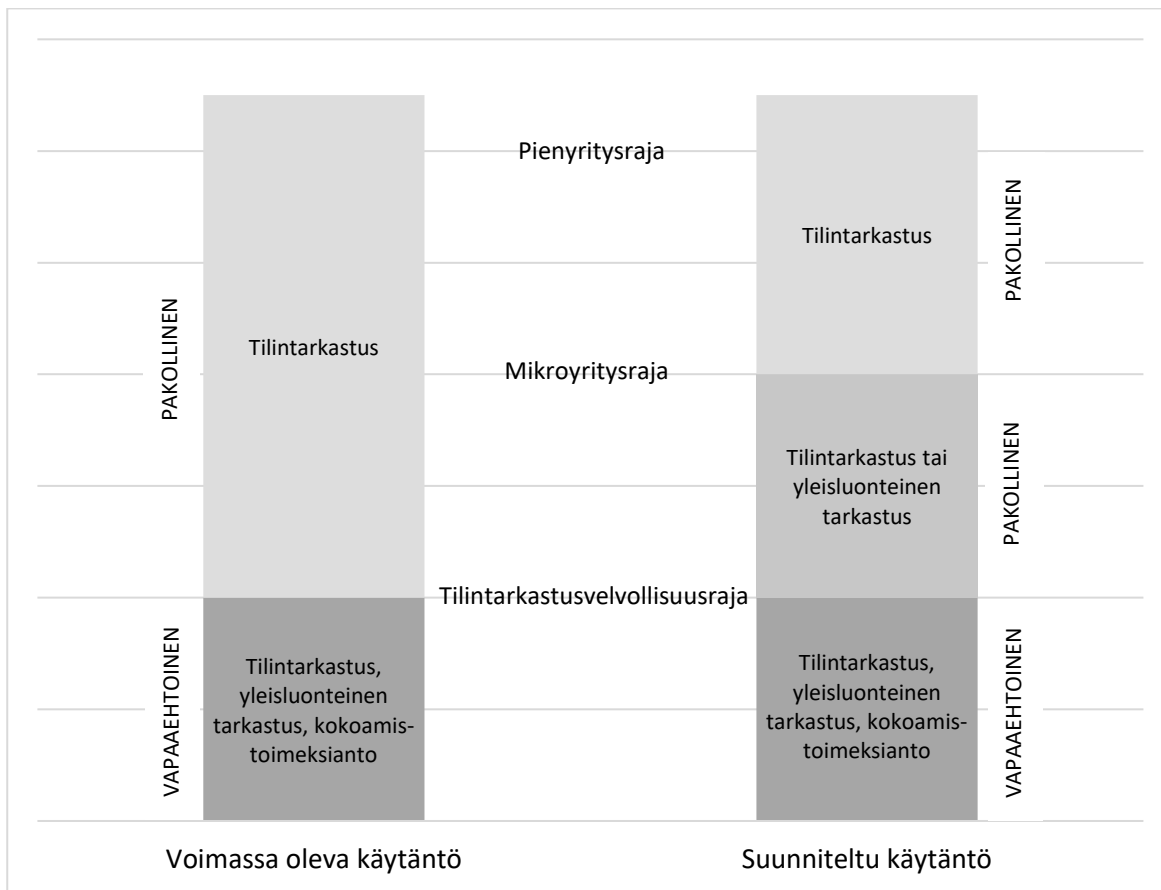
nykyisten tilintarkastusrajojen nähtiin olevan kohdallaan. Vain osa vastustajista näki rajojen maltillisemmän korottamisen vaihtoehtona mikroyritysrajojen mukaiselle esitykselle. Lausunnoissa nähtiin tilintarkastuksella olevan myös laaja vaikutus yhteiskuntaan ja sidosryhmiin. Vastustavat tahot olivat huolissaan harmaan talouden lisääntymisestä ja taloudellisen tiedon luotettavuuden heikentymisestä. 13 tahoja kannatti kevyemmän tarkastuksen mahdollisuuden selvittämistä pienille yrityksille. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018.)

Esitystä ei päätetty viedä eteenpäin vuonna 2019 päättyvällä hallituskaudella, mutta lausuntojen perusteella lainmuutoksen valmistelua päätettiin jatkaa. Työ- ja elinkeinoministeriö asetti työryhmän valmistelemaan tilintarkastuslainsäädäntöön uusia säännöksiä, joiden tarkoituksena olisi keventää tilintarkastusta pienten yritysten kohdalla. Valmisteltavalla uudistuksella tavoitellaan pienille yrityksille kevyempiä velvoitteita ja pienempiä kustannuksia, koska tilintarkastus on usein niiden tarpeisiin nähden ylimitoitettu. Suomen tilintarkastusvelvollisuuden rajat ovat kansainvälisesti katsottuna alhaiset. Matalat rajat ovat aiheuttaneet ongelmia tiukentuvan kansainvälisen tilintarkastusääntelyn vuoksi. ISA-standardien soveltaminen on haaste pienille yhtiöille niiden kattavuuden ja yksityiskohtaisuuden vuoksi. Tilintarkastuskäytäntö on sallinut kansainvälisten standardien soveltamisen pienissä yhtiöissä, mutta soveltamiskäytäntö on osoittautunut vaihtelevaksi ja epäselväksi. Tämän seurauksena pienten yhtiöiden tilinpäätöksiä käyttävät tahot voivat saada käsiinsä epäluotettavaa tietoa. Uudistuksella tavoiteltaisiinkin yhdenmukaisempia käytäntöjä pienten yhtiöiden tilintarkastukseen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020a; 2020b, 24.)

---

⁷ Lausunnon antoivat Sisäministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriö, Valtiovarainministeriö, Ympäristöministeriö, Helsingin hallinto-oikeus*, Korkein hallinto-oikeus*, Poliisihallitus, Verohallinto, Verohallinnon harmaan talouden selvitysyksikkö, Finanssivalvonta, Patentti- ja rekisterihallituksen tilintarkastusvalvonta ja tilintarkastuslautakunta, Elinkeinoelämän keskusliitto*, Keskuskauppakamari, Suomen Yrittäjät, Taloushallintoliitto, Suomen Tilintarkastajat ry, Ammattitilintarkastajat ry, Julkishallinnon tarkastajat ry, Sisäiset tarkastajat ry, Valtionhallinnon tarkastajat ry, Suomen kiinteistöliitto ry, Suomen Asianajajaliitto, Finanssiala ry, Nasdaq Helsinki Oy*, Osakesäästäjien keskusliitto, Osuustoimintakeskus Pellervo ry, Osuustoiminnan kehittäjät Coop Finland ry, Suomen Verokonsultit SVK ry, Tampereen Johtamiskorkeakoulu, Revico Grant Thornton Oy, Idman Vilen Grant Thornton Oy, KPMG Oy Ab, Nexia Oy, PwC Oy, Signia tilintarkastus Oy, Tuokko tilintarkastus, KTT Kim Ittonen (Hanken), professori Jukka Mähönen, yritys oikeuden professori Janne Ruohonen (Itä-Suomen yliopisto), KHT-tilintarkastaja Kari Lydman, KHT-tilintarkastaja Eero Prepula ja HT-tilintarkastaja Lasse Åkerblad. *) ei lausuttavaa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018.)

Uusi työryhmä aloitti toimintansa maaliskuussa 2019 ja sai työnsä päätökseen kesäkuussa 2020, jolloin se luovutti mietintönsä ministeriölle (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020a). Mietintö julkaistiin hallituksen esityksen muodossa. Esityksen mukaan tilintarkastuslakiin lisättäisiin säännökset yleisluonteisesta tarkastuksesta. Lainmuutoksella voitaisiin tuoda yleisluonteinen tarkastus pakollisen tilintarkastuksen vaihtoehdoksi mikroyrityksille. Tällöin velvollisuus valita tilintarkastaja ja suorittaa tilinpäätöksen varmennus koskisi saman kokoluokan yrityksiä kuin tähänkin asti, mutta velvollisuuden piiriin kuuluvilla mikroyrityksillä olisi mahdollisuus valita varmentamisen taso. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020b.) Muutoksia voimassa olevan ja suunnitellun käytännön välillä on havainnollistettu kuviossa 2.

Kuvio 2 Mahdollisen lainmuutoksen vaikutukset tarkastusrajoihin (mukaellen Suomen Tilintarkastajat ry 2019b)

Muutos ei siis vaikuttaisi yhtiöiden velvollisuuteen valita tilintarkastaja, eikä se muodostaisi velvollisuutta siirtyä tilintarkastuksesta yleisluonteiseen tarkastukseen. Työryhmän esityksen tavoitteena on mahdollistaa pienille yhteisöille tarkoituksenmukaisempi lakisääteinen varmennusmuoto. Mikroyritysten omat tarpeet olisivat lähtökohtana

tarkastusmuodon valinnassa. Varmennusmuodon valinta on tilaajan vastuulla, mutta tilintarkastajalla on kuitenkin velvollisuus kertoa tarkastusmuotojen eroista tarkastettavalle kohteelle. Lainmuutos voisi madaltaa kynnystä suorittaa vapaaehtoinen tarkastus. Lisäksi pienten yhtiöiden tilintarkastukselta vaadittava taso selkeytyisi, kun rinnalla olisi toinen lakisääteinen varmennusmuoto. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020b, 26–27, 30.)

TEM:n mietinnön mukaan lainmuutoksen piiriin kuuluisivat osakeyhtiöt, kommandiittiyhtiöt, avoimet yhtiöt ja osuuskunnat. Uudistus ei koskisi asunto-osakeyhtiöitä, säätiöitä, yhdistyksiä ja muita oikeushenkilöitä. Pohdinnan alla oli aiemmin, mitä tarkastukseen tulisi sisällyttää ja kuka tarkastuksen voisi suorittaa. Nyt TEM esittää yleisluonteisen tarkastuksen toteuttamisen perustuvan kansainvälisiin yleisluonteista tarkastusta koskeviin ISRE 2400 -standardeihin. Tarkastuksen kohteena olisi vain tilinpäätös. Kirjanpitoon ja hallintoon liittyviin asioihin tehtäisiin vain tarvittaessa lisätoimenpiteitä. Lisäksi Suomen kansalliseksi lisävaatimukseksi esitetään määrättyjen verotietojen vastaavuuden tarkistamista. Tämä tarkoittaisi arvonlisäveroilmoitusten, palkkoja koskevien ilmoitusten ja yhteisön tuloveroilmoitusten täsmäämisen otosluonteista tarkistamista kirjanpidon kanssa. Lisäksi yrityksellä ei olisi mahdollisuutta suorittaa yleisluonteista tarkastusta, jos sillä on alkaneella tai edellisellä tilikaudella ollut verovelkaa tai ilmoituslaiminlyöntejä verovelkarekisterissä. Suomessa yleisluonteisen tarkastuksen voisi suorittaa vain hyväksytty viranomaisvalvonnan alaisuudessa toimiva tilintarkastaja, vaikka kansainvälinen standardi edellyttääkin toimeksiannon suorittajalta vain tilintarkastusammattissa työskentelyä. (IFAC 2018, 1429; Työ- ja elinkeinoministeriö 2020b.)

Työryhmässä esiintyi erimielisyyksiä esimerkiksi tilintarkastuksen sisällön nykyisestä oikeustilasta, yleisluonteisen tarkastuksen kohderyhmästä, tarkastuksen kohteista ja sisällöstä. Moni työryhmän jäsen kannatti yleisluonteisen tarkastuksen mahdollisuutta, mutta esitti täydentäviä tai ehdollisia eriäviä mielipiteitä mietintöön. Hämmennystä aiheutti kirjanpidon jättäminen tarkastuksen kohteiden ulkopuolelle, vaikka kirjanpidon oikeellisuudella on merkittävä vaikutus tilinpäätöksen luotettavuuteen. Kansallisten lisävaatimusten sisällyttäminen aiheutti myös erimielisyyttä. Työryhmässä esiintyi epäilyä uuden mallin käytännön soveltamiseen liittyen, sillä tarkastuksen tulisi olla samaan aikaan lähellä tilintarkastusta ja kuitenkin kauttaaltaan tasaisesti vähemmän kuin tilintarkastus. Osa työryhmässä epäili, että mikroyritysten hallinnollinen ja taloudellinen taakka ei kevene, vaan yleisluonteisen tarkastuksen kustannukset tulevat olemaan lähellä tilintarkastuksen kustannuksia. Lisäksi kustannusten nousua arveltiin esiintyvän rahoitus- ja vakuutuskuiluissa, jos valitaan yleisluonteinen tarkastus. Tilintarkastukseen liittyvän

byrokraattisuuden vähentäminen olisi monen mielestä järkevää, mutta sitä ei voida tehdä keventämällä liikaa tarkastuksen sisältöä. Osa työryhmän jäsenistä esittikin, että ISA-standardien soveltamisen ja yhdenmukaistamisen selvittäminen pienten yhtiöiden tarpeita vastaaviksi olisi järkevää. Työryhmässä oli myös henkilöitä, jotka kannattivat edelleen tilintarkastusvelvollisuusrajojen nostoa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020b.)

Tilintarkastusvelvollisuus koskee nykyisellään noin 66 000 osakeyhtiötä, 4 300 henkilöyhtiötä ja 300 osuuskuntaa. Uudistuksen myötä tilintarkastusvelvollisuus koskisi noin 31 000 osakeyhtiötä, 1 000 henkilöyhtiötä ja 150 osuuskuntaa. Tämän lisäksi noin 35 000 osakeyhtiölle, 3 300 henkilöyhtiölle ja 160 osuuskunnalle syntyisi mahdollisuus valita yleisluonteisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen väliltä. Ehdotetun lainmuutoksen on tarkoitettu tulevan voimaan 1.1.2022. Tämä tarkoittaa, että yleisluonteisen tarkastuksen käyttäminen lakisääteisenä varmennusmuotona olisi mahdollista aikaisintaan 31.12.2021 päättyneille tilikausille. Työryhmän mietinnöstä oli käynnissä lausuntokierros 4.11.2020 asti. Lakihanke on lisätty syysistuntokauden 2021 lainsäädäntösuunnitelmaan. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020a; 2020b, 31–33.) Lausuntokierrokseen liittyvät asiakirjat julkaistiin vasta tämän tutkielman tarkastusprosessin alkaessa, joten niitä ei käsitellä tässä tutkielmassa.

4 ERI VARMUUSTASOJEN VAIKUTUKSET TILINPÄÄTÖSTEN LAATUUN LASKENTAHENKILÖIDEN NÄKÖKULMASTA

Tämä pääluku koostuu empiirisen aineiston käsittelystä. Luvun alussa kuvataan tutkimusaineistoa ja sen hankintaa sekä esitellään haastateltavat ja aineiston analysoinnin keskeiset periaatteet. Tutkimusaineiston esittelyn jälkeen syvennyttään analysoimaan laskentahenkilöiden haastatteluita ja etsitään niistä aiempien tutkimusten valossa tärkeimpiä seikkoja tutkimuskysymysten kannalta.

4.1 Tutkimusaineisto

4.1.1 Tutkimusaineiston hankinta

Tämän kvalitatiivisen tutkimuksen empiirinen osio toteutettiin teemahaastatteluilta. Haastateltavat valittiin kahdesta eri yrityksestä, jolloin haastateltaviksi saatiin sekä kirjanpitäjiä että tilinpäätösanalytikoita. Haastateltaviksi valittiin asiantuntijoita, joilla on alalta usean vuoden kokemus. Haastatteluihin osallistui kaksi kirjanpitäjää organisaatiosta A ja kaksi tilinpäätösanalytikkoo organisaatiosta B.

Potentiaalisia haastateltavia lähestyttiin sähköpostilla, jossa esiteltiin tutkimuksen aihe. Jokainen asiantuntija vastasi sähköpostiin ja suostui haastatteluun. Seuraavassa vaiheessa asiantuntijoiden kanssa sovittiin haastattelun ajankohdasta ja paikasta. Kaikki haastattelut päädyttiin pitämään etänä kesällä 2020 vallitsevan koronatilanteen vuoksi. Kirjanpitäjien haastattelut toteutettiin Microsoft Teams -videoyhteydellä. Myös tilinpäätösanalytikoiden haastattelut toteutettiin Microsoft Teams -työkalulla, mutta pelkän ääniyhteyden välityksellä. Haastateltavilta saatiin suostumus haastattelujen tallentamiseen tulosten analysointia varten.

Seuraavaksi haastateltaville lähetettiin aihepiiristä tehty katsaus ja haastattelurunko, jotka löytyvät tutkielman liitteistä. Haastateltavat tutustuivat ennen haastattelua lähetettyyn ennakkomateriaaliin, minkä tarkoituksena oli saada keskustelu sujuvammaksi. Yleisluonteinen tarkastus ei ollut kaikille haastateltaville entuudestaan kovin tuttu käsite, joten ennakkomateriaali auttoi syventämään haastatteluiden sisältöä.

Haastatteluita varten kummallekin ammattiryhmälle laadittiin omat haastattelurungot. Kysymykset muotoiltiin tutkimuskirjallisuudesta esille nousseiden asioiden perusteella. Molemmat haastattelurungot rakennettiin samojen teemojen ympärille, mutta

kysymykset pyrittiin muotoilemaan ammattiryhmän mukaan sopiviksi. Molemmat haastattelurungot jaettiin kolmeen pääosioon. Ensimmäisessä osiossa esitettiin taustakysymyksiä, toisessa osiossa tilintarkastukseen ja kolmannessa osiossa yleisluonteiseen tarkastukseen liittyviä kysymyksiä. Haastatteluissa selvitettiin tarkastusmuotojen merkitystä laskentahenkilöiden työn ja yritysten toiminnan kannalta, mikä edesauttaa syventymistä tilinpäätöksen laadun taustalla vaikuttaviin tekijöihin. Lisäksi selvitettiin haastateltavien näkemyksiä tilintarkastusta koskevasta lainsäädännöstä, mikä mahdollistaa tarkemman pureutumisen lakimuutoksen vaikutuksiin. Haastattelurunko ohjasi haastattelun kulkua. Haastattelurungon lisäksi etukäteen oli laadittu tarkentavia kysymyksiä, joita käytettiin apuna haastattelussa. Tarkentavat kysymykset eivät olleet haastateltavien nähtävillä, vaan niiden tarkoituksena oli tarpeen mukaan syventää käsiteltäviä aiheita.

Ensimmäisenä suoritettiin kirjanpitäjien haastattelut ja vasta tämän jälkeen otettiin yhteyttä tilinpäätösanalyttikoihin. TEM julkaisi uusimman mietintönsä lakiuudistukseen liittyen vasta kirjanpitäjien haastatteluiden jälkeen. Mietintö ilmestyi seuraavana päivänä (23.6.2020) siitä, kun haastattelumateriaali oli lähetetty ensimmäiselle haastateltavalle analyttikolle. Uuden mietinnön pohjalta katsaukseen tuli muutama päivitettävä asia, jotka selvitettiin suullisesti haastateltavalle (analyttikko A) haastattelun yhteydessä. Analyttikko A oli tietoinen mietinnön julkaisusta, mutta ei ollut vielä ehtinyt tutustua siihen. Haastattelun jälkeen katsausta päivitettiin TEM:n mietinnön perusteella. Viimeiselle haastateltavalle (analyttikko B) saatiin siten lähetettyä uusinta tietoa vastaava katsaus.

Katsaukseen täsmennettiin, että yleisluonteisen tarkastuksen kohteeksi ehdotetaan vain tilinpäätöstä ja kansallisena lisävaatimuksena määrättyjen verotietojen vastaavuuden tarkastamista. Katsaukseen lisättiin myös TEM:n ehdotus siitä, ettei yritys voi suorittaa yleisluonteista tarkastusta verovelan tai verovelkarekisterissä olevien ilmoituslaiminlyöntien vuoksi. Lisäksi selvennettiin, että toimeksiannon suorittajan tulisi olla hyväksytty tilintarkastaja. Uutena seikkana lisättiin myös yhtiömuodot, joita uudistus koskisi.

4.1.2 Haastateltavat

Laadulliseen tutkimukseen on tärkeää valita henkilöitä, joilla on mielellään mahdollisimman paljon tietoa ja kokemusta tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi – Sarajärvi 2018). Haastateltaviksi valittiin asiantuntijoita, joilta löytyy mahdollisimman paljon kokemusta tilinpäätösten parissa työskentelystä, kuitenkin tilintarkastusalan ulkopuolelta. Haastateltavien kokemus vaihteli 9–15 vuoden välillä. Kirjanpitäjillä kokemus oli syntynyt

tilitoimistomaailmasta, taloushallinnon monipuolisista tehtävistä. Tilinpäätösanalyytikoiden tilinpäätöksiin liittyvä kokemus puolestaan oli karttunut sekä tilitoimistopuolelta että analyysitoiminnasta. Kaikilla haastateltavilla asiantuntijoilla oli kokemusta tilintarkastuksen vaikutuksista tilinpäätöksiin. Yleisluonteiseen tarkastukseen liittyen kokemusta ei juurikaan ollut, sillä kyseessä on toistaiseksi Suomessa harvinainen tarkastusmuoto. Yksi haastateltavista (analyytikko A) on kuitenkin ollut mukana vaikuttamassa lakiuudistukseen kommenttikierroksella.

Haastateltavat on nimetty seuraavasti: kirjanpitäjä A, kirjanpitäjä B, analyytikko A ja analyytikko B. Tällä varmistetaan haastateltavien anonymiteetti. Taulukossa 2 on esitetty tiedot haastateltavista ja heidän työkokemuksestaan tilinpäätösten parissa sekä haastatteluiden ajankohdat ja kestot.

Taulukko 2 Tiedot haastateltavista, haastatteluiden ajankohdista ja kestoista

Haastateltava	Työkokemus tilinpäätösten parissa	Haastattelun ajankohta	Haastattelun kesto
Kirjanpitäjä A	15 vuotta	3.6.2020	1 h 3 min
Kirjanpitäjä B	12 vuotta	17.6.2020	1 h 42 min
Analyytikko A	15 vuotta	30.6.2020	1 h 23 min
Analyytikko B	9 vuotta	13.7.2020	1 h 47 min

Kirjanpitäjä A on työskennellyt 15 vuotta kirjanpitäjänä. Kirjanpitäjän tehtävien lisäksi hänelle kuuluu hr-tehtäviä ja esimiestyötä. Hänen kokemuksensa kirjanpidosta keskittyy enimmäkseen pien- ja mikroyrityskenttään, sisältäen toimialoja laidasta laitaan. Pääosin asiakkaina on ollut osakeyhtiöitä, mutta myös muita yhtiömuotoja. Kirjanpitäjä B puolestaan on työskennellyt kirjanpitäjänä 12 vuotta. Taloushallinnon asiantuntijatehtävien lisäksi hänen työtehtäviinsä sisältyy muun muassa tiiminvetäjän tehtäviä. Myös hänen asiakkaansa ovat monipuolisesti eri toimialoilta keskittyen kuitenkin pien- ja mikroyrityskenttään. Asiakkaat ovat pääosin tilintarkastettavia.

Analyytikko A on työskennellyt tilinpäätösten parissa 15 vuotta. Ensimmäisinä vuosina kokemus karttui kesäanalyytikkona, minkä jälkeen hän on toiminut yrittäjänä tilitoimisto- ja yritystutkimuspalveluiden parissa. Vuodesta 2017 alkaen yritys on keskittynyt

pelkästään yritystutkimustoimintaan. Hänen tehtäviinsä sisältyy paljon esimiestyötä. Hän on mukana myös erilaisissa työryhmissä ja ollut muun muassa Yritystutkimus ry:n puolesta antamassa lausuntoa käsillä olevaan lakiuudistukseen liittyen. Tilinpäätösanalyytikkona päätehtävä on oikaista tilinpäätöksiä rahoituslaitosten luottopäätösten tueksi. Kyseisessä työssä tehtävä tilinpäätösanalyysi on erityisesti tilinpäätösmateriaaliin pohjautuva. Analyysin rinnalla voidaan kuitenkin käyttää jonkin verran toimialatietoa. Tilitoimisto maailmassa analyysitaitoja voi hyödyntää yrityskauppatilanteissa, jolloin arvonmääritysten tukena käytetään tilinpäätöksen ohella muutakin tietoa. Esimerkiksi yrittäjien haastattelut ja verrokkien käyttö on tällöin perusteltua.

Analyytikko B on työskennellyt tilinpäätösanalyytikkona yhdeksän vuotta. Hänen tehtäviinsä kuuluu myös esimiestehtäviä. Lisäksi häneltä löytyy lyhyt kokemus tilitoimistoympäristöstä ja kirjanpidon parista. Molemmilla analyytikoilla on kokemusta monipuolisesti erilaisten yritysten analysoinnista, sillä lähes kaikki suomalainen yritystoiminta voi tulla heidän työssään analysoitavaksi. Analysoitavana on kaikenkokoisia yrityksiä eri toimialoilta ja kaikista eri yhtiömuodoista aina toiminimistä pörssiyhtiöihin. Rahoituslaitokset ja vakuutusyhtiöt jäävät analysoinnin ulkopuolelle. Analytikoilta löytyy kokemusta sekä FAS- että IFRS-standardeista.⁸

4.1.3 Aineiston analysoinnin kuvaus

Laadullisen tutkimuksen analysoinnissa on tärkeää päättää, mikä aineistossa kiinnostaa. Tutkimusaineiston analysointi etenee aineiston läpikäynnillä sekä erottamalla ja merkitsemällä sieltä asiat, jotka ovat keskeisiä tutkimusongelman kannalta. Aineiston läpikäynnissä hyödynnetään aineiston litterointia ja koodaamista. Litteroitua aineistoa voidaan koodata tutkijan valitsemilla koodimerkeillä, mikä helpottaa poimimaan keskeiset asiat erilleen muusta aineistosta. (Tuomi – Sarajärvi 2018.) Koodaamalla voidaan selvittää, mitä tutkimusaiheeseen liittyvää aineisto sisältää. Koodaus voidaan toteuttaa esimerkiksi alleviivauksilla tai eri värejä käyttäen. Sen tarkoituksena on selkeyttää aineistoa, jolloin sen käsittely ja analysointi helpottuu. (Saaranen-Kauppinen – Puusniekka 2006.)

Alasuutarin (2011) mukaan keskeiset asiat voidaan poimia aineistosta pelkistämällä havainnoja. Tämä tarkoittaa, että aineistosta erotetaan vain kysymyksenasettelun kannalta olennaiset havainnot. Näistä havainnoista voidaan etsiä yhteisiä piirteitä, jolloin

---

⁸

FAS = Finnish Accounting Standards, IFRS = International Financial Reporting Standards

havainnot voidaan yhdistää yhdeksi tai muutamaksi havaintojen joukoksi. Laadullisessa analyysissä voidaan siten muotoilla sääntöjä, jotka pätevät koko aineistoon. Tarkoituksena ei kuitenkaan tarvitse olla tyyppitapausten tai keskivertoyksilöiden löytäminen.

Aineistoa voidaan analysoida luokittelun ja teemoittelun avulla. Luokittelulla pyritään järjestämään aineistoa. Järjestäminen voidaan tehdä määrittelemällä luokkia ja tutkimalla luokkien esiintymistä aineistossa. Teemoittelulla aineistoa pilkotaan lisää. Eri aihepiirien mukaan ryhmitelystä aineistosta pyritään löytämään teemoja ja selvittämään mitä niistä on sanottu. Näin voidaan vertailla eri teemojen esiintymistä aineistossa. (Tuomi – Sarajärvi 2018.) Teemoittelun avulla voidaan etsiä aineistosta eri haastateltavien vastauksia yhdistäviä ja erottavia seikkoja. Teemoittelu voi noudattaa teemahaastattelurunkoa, mutta se ei ole välttämätöntä. Aineistosta voi löytyä myös uusia teemoja. Koodauksen avulla voidaan havainnoida aineiston keskeisiä seikkoja ja etsiä niitä yhdistäviä tekijöitä eli teemoja. Litteroitu teksti voidaan järjestellä uudelleen eri teemojen alle. Aineistosta voidaan lainata sitaatteja, joiden avulla tutkija voi havainnollistaa teemojen ja analyysinsä pohjautuvan todelliseen aineistoon. (Saaranen-Kauppinen – Puusniekka 2006.)

Tässä tutkielmassa aineistossa kiinnostaa tutkimusongelmien kannalta keskeiset seikat eli tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen merkitykset pien- ja mikroyritysten tilinpäätösten laadun kannalta. Aineiston läpikäynti aloitettiin litteroimalla tallennetut haastattelut. Litterointien perusteella haastatteluaineistoa koodattiin eri väreillä, mikä auttoi erottamaan aineistosta tutkimusongelman kannalta relevantit seikat. Koodaamisen jälkeen aineistoa jäsenneltiin karkeasti kahteen eri luokkaan tutkimuskysymysten perusteella. Alaluvut 4.2 ja 4.3 on nimetty luokkien mukaisesti. Luvussa 4.2 haetaan vastausta ensimmäiseen tutkimuskysymykseen eli selvitetään tilintarkastuksen vaikutuksia tilinpäätösten laatuun. Luvussa 4.3 puolestaan haetaan vastausta toiseen tutkimuskysymykseen eli selvitetään yleisluonteisen tarkastuksen vaikutuksia tilinpäätösten laatuun.

Eri luokista etsittiin teemoja, jotka toistuivat luokkien sisällä. Aineiston analyysi etenee teemojen mukaisesti. Alalukujen 4.2 ja 4.3 väliotsikot on nimetty teemojen perusteella. Väliotsikot nousevat siis haastattelujen sisällöstä, eivät ennalta laaditun haastattelurungon mukaan. Litteroinneista nostetaan analysoinnin tueksi sitaatteja haastateltavien vastauksista. Sitaatit esitetään alkuperäisinä eli puhekielisinä, mutta esimerkiksi sanojen toistot ja osa täytesanoista on jätetty pois luettavuuden helpottamiseksi. Ymmärrettävyyden helpottamiseksi sitaatteihin on lisätty sulkeisiin sanoja, joihin haastateltava on tarkoittanut viitata. Haastateltavien mainitsevat nimet on korvattu X- ja Y-kirjaimilla, jotta

voidaan varmistaa anonymiteetti. Alasuutari (2011) pitää laadullisen analyysin toisena vaiheena arvoituksen ratkaisemista eli tulkintaa. Tämä tarkoittaa, että tuotettujen johtolankojen ja käytettävissä olevan tiedon perusteella muodostetaan merkitystulkintaa tutkittavasta ilmiöstä. Tässä tutkielmassa jokaisen teeman alla aineistosta poimittuja havaintoja tulkitaan aiempien tutkimusten valossa.

Laadullinen aineistonanalyysi voidaan jakaa aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen ja teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin. Aineistolähtöinen analyysi pyrkii luomaan teoreettisen kokonaisuuden tutkimusaineistosta. Tutkimuksen tarkoituksella ja ongelmanasettelulla on keskeinen rooli analyysiyksiköiden valinnassa. Analyysiyksiköt syntyvät vasta tutkimuksen edetessä, niitä ei ole harkittu etukäteen. Aiemmat havainnot, tiedot tai teoriat tutkittavasta ilmiöstä eivät tässä analysointitavassa saisi vaikuttaa analyysiin. Teorialähtöinen analyysi puolestaan pohjautuu suoraan tiettyyn teoriaan tai malliin. Tällöin aiempaa tietoa on tarkoitus testata uudessa kontekstissa. Tutkimusongelma asetellaan teoreettisen osan perusteella, jolloin aineistoa kerätään vain teorian määräämästä näkökulmasta. Teorialähtöinen analyysi pohjautuu tähän ennalta tehtyyn päätökseen. Tutkimustulos on tällöin ennalta tiedetyn uudistamista tai vahvistamista. (Tuomi – Sarajärvi 2018.)

Tässä tutkielmassa aineistoa analysoidaan teoriaohjaavan analyysin avulla. Teoriaohjaavassa analyysissä aiempi tieto toimii analysoinnin apuna, vaikka analyysi ei suoraan pohjaudukaan mihinkään teoriaan. Analyysissa hyödynnetään sekä induktiivista että deduktiivista päättelyä eli päättelyä tehdään sekä aineiston että aiemman tiedon pohjalta. Teoriaohjaavan analyysin kohdalla voidaankin puhua abduktiivisesta päättelystä, jolloin analysoinnissa vuorottelevat sekä aineisto- että teorialähtöisyys. Teoriaohjaavassa analyysissä analyysiyksiköt poimitaan aineistosta, mutta analyysin tukena on sallittua käyttää aiempaa tietoa. Tarkoituksena ei ole testata teoriaa, vaan teoriolla on ohjaava ja uusia ajatuksia herättävä vaikutus. Aineistoa voidaan analysoida ensin aineistolähtöisesti ja myöhemmässä vaiheessa analysoinnin tueksi tuodaan aiempaa tietoa. Tällöin esimerkiksi ihmisten kokemuksia voidaan tarkastella jonkin teorian tai aiemman tutkimustiedon avulla. Tutkija voi itse päättää, milloin aiempi tieto tuodaan päättelyn tueksi. Mitä aiemmin tulosten tulkinnassa hyödynnetään aiempaa tietoa, sitä enemmän kyse on deduktiivisesta päättelystä. Vastaavasti mitä myöhemmin aiempi tieto tuodaan päättelyyn, sitä enemmän puhutaan induktiivisesta päättelystä. Teoriaohjaavassa analyysissä tutkimustulokset ovat teorialähtöisen kaltaisia eli ennalta tiedetyn uudistamista tai vahvistamista. Molemmissa analyyseissa näkyy aiemman tiedon merkitys tutkimustulosten kannalta. (Tuomi – Sarajärvi 2018.) Tässä tutkielmassa tutkimuskirjallisuus tuodaan analysoinnin

tueksi siinä vaiheessa, kun aineisto on luokiteltu ja teemoiteltu karkeasti. Aiemmat tutkimukset tuodaan tarkemman teemoittelun ja merkityskokonaisuuksien tulkinnan sekä Alasuutarin (2011) mainitseman arvoituksen ratkaisemisen tueksi. Tällä pyritään aineiston ja kirjallisuuden vuoropuheluun sekä lopulta tutkimusongelmien kannalta merkityksellisen tiedon löytämiseen.

4.2 Tilintarkastuksen vaikutukset tilinpäätösten laatuun

Tilintarkastuksen vaikutukset tilinpäätösten laatuun ilmenivät monin eri tavoin laskentahenkilöiden haastatteluissa. Tässä alaluvussa käsitellään haastatteluissa ilmenneiden teemojen mukaisesti rinnakkain sekä kirjanpitäjien että tilinpäätösanalyttikoiden näkemyksiä aiheesta. Alaluvun väliotsikot tulevat haastatteluiden sisällöstä. Väliotsikot on siis nimetty haastatteluista esille nousseiden tärkeimpien teemojen mukaisesti. Haastattelujen sisältöä peilataan aiempaan tutkimuskirjallisuuteen teoriaohjaavan analyysin keinoin. Jokaisen teeman alla on esitetty teemaa kuvastavia sitaatteja.

4.2.1 Tilintarkastus tukee kirjanpitäjän työtä ja yrittäjän toimintaa

Kaikki haastateltavat pitivät tilintarkastusta pääosin hyvänä asiana. Haastatteluista nousi esille, että tilintarkastuksella on jossain määrin vaikutusta sekä laskentahenkilöiden että yrittäjien toimintatapoihin. Suomen Tilintarkastajat ry:n (2020a) mukaan tilintarkastuksen yhtenä tavoitteena on ulkoistetun taloushallinnon asianmukaisuuden varmentaminen. Tilintarkastajia hyödynnetään tilikauden aikana haastavissa kirjanpitokysymyksissä. Tämä ilmeni myös kirjanpitäjien haastatteluista. Molempien kirjanpitäjien mielestä on tärkeää, että tilintarkastajalta voi tarvittaessa kysyä neuvoa, mielipiteitä ja varmistusta haastaviin kirjanpitoasioihin liittyen. Kirjanpitäjät näkivät tilintarkastuksen tuovan turvaa omalle työlle ja samalla he kokivat, että vastuu tilinpäätöksen oikeellisuudesta jakautuu tilintarkastajan kanssa. Tämä näkemys on linjassa myös tutkimuskirjallisuudessa esitetyn vakuuttamishypoteesin kanssa, jonka mukaan tilintarkastuksen avulla voidaan siirtää vastuuta tilintarkastajalle (Wallace 1980, 21–22).

Se on hyvä asia, et on ollu tilintarkastaja ja on voinu tavallaan siltä kysyä oikeestaan niinku sen lopullisen mielipiteen, että miten tehdään. -- Onhan se tavallaan

mulleki semmonen turva siinä, et joku toinen on sen myös kattonu, et hälläki on vastuu siitä asiasta. (Kirjanpitäjä A)

Tilintarkastus tuo varmuuden tunnetta, mutta toisaalta kirjanpitäjän voi olla vaikea tietää miten tilintarkastus on toteutettu. Sen vuoksi tilintarkastuksen vaikutus tilinpäätöksen laatuun voi jäädä kirjanpitäjälle epäselväksi, kuten ilmenee kirjanpitäjä B:n sitaatista:

Kirjanpitäjänä se näkökulma on se, että on ite helpottunu ja pitää hyvänä, et tilintarkastaja sen tarkastaa. Mut se, että eihän sitä todellisuutta tiedä, että miten se sitten on kaikkien osalta katottu. (Kirjanpitäjä B)

Molemmat kirjanpitäjät mainitsivat, että hyvässä tilitoimistossa työ pyritään aina tekemään joka tapauksessa hyvin, oli tilintarkastusta tai ei. Heidän mukaansa osa kirjanpitäjistä panostaa silti työhönsä enemmän silloin, kun tietää tilintarkastuksen olevan edessä. Tilintarkastajilta ei haluta saada mitään huomautettavaa, joten työ saatetaan tehdä tarkemmin tilintarkastettavan yrityksen kohdalla. Downingin ja Langlin (2019, 28–30, 55) tutkimuksen mukaan kirjanpitosäännösten noudattaminen toteutuukin usein paremmin tilintarkastettujen yhtiöiden kohdalla. Kirjanpitäjä A ei kuitenkaan kokenut tilintarkastuksella olleen merkittävää vaikutusta hänen omaan työhönsä, mutta oli havainnut tällaista joidenkin muiden kirjanpitäjien kohdalla. Hän näki kokemuksen tuoneen varmuutta omaan tekemiseensä. Kirjanpitäjä B puolestaan korosti enemmän, että tilintarkastus vaikuttaa myös hänen oman työnsä taustalla.

Joku saattaa enemmän panostaa siihen, kun siellä on tilintarkastaja. (Kirjanpitäjä A)

Sitä voi miettiä asioita just sillä kannalla, et meneekö tää sitten läpi ja puuttuuko tilintarkastaja. Sit voi olla, et se laaditaanki sitte vähän niinku laadukkaammin. (Kirjanpitäjä B)

Kirjanpitäjät näkivät tilintarkastuksen hyödyllisenä sellaisille yrityksille, joilla on kirjanpidossa monimutkaisia asioita. Lisäksi tilintarkastus kannustaa yrityksiä lainmukaiseen toimintaan ja vähentää vilpin mahdollisuutta. Myös Suomen Tilintarkastajat ry (2020a) mainitsee tilintarkastuksen takaavan lakien ja säännösten noudattamisen, mikä

edistää tervettä kilpailuympäristöä. Kirjanpitäjien mukaan tilintarkastaja on ulkopuolinen taho, joka voi joissain tilanteissa puuttua yrityksen asioihin herkemmin kuin kirjanpitäjä. Kirjanpitäjä ja tilintarkastaja voivat myös yhdessä vaikuttaa yrittäjän toimintatapoihin.

Niihin (yrityksen asioihin) voi olla toisinaan kirjanpitäjänä vaikee ehkä sillain vaikuttaa. Et siks se on ehkä hyvä, et siellä on sitten tavallaan vähän tämmönen ulkopuolinen taho, joka voi ehkä eri tavalla vielä vähän puuttua. (Kirjanpitäjä B)

Molemmat kirjanpitäjät uskoivat, että tilintarkastuksesta on aina enemmän hyötyä kuin haittaa yritykselle. Myös useiden aiempien tutkimusten perusteella yrityksen johto on kokenut tilintarkastuksen hyödylliseksi. Muun muassa Chungin ja Narasimhanin (2001, 120–123), Collisin ym. (2004, 87) ja Collisin (2012, 457, 462–463) tutkimusten mukaan yrityksen johto kokee usein tilintarkastuksen hyötyjen ylittävän siitä aiheutuvat kustannukset. Dedmanin ym. (2014, 1–3, 21) mukaan yritykset kiinnostuvat vapaaehtoisesta tilintarkastuksesta silloin, kun he kokevat saavansa siitä riittävästi hyötyä. Myös tilintarkastuksen informaatiohypoteesi tukee väitettä, että tilintarkastus hyödyttäisi yritystä. Kyseinen teoria selittää yrityksen johdon hyötyvän päätöksenteossaan tilintarkastuksesta, koska sen avulla saavutetaan laadukkaampaa informaatiota. (Wallace 1980, 16–17.)

Analyytikko A oli huomannut tilitoimistopuolella tilintarkastuksella olevan merkittävä vaikutus sekä kirjanpitäjän että yrittäjän toimintaan. Tabonen ja Baldacchinon (2003, 395, 397) tutkimuksessa havaittiin tilintarkastuksen luovan taloudellista kuria ja aiheuttavan psykologisia pelotteita, joiden ansiosta riski kirjanpidon virheisiin ja petoksiin alenee. Analyytikko A näki juuri tällaisen taloudellisen kurin olevan tärkeää. Tilintarkastus pakottaa katsomaan tilinpäätöstä kriittisesti ja tarkastamaan, että kirjanpitoratkaisut ovat lainmukaisia. Tilintarkastaja on ainoa taho, joka valvoo tilinpäätösinformaation oikeellisuutta ja ottaa kantaa arvostusratkaisuihin. Analyytikko A piti kirjanpitäjien tapaan tärkeänä, että ulkopuolinen taho ottaa asioihin kantaa.

Tilitoimistopuolella tilintarkastus vaikutti tosi paljon siihen työn tekemiseen. Se pakottaa yrittäjät keräämään kaikki materiaalit ees kerran vuodessa kasaan ja selvittämään kaikki selvittämättömät asiat ja ottamaan kantaa siihen yrityksen arvostukseen, kaikkiin arvostuskysymyksiin ja muihin. Niitä ei varmasti tulis tehtyy, jos mitään tällasta sensoria ei olis. Monessa tapauksessa. (Analyytikko A)

Suomen Tilintarkastajat ry (2020a) mainitsee tilintarkastuksella olevan epäeettistä toimintaa, tahallisia virheitä ja väärinkäytöksiä estävä vaikutus. Myös haastateltavat uskoivat tilintarkastuksen vähentävän virheiden mahdollisuutta. Analyytikko A arvioi, että tilintarkastuksen ulkopuolelle jääneiden yritysten tilinpäätöksissä on eniten virheitä. Tämä havainto on linjassa Clatworthyn ja Peelin (2013, 1–2, 22) tutkimuksen kanssa, jossa havaittiin pienten tilintarkastamattomien yritysten tilinpäätösten sisältävän puolet enemmän virheitä kuin tilintarkastettujen tilinpäätösten. Myös tilintarkastusrajojen muuttamista koskeva lakiehdotus sai paljon vastustusta, koska tilintarkastusten vähentymisen epäiltiin heikentävän tilinpäätösinformaation luotettavuutta. Monet tahot uskoivat tilintarkastuksen olevan merkittävä tekijä sekä tahattomien että tahallisten kirjanpitovirheiden ennaltaehkäisyssä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018.) Tilintarkastaja voi löytää sellaisia asioita, jotka ilman tilintarkastusta voivat jäädä huomaamatta.

Se (tilintarkastaja) voi huomata jonkun asian, mitä ei itte huomaa siellä. (Kirjanpitäjä A)

Yritys, millä oli ollu varasto seittemän vuotta täsmälleen saman arvonen. Sitten ku ne otti tilintarkastajan siihen, niin saman tien sieltä alaskirjattiin kaikki. Et ei vaan kukaan ollu ikinä jaksanu laskee sitä varastoo. (Analyytikko A)

Tilinpäätöksen voi laatia oikein monella tapaa, mutta tilintarkastus takaa tilinpäätöksiin tehtävien ratkaisujen olevan linjassa eri tilikausien välillä. Analyytikot näkivät erityisesti kohdentamista vaativien erien sekä tuloutus- ja jaksotusratkaisujen menevän oikeammin, jos yhtiöllä on tilintarkastaja. Analyytikkojen näkemykset ovat linjassa Downingin ja Langlin (2019, 30, 55) tutkimuksen tulosten kanssa. Tilintarkastajien osaamisen hyödyntäminen haastavissa kirjanpidon sekä verotuksen kysymyksissä lisää todennäköisesti kirjanpidon oikeellisuutta.

Jos sitä ei valvo kukaan, niin ne (arvostusratkaisut) on periaatteessa ihan oikein. Mutta ne on niin pieniä nyanssieroja, et joku jatkuvuuden periaatetta on rikottu. Nii kuka siihen puuttuu? Nii mä voin vannoo, et ei kukaan. -- Aino, joka siihen puuttuu, on tilintarkastaja. (Analyytikko A)

On kyl sellasia asioita, et kiinnostaa varmasti omistajia ja vielä muita sidosryhmiä ja verottajaaki, et asiat olis kunnossa, oikein tuloutettu oikeille tilikausille. -- Tottakai tosiaan yritys, jolla on paljon kirjauksia, paljon kassatapahtumia, niin mitä enemmän niitä on, sitä enemmän siellä kasvaa virheiden mahdollisuus. (Analyytikko B)

Analyytikoiden mukaan tilinpäätöksen laatijalla on merkittävä vaikutus tilinpäätöksen laatuun etenkin silloin, jos tilintarkastusta ei ole. Analyytikko A uskoi, että tilintarkastuksesta luovuttaessa ulkoistettu kirjanpito herättäisi vahvempaa luottamusta kuin yrityksen sisäisesti hoidettu kirjanpito. Tilintarkastuksen voidaan katsoa tasoittavan tilinpäätöksen laatijoista johtuvia eroja tilinpäätösten välillä.

Jos yrittäjällä ei oo semmosta osaamista, nii tilitoimistohan ne päätökset esittelee ja suosittelee. -- Manipulointimahdollisuudet on aika suuret. Ja se laatija ne päättää, miten ne esitetään. (Analyytikko A)

Myös analyytikko B katsoi, että tilinpäätöksen laatija vaikuttaa tilinpäätöksen laatuun merkittävästi. Tällä hetkellä tilinpäätöksen laatua on mahdoton arvioida, mikäli tilintarkastusta ei ole tehty. Hän arvioi, että auktorisoitu kirjanpitäjä voisi osoittaa tilintarkastamattomien yritysten kohdalla tilinpäätösten laatua.

Jos ajatellaan sellasta yritystä, et ei sitä tilintarkastaja tilintarkasta ollenkaan. -- Kaikki lepää sit ton tilinpäätöksen laatijan harteilla. Siihen ei pääse taas mistään käsiks, et millä ammattitaidolla se on tehty. -- Ei se ois niinku hullumpaa, että siellä olis jotain vähän auktorisoitua kirjanpitäjää ainakin tekemässä, jos ei oo mitään tarkastusta. (Analyytikko B)

Myös kirjanpitäjät näkivät, että tilitoimistolla on suuri vaikutus kirjanpidon laatuun. Kirjanpitäjä B ei nähnyt kuitenkaan auktorisoitua tilitoimistoa laadukkuuden osoituksena, sillä auktorisoidun kirjanpitäjän työn laatua ei mitata millään tavalla tutkimuksen suorittamisen jälkeen. Työnjälki on riippuvaista esimerkiksi henkilön ominaisuuksista ja kiinnostuksesta. Kirjanpitäjä B toivoi, että laadukkaat tilitoimistot pystyttäisiin paremmin tunnistamaan. Tällöin tilitoimistossa tehty laadukas työ voisi jopa korvata tilintarkastusta. Tutkimuskirjallisuudesta löytyy tätä näkemystä puoltavia tutkimustuloksia.

Laskentapalveluiden ulkoistamisen voidaan joissain tilanteissa nähdä korvaavan tilintarkastusta (Weik ym. 2018, 503–504, 517). Ulkoistettu kirjanpitäjä voi lisätä tilintarkastamattomien yhtiöiden kohdalla kirjanpidon oikeellisuutta (Downing ja Langli 2019, 28–31, 55). Ulkoistettu taloushallinto voi lisätä luottamusta tilinpäätöstä kohtaan, mutta toisaalta riippumaton varmennus lisää luottamusta entisestään (Suomen Tilintarkastajat ry 2018). Tämä herättää epäilyksen ulkoistetun kirjanpidon mahdollisuudesta korvata tilintarkastusta. On myös huomattava kirjanpidon ulkoistuksen voivan johtaa omistajajohtajan ja laskentahenkilön väliseen agenttiongelmiaan, jolloin tilintarkastuksen tarve korostuu (Niemi ym. 2012, 169–170, 189; Ojala ym. 2014, 811–813).

Kuitenkin kun se on aina, et kun ihmiset tekee, niin sit se laatu ei voi välttämättä olla niinku tasasta. -- Se oiskin hienoo, ku olis semmonen joku tilitoimistoilla, millä vois osottaa tavallaan sen, että se tekeminen ois niin laadukasta, että se jopa korvais sitä tilintarkastusta jotenkin. (Kirjanpitäjä B)

Analyytikko A ei nähnyt vaihtoehtona sitä, että kirjanpitäjät ottaisivat itse lisää vastuuta tilinpäätöksen oikeellisuuden varmistamisesta tilintarkastuksen sijaan. Hänen mukaansa tilitoimistoille asiakkuussuhteiden ylläpito on niin tärkeää, että kirjanpitäjä on altis yrittäjien ehdotuksille kirjanpitoon liittyen.

Jos ne pystyy ees jollain tavalla perustelemaan, nii sitten ne kuitenkin aina menee läpi (kirjanpitäjälle), vaikka ei ehkä menis tilintarkastajalle. Koska se painaa kuitenkin aina se asiakkuus tilitoimistolle. (Analyytikko A)

Toisin kuin Suomessa, monessa muussa Euroopan maassa kirjanpitäjien toiminta on luvanvaraista ja tarkemman valvonnan alaista. Tämän vuoksi tilintarkastusvelvollisuuden rajat ovat monessa maassa korkeammat kuin Suomessa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020b, 19.) Näissä maissa kirjanpitäjillä on todennäköisesti suurempi vastuu tilinpäätöksen oikeellisuudesta.

4.2.2 Tilintarkastuksen merkitys tilinpäätösten käyttäjien kannalta

Tilintarkastuksen keskeisenä tavoitteena pidetään tilinpäätösinformaation virheettömyyden ja avoimuuden varmistamista. Tilintarkastuksen myötä tilinpäätöksen uskottavuus

lisääntyy yrityksen omistajien ja sidosryhmien silmissä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020c.) Tilinpäätösanalyttikoiden mukaan tilintarkastus voi olla tarpeellinen omistajien näkökulmasta juuri sen luottamusta herättävän vaikutuksen myötä. Ulkopuolisen tilintarkastajan merkitys korostuu etenkin, jos yrityksessä on useita osakkaita. Henkilöyhtiöissä puolestaan tilintarkastus ei välttämättä ole omistajien kannalta yhtä oleellinen.

Mitä enemmän osakkaita, niin aina, niinku arkijärkiki ehkä sanoo, nii semmonen jonkinlainen ulkopuolinen sensori on hyödyllisempi kun ihan yksinyrittäjillä. Ja varsinkin, jos ei oo työntekijöitä tai muuta, niin sitten omilla rahoillaan siellä soheltaa, niin se ei oo kauheen vaarallista. (Analyttikko A)

Jos on hyvin sirpaleinen omistus pohja yrityksellä, nii aina enemmän ja enemmän hyötyä siitä (tilintarkastuksesta) sillon on tai sille on tarkoitus olemassa aina enemmän siinä vaiheessa. (Analyttikko B)

Tutkimuskirjallisuus osoittaa ristiriitaisia väitteitä tilintarkastuksen merkityksestä omistus pohjan laajentuessa. Tilintarkastuksen tarpeen voidaan katsoa lisääntyvän omistuksen hajaantuessa usean osakkeenomistajan kesken (Dedman ym. 2014, 11, 14, 21). Toisaalta on löydetty havaintoja, ettei osakkeenomistajien määrän lisääntyminen vaikuta esimerkiksi vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään (Weik ym. 2018, 504, 513, 517). Useat tutkijat ovat kuitenkin päätyneet siihen, että tilintarkastuksen tarve lisääntyy johdon ja omistuksen eriytyessä syntyvän agenttiongelman myötä (Carey ym. 2000, 49; Seow 2001, 74; Tauringana – Clarke 2000, 160–162, 165–166; Weik ym. 2018, 503–504, 517).

Yrityksen sisäisten tarpeiden lisäksi tilintarkastuksen kysyntä voi syntyä yrityksen ulkopuolelta (Seow 2001, 76). Haastatteluiden perusteella kaikki tilinpäätöstä käyttävät tahot hyötyvät tilintarkastuksella valvotusta tilinpäätösinformaatiosta. Tätä voidaan selittää sidosryhmäteorian ja valvontahypoteesin avulla. Sidoryhmäteorian mukaan johdon ja sidoryhmien välille saattaa syntyä informaatioasymmetriaa, jos sidoryhmät saavat johdolta vääristynyttä tai puutteellista tietoa käyttöönsä. Tällaista informaatioasymmetriaa pyritään ehkäisemään tilintarkastuksella. (Hill – Jones 1992, 140; Tabone – Baldacchino 2003, 387, 395.) Tilintarkastuksen valvontahypoteesin mukaan riippumaton tilintarkastaja voi valvoa päämies-agenttisuhteessa taloudellisen tiedon oikeellisuutta (Wallace 1980, 13–14). Pienissä yrityksissä tilintarkastuksen valvontarooli liittyy usein juuri sidoryhmien etujen turvaamisen (Niskanen ym. 2010, 230–231). Haastatteluiden ja

edellä mainitun sidosryhmäteorian valossa valvontahypoteesin voi asettaa koskemaan johdon välistä suhdetta kaikkiin sidosryhmiin. Haastateltavien mukaan tilintarkastuksen valvontarooli on oleellinen tilinpäätösten käyttäjien kannalta.

Kun se on kuitenkin sitten julkinenki dokumentti, mikä menee eteenpäin ja moni sitä voi katsoo ja perustaa päätöksiä sen varaan, niin onhan se tärkeä, et se on sitte oikein laadittu. (Kirjanpitäjä B)

Analyytikko A korosti, että tilintarkastus vähentää riskiä subjektiivisille ratkaisuille tilinpäätöksessä. Tilintarkastuksen objektiivisuudesta säädetään myös TTL (2015/1141) 4:1:ssä ja kansainvälisissä tilintarkastuksen eettisissä säännöissä (IESBA 2018, 17). Objektiivisuuden myötä useimmat tilinpäätöksen käyttäjät voivat luottaa tilinpäätöksen sisältöön. Analyytikko A nosti esille myös verottajan näkökulman. Hänen mukaansa verottaja tyytyy vähempään kuin tilintarkastaja. Esimerkiksi taseeseen merkityt arvonkorotukset eivät vaikuta verotukseen, joten verottaja ei niihin puutu. Arvonkorotukset voivat kuitenkin olla tilinpäätöksen lukijalle ansa, jos niitä ei osaa tulkita oikein. Yrityksen tekemä verotusmyönteinen ratkaisu ei välttämättä anna tilinpäätösinformaation käyttäjälle oikeaa kuvaa yrityksestä, mikäli tilintarkastusta ei ole suoritettu. Tilintarkastusta voidaankin pitää kansantaloudellisesti merkittävänä sen edistäessä veropohjan oikeellisuutta ja lisäämällä yhteiskunnallista luottamusta (Suomen Tilintarkastajat ry 2020a).

Tilinpäätöksen tiedonkäyttäjät hyötyy paljon enemmän siitä, että se on tilintarkastettu. Siellä on jouduttu tekeen objektiivisia ratkasuja eikä semmosia subjektiivisia. (Analyytikko A)

Tilintarkastettu aineisto on aina positiivinen asia tilinpäätösanalyytikon työssä. Analyytikko B näki tilintarkastuksen vaikuttavan selvästi tilinpäätösanalyytikon työhön ja parantavan myös tilinpäätösanalyysin laatua. Tilintarkastajan antama informaatio voi vaikuttaa analyytikon tekemään päätöksentekoon, sillä usein tilintarkastajan tekemät havainnot antavat vihjeitä tarvittaviin tilinpäätöksen oikaisuihin. Tilintarkastuksesta saadaan esimerkiksi oleellista informaatiota taseen varallisuuseristä.

Tilintarkastaja tekee myös osan mejän töistä siinä, että hän pääsee tutkimaan tarkemmin sen, lähempää sitä yritystä. Joten me voidaan saada ihan suoraan

sieltä asioita meidän omaan analyysiin ja oikasuihin, mitä tilintarkastaja suosittelee. (Analyytikko B)

Analyytikko B:n mukaan tilintarkastajan tekemiin arvioihin luotetaan vahvasti eikä niitä kyseenalaisteta. Jos tilinpäätöstä ei ole tilintarkastettu, joutuu tilinpäätösanalyytikko tekemään tilinpäätöksestä paljon oletuksia. Tilintarkastamaton materiaali vie luottamusta tilinpäätökseen erityisesti silloin, jos tilinpäätöksessä on merkittäviä eriä tunnuslukujen tai tilinpäätösanalyysin kannalta. Analyytikon voi olla hankala tietää tase-erien sisällöstä, mikäli tilinpäätöksen liitetiedot ovat suppeat. Tällöin tilintarkastajan antama informaatio esimerkiksi taseen epävarmoista ja epäkuranteista varallisuuseristä on hyvin olennaista tilinpäätösanalyysin kannalta.

Kun sitä ei oo tarkastettu, niin se vielä tällasena niinku kokonaisuutena vie luottamusta siitä koko tilinpäätöksestä. -- Jos on se kertomus, niin kyllä sieltä saadaan sit yksittäisiin asioihin, me saadaan sieltä kyllä vahvistusta. (Analyytikko B)

Analyytikko A muistutti, että tilinpäätösanalyytikoiden on kaikissa tapauksissa kuitenkin suhtauduttava kriittisesti tilinpäätöseriin.

Analyytikko ehkä osaa vähän kattoo sitä, että onko sillä (omaisuuserän arvostuksella) minkäänlaisia perusteita. Ei tietenkään aina. Mutta voihan niihin ainakin suhtautua hyvin kriittisesti, se on tietysti ihan evidenssistä kii. Mutta analyytikolla on mahdollisuus vielä manipuloida ne takaisin. Esimerkiks, että mitä se on ilman arvonkorotuksia. (Analyytikko A)

Molemmat analyytikot kaipaavat tilintarkastuksesta kuitenkin enemmän informaatiota käyttöönsä. Chungin ja Narasimhanin (2001, 120) mukaan tilintarkastus ei aina tuotakaan pienyrityksen tilinpäätöksen käyttäjälle varsinaista hyötyä. Analyytikoiden mukaan tilintarkastuskertomus ei välttämättä ole kovin informatiivinen. Tilintarkastuskertomuksen mukauttaminen vaatii usein melko vakavan asian tai puutteen, joten tilintarkastajan pienet huomiot jäävät analyytikoilta pimentoon. Vakiomuotoinen tilintarkastuskertomus ei tarjoa analyytikolle riittävästi informaatiota. Tilintarkastuksen teorioihin kuuluva informaatiokuilu pyrkii selittämään juuri tätä tilannetta, jossa tilinpäätöksen käyttäjä haluaa tarkastetulta tilinpäätökseltä ja tilintarkastuskertomukselta erilaista informaatiota

kuin mitä on saatavilla (IAASB 2011, 8; Mock ym. 2013, 326–327). Analyytikko A totesi tilintarkastuskertomuksen olevan yrityksen ulkopuolisille ainoa lähde tilinpäätöksen luotettavuuden arviointiin. Tämä ilmenee myös Ruhnken ja Schmidtin (2014, 590, 593) tutkimuksessa. Heidän mukaansa ulkopuoliset sidosryhmät saavat tilintarkastuksesta tietoa vain tilintarkastuslausunnon perusteella. Sen puutteellinen informatiivisuus johtaa odotuskuiluun, jolloin tilintarkastus ei vastaa tilinpäätöksen käyttäjän odotuksia. Tabonen ja Baldacchinon (2003, 394) tutkimuksessa omistajayrittäjät kokivat tilintarkastuskertomusten olevan aina samanlaisia ja joustamattomia.

Se IAS-standardien määrittäminen on niin jäykkää ja varsinkin se mitä voi tilintarkastuskertomukseen laittaa. Mikä on taas mun mielestä ulkopuolisille se ikkuna siihen tilinpäätöksen luotettavuuteen. Nii siellä ei voida kuitenkaan niitä tulkitsijan kannalta oleellisia asioita esittää siellä kertomuksessa tällä hetkellä. Vaan siellä on ne räikeet rikkomukset pelkästään. (Analyytikko A)

Tilintarkastusvelvollisessa yrityksessä tilintarkastus tekee tilinpäätösmateriaalista virallisen. Tilintarkastus on merkki siitä, että tilinpäätös on loppuun asti laadittu. Molemmat analytytikot kokivat, että tilintarkastettu tilinpäätös on aina luotettavampi ja paremmin tulkittavissa. Tilinpäätösanalyytikon kannalta tilintarkastuksen merkitys on suuri myös pienten yhtiöiden kohdalla. Jos pienen yrityksen pienet luvut ovat väärin, on vaikutus tunnuslukuihin merkittävä. Tämä johtaa siihen, että tilinpäätösanalyytikon on vaikea luottaa tarkastamattomaan materiaaliin. Heidän havaintonsa ovat linjassa Chungin ja Narasimhanin (2001, 123) tutkimuksen kanssa, jossa todettiin tilinpäätöksen käyttäjien luottavan enemmän tilintarkastettuihin tilinpäätöksiin kuin tilintarkastamattomiin. Luottamuksen lisääntymistä tilintarkastuksella voidaan selittää myös vakuuttamishypoteesin avulla. Sen mukaan tilintarkastus toimii ikään kuin vakuutuksena mahdollisille vahingoille, jotka voivat syntyä puutteellisiin tilinpäätöstietoihin luottamisesta. Sekä omistajat että sidosryhmät saavat tilintarkastuksen myötä mahdollisuuden siirtää taloudellista vastuuta tilintarkastajalle. (Seow 2001, 62–63; Wallace 1980, 21–22.)

Tilinpäätöksen saa näyttämään just semmoselle kun haluaa. Et ainoa, joka sen estää tavallaan, on tilintarkastaja tällä hetkellä. Että jotenkin se suhtautuminen siihen tilinpäätökseen on eri sillon, kun se ei oo tarkastettu. Pitää olla paljon skeptisempi. (Analyytikko A)

Analyytikoiden mielestä vapaaehtoinen tilintarkastus lisää yhtä lailla tilinpäätöksen luotettavuutta kuin tilintarkastusvelvollisuuden myötä pakollisena suoritettu tarkastus. Analyytikot uskoivat, että yritykset suorittavat vapaaehtoisen tilintarkastuksen silloin, kun yrityksellä on tarve osoittaa sidosryhmille luottamusta.

Jos tarvitaan pääomia, niin kyllän yritys varmaan mielellään satsaa tohon läpinäkyvyyteen ja laatuun. (Analyytikko B)

Myös aiemmassa tieteellisessä tutkimuksessa tilintarkastuksen vapaaehtoinen suorittaminen on liitetty haluun osoittaa taloudellisen raportoinnin luotettavuutta (Clatworthy – Peel 2013, 2, 22; Ojala ym. 2016, 267–268). Analyytikko A:n mielestä vapaaehtoista tilintarkastusta ei tehdä, ellei siihen ole jotain syytä. Tilintarkastus saatetaan suorittaa myös vanhasta tottumuksesta tai tietämättä, ettei se ole pakollista. Nämä havainnot ovat linjassa Dedmanin ym. (2014, 21) tutkimuksen kanssa, jonka mukaan tilintarkastuksesta luopuminen on usein vaikeaa, jos yhtiö on aiemmin tilintarkastettu. Tilintarkastuksesta luopuminen voi johtaa esimerkiksi uusien ehtojen sopimiseen rahoittajien kanssa.

Kirjanpitäjät eivät puolestaan nähneet tilintarkastuksella huomattavaa vaikutusta sidosryhmien luottamukseen tilinpäätöstä kohtaan silloin, jos yritys ei ole tilintarkastusvelvollinen. Sidosryhmät usein arvostavat tilintarkastusta, mutta eivät velvoita sitä tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolisilta yrityksiltä. Kirjanpitäjien mukaan tilintarkastus vaikuttaa sidosryhmien luottamukseen silloin, kun yritys on tilintarkastusvelvollinen. Esimerkiksi ulkopuolisille rahoittajille on tällöin toimitettava tilintarkastuskertomus. Tutkimuskirjallisuudesta löytyy väitteitä, jotka ovat ristiriidassa kirjanpitäjien näkemysten kanssa. Seowin (2001, 76) mukaan tilintarkastuksen kysyntä ei ole riippuvainen yhtiön tilintarkastusvelvollisuudesta, vaan kysyntä riippuu tilinpäätöksen käyttäjien tarpeesta. Useiden tutkimusten mukaan yrityksen velkaantuminen voi lisätä tilintarkastuksen tarvetta myös tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolisilla yrityksillä, sillä velkojat pitävät tilintarkastuksen valvontaroolia olennaisena (Carey ym. 2000, 49; Collis ym. 2004, 96–97; Dedman ym. 2014, 21; Niemi ym. 2012, 189; Tauringana – Clarke 2000, 160, 162). Toisaalta on löydetty havaintoja siitä, että pankit voivat käyttää myös muita valvontamekanismeja tilintarkastuksen sijaan (Weik ym. 2018, 513, 517).

Jos on vaikka pankille toimitettu jotain papereita, niin kyllä ne on pidetty ihan uskottavana ilman sitä (tilin)tarkastustakin, et ei oo semmosia tapauksia ollu. --

Tokihan ne nyt missä on tarkastaja, nii se on tosi tärkeätä, et pitää olla sillon tilintarkastettu. (Kirjanpitäjä A)

Lähtökohtasesti sitä aina rahottajat kysyykin tai pyytäkin vähän niinku tilintarkastettua tilinpäätöstä. -- Että kyl se varmasti antaa ainakin ulospäin sellasen kuvan, että sillon siinä yhtiössä on kaikki vielä sillain kunnossa, koska onhan tilitoimistojakin tietysti erilaisia, että miten ne asiat tehdään ja varmasti rahottajakaan ei voi tietää, että onko se kirjanpito tehty millä tavalla. (Kirjanpitäjä B)

Myös analyytikot nostivat esille rahoittajan näkökulman, sillä tilinpäätösanalyysit laaditaan nimenomaan rahoittajia varten. Molempien analyytikoiden mukaan tilintarkastus vaikuttaa kahdella tapaa yrityksen luottoluokitukseen. Ensinnäkin vaikuttaa se, onko tilinpäätös tilintarkastettu vai ei. Toiseksi vaikuttaa se, millaisen lausunnon tilintarkastaja on antanut. Yritysten luottoluokituksilla puolestaan on todennäköinen vaikutus yrityksen saaman rahoituksen hintaan, mikäli rahoittaja perustaa luottamuksensa luottoluokituksiin. Suomen Tilintarkastajat ry:n (2020a) mukaan sidosryhmät arvioivat etenkin yhtiön luotokelpoisuutta ja maksukykyä rahoituspäätöksissään. Useiden tutkijoiden mukaan tilinpäätös on tärkeä informaatiolähde luotonantajille. Tilintarkastus signaloi alhaisempaa luottoriskiä ja parantaa siten yhtiön luottoluokitusta. Tämän seurauksena yhtiö voi saada helpommin ja edullisemmin ulkoista rahoitusta. (Blackwell ym. 1998, 57–58; Clatworth – Peel 2013, 2, 22; Lennox – Pittman 2011, 1655, 1657, 1675.) Analyytikko A nosti esille, että henkilöyhtiöissä rahoittaja luotottaa yrittäjää henkilökohtaisesti. Tällöin tilintarkastus ei välttämättä ole rahoittajan kannalta olennainen.

Tietysti reittauksen (rating – luottoluokituksen määrittäminen) kautta, niin tilintarkastuksella on aika paljon ja isokin merkitys. Sanosin, että ainakin yhen luottoluokan verran. -- Nythän viimesenä oli tää koronakriisi, siellä oli suoraan X:n (luottoluokittajan) luottoluokitus määritti sen Y:n (rahoittajan) palkkion. (Analyytikko A)

Bamberin ja Strattonin (1997, 1, 10) mukaan mukautetulla tilintarkastuskertomuksella on negatiivinen vaikutus yrityksen rahoituksen kannalta. Mukautetun lausunnon myötä yritykseen katsotaan sisältyvän usein korkeampi riski, mikä puolestaan voi nostaa korkoja tai johtaa lainapäätöksen hylkäämiseen. Myös analyytikoiden mukaan

vakiomuotoisesta poikkeava tilintarkastuskertomus vaikuttaa merkittävästi yrityksen luottoluokitukseen.

Mä väitän, et kaikki luottomallit antaa sille ison painoarvon, jos siellä on huomautuksii siellä tilintarkastuksessa. (Analyytikko A)

Vaikka se huomautus olis lievä, nii sillä on jo taloudellinen merkitys yrityksen saamaan rahan hintaan. (Analyytikko B)

Analyytikko B uskoi, että tilintarkastus auttaa erityisesti taloudellisesti huonossa tilassa olevia yrityksiä rakentamaan luottamusta sidosryhmiin päin.

Jos yritys on ollu tappiollinen ja vaikka huonossa kunnossa jo pitkään, niin siinä katoa luottamus vähän joka tavalla siitä yritystoiminnasta. Siinähan helposti aletaan epäileen kaikennäköstä, et siel ei tehä niinku mitään oikein. Eli toi (tilintarkastus) taatusti auttaa siinä luottamuksen rakentamisessa ulospäin yrityksestä. (Analyytikko B)

Myös Dedmanin ym. (2014, 1–2, 14, 21) mukaan luottamuksen signaloiminen sidosryhmille korostuu usein yrityksillä, joilla on huomattavia taloudellisia riskejä liittyen taloudelliseen suorituskykyyn, koronmaksukykyyn tai taseen varoihin. Tällaiset riskit voivat lisätä yrityksen halua suorittaa vapaaehtoinen tilintarkastus.

4.2.3 Tilintarkastajien toimintatapojen vaikutukset tilinpäätösten laatuun

Kirjanpitäjien mielestä tilintarkastajien toimintatavoissa on paljon vaihtelevuutta. He olivat yhtä mieltä siitä, että tilintarkastuksen merkitys on hyvin riippuvainen tilintarkastajasta. Jos tilintarkastajan kanssa yhteistyö on ollut vähäistä, ei tilintarkastuksella nähty olevan juurikaan vaikutusta oman työn tekemiseen.

Tuntuu et ne (tilintarkastajat) on asiakkaisiinki tosi huonosti yhteydessä ja ei muhunkaa niin kauheesti. Se vähän niinku painottuu siihen, ku on se tilintarkastus, niin tavallaan sillon ollaan yhteydessä ja kysytään jotain. (Kirjanpitäjä A)

Hirveesti vaikuttaa tosiaan se, että kuka tilintarkastaja ja mistä yhtiöstä. Vähän samalla tavalla varmasti, ku voi vaikuttaa sekin, että mikä tilitoimisto on ja miten niitä asioita siellä tehdään. (Kirjanpitäjä B)

Aktiivisemmän tilintarkastajan nähtiin puolestaan vaikuttavan positiivisesti niin kirjanpitäjän työhön kuin asiakkaan toimintaan. Kirjanpitäjä A koki erityisesti uudemman polven tilintarkastajien olevan palveluhenkisempiä ja aktiivisempia toimintatavoiltaan kuin vanhemman polven tarkastajat. Hän arvioi muutoksen taustalla olevan alan murros-aika. Hän uskoi, että tilintarkastusala kokee tilitoimistoalan kanssa samanlaista painetta muuttaa toimintatapoja enemmän konsultoivaan suuntaan.

Tämmösillä mukana olevilla tarkastajilla on tavallaan vaikutusta siihen yrityksen toimintaan. Kun näillä, jotka on niinku passiivisempia, niillä nyt ei oo mitenkään paljoo. (Kirjanpitäjä A)

Vähän tilintarkastajasta riippuen, niin voi olla sillain, että tilintarkastaja ei oo ees ite yhteydessä asiakkaaseen ja jää tavallaan asiakkaalle siitähän jo semmonen kuva, että eihän se tilintarkastaja siellä mitään tee muuta ku laittaa nimensä ja sit tulee lasku. Että sekin ehkä tietysti vaatis enemmän tilintarkastajilta, että vähän sama kun monilla tilitoimistoillakin, että pitäis olla asiakkaaseen aktiivisemmin yhteydessä ja ehkä selittääki sitä, et mitä hyötyä heistä on. (Kirjanpitäjä B)

Myös analyytikko A näki aktiivisen tilintarkastajan olevan positiivinen asia. Hän toivoi, että tilintarkastajat olisivat enemmän yhteydessä sekä yrittäjiin että kirjanpitäjiin.

Voi olla sit se tilintarkastaja sparrikumppani ja antaa tilitoimistolle sitä selkänöjaa, että kyllä tän voi tehdä eri tavallakin. Et jotenkin se semmonen dialogi sieltä puuttuu joka välistä vähän täs tilintarkastuksessa. (Analyytikko A)

Tilintarkastajat ovat usein niin huolissaan riippumattomuudestaan, että yhteistyö jää vähäiseksi. Analyytikko A:n mielestä tilintarkastajien ammattietiikka on sen verran korkealla tasolla, että riippumattomuudesta ei tarvitsisi kuitenkaan olla huolissaan. Seow (2001, 63) sekä Vanstraelen ja Schelleman (2017, 565, 579) esittävät päinvastaisen näemyksen pienten yhtiöiden ja tilintarkastajien välisestä riippumattomuudesta. Heidän

mukaansa tällainen suhde on usein läheinen, jolloin tilintarkastuksen luotettavuus ja riippumattomuus saattavat kärsiä. Kirjanpitäjä B:n mukaan tilintarkastajan ja yrittäjän välinen läheinen suhde voi syventää tilintarkastajan käsitystä tarkastuksen kohteesta, mutta toisaalta läheinen suhde voi lisätä tilintarkastajan kynnystä puuttua asioihin.

Tilintarkastaja on niin huolissaan siitä riippumattomuudesta, että se ei uskalla tarjota sille yrittäjälle mitään tukea siinä tilikauden aikana, jolloin myöskin se tilintarkastus on heikompi laatusta. Koska sillä ei oo minkäänlaista dialogia sen yrittäjän kanssa. Sit nykyään se tilintarkastuskin on semmosta, et ei se ees nää sitä yrittäjää. Mun mielestä se pitäis olla eri tapa, että kuulla aina myös yrityksen johto ja kuulumiset ja mitä tapahtuu. (Analyytikko A)

Sitäkin on tosiaan kuullu ainakin tilintarkastajilta, että he vähän niinku sanoo just sillain, et antaa olla. Eivät sitten puutu johonkin. (Kirjanpitäjä B)

Mikäli tilintarkastajan toiminta on passiivista asiakkaan suuntaan, ei tällainen tarkastus ole kirjanpitäjän mielestä hyödyllinen asiakkaalle. Tilintarkastaja voi kuitenkin itse vaikuttaa asiakkaan kokemiin tilintarkastuksen hyötyihin. Myös tutkimuskirjallisuudessa yhtenä tilintarkastuksen kysyntää ohjaavana tekijänä esitetään yrityksen johdon käsitykset tilintarkastuksesta saavutettavista nettohyödyistä (Blackwell ym. 1998, 58; Collis ym. 2004, 96–97). Yrityksen johto voi nähdä tilintarkastuksen hyödyllisenä, jos tilintarkastaja antaa arvokkaita neuvoja liiketoiminnan edistämiseen (Tabone ja Baldacchino 2003, 395–396). Ojalan ym. (2014, 813–814) mukaan pienyritysten tarpeet eivät välttämättä kuitenkaan kohtaa ainakaan suurempien tilintarkastusyhteisöjen tarjoamien palveluiden kanssa ja tilintarkastajan kanssa kommunikointi jää usein puutteelliseksi.

Toki jos se tarkastajaki ottais erilaisen siinä, et antais vaikka kullnarvoisen vin-kin, niin sittenhän joku (yrittäjä) vois kokee, et tästähän on hyötyä mulle tosi paljon. Et nyt mä saan tästä jotain rahalla, kun mä maksan. (Kirjanpitäjä A)

Tilintarkastajan aktiivisuus ei aina ole toivotunlaista. Kirjanpitäjät näkivät joidenkin tilintarkastajien voivan vaikuttaa myös negatiivisesti kirjanpitäjän työhön. Tilintarkastaja saattaa keskittyä merkityksettömiin asioihin tai antaa huonosti muotoiltua palautetta. Mikäli tilintarkastaja puuttuu kokonaisuuden kannalta epäolennaisiin seikkoihin, voi tämä

siirtää kirjanpitäjän fokusta väärään suuntaan ja johtaa jopa suurempiin virheisiin. Tilintarkastajalta saatu palaute ei välttämättä ole rakentavaa, vaan se voi olla jopa syyllistävää. Tämä puolestaan on voinut vähentää kirjanpitäjän motivaatiota työhön ja toisaalta myös vähentää halukkuutta yhteistyöhön tilintarkastajan kanssa.

Kun on vähän semmonen tyyli, et tavallaan puututaan mun mielestä hyvin pieniinkin asioihin. Siis saatetaan kirjoittaa johonkin muistioon, et joku tämmönen lasku ei ollu jaksotettu, vaikka se on ihan täysin merkityksetön, jos on viiden miljoonan liikevaihto. -- Mun mielestä se ohjaa kirjanpitäjää huonoon suuntaan. Et sit se rupee monesti kiinnittää (huomiota) tollasiin, et mä jaksotan laskut tosi tarkasti täällä. Ja sit sillä jääkin joku iso homma, mikä pitäis lukee tilinpäätöksen liitetiedoissa, millä on oikeesti tosi iso vaikutus, nii sit se jääki kirjaamatta sinne. (Kirjanpitäjä A)

Ei semmosta rakentavaa palautetta tai semmosta miten asian vois korjata tai tehdä toisella tavalla, vaan se on ehkä ollu vähän sellasta syyllistävää. -- Ei kauheesti tee mieli tehdä yhteistyötä semmosen tilintarkastajan kanssa. (Kirjanpitäjä B)

Kirjanpitäjä A kuitenkin muistutti, että tilintarkastajan puuttuminen kirjanpitäjän toimintaan ei merkitse tilintarkastuksen olevan negatiivinen asia yrityksen kannalta.

Vaikka mulle on kirjanpitäjänä ollu haittaa vaikka siitä, et siellä joku tuijottaa jaksotuksia, niin ei sille yritykselle tavallaan oo siitä mun mielestä haittaa. (Kirjanpitäjä A)

Tilintarkastajan on kuitenkin noudatettava työssään hyvää tilintarkastustapaa ja ammatillista harkintaa sekä tehtävä standardien edellyttämiä asioita (Halonen – Steiner 2009, 42–43; Suomen Tilintarkastajat ry 2020b). Tilintarkastajan on siis suoritettava tietyt tarkastustoimenpiteet kaikissa tilintarkastuksissa, mikä saattaa näyttäytyä kirjanpitäjän silmissä epäolennaisuuteen takertumisena.

Analyytikot eivät tee tilintarkastajien kanssa yhteistyötä, joten he tarkastelivat tilintarkastajien toimintatapoja enemmän tilintarkastajien antamien lausuntojen perusteella. Analyytikot ovat huomanneet työssään, että tilintarkastuskertomuksissa on eroavaisuuksia. Analyytikko A:n mielestä eri yhtiöiden tilintarkastuskertomusten luettavuudessa ja

käyttäjäystävällisyydessä on selkeitä eroja. Hän piti selkeimpänä sellaisia kertomuksia, joissa lausunto on erotettu velvollisuus- ja vastuuseikoista omalle sivulleen. Tilintarkastuskertomusten selkeä rakenne ja sanamuodot voivatkin pienentää tilintarkastukseen liittyvää odotuskuilua eli tilinpäätösinformaation käyttäjien väärinymmärryksiä tilintarkastuksen luonteesta, laajuudesta, tavoitteista ja rajoituksista (IAASB 2011, 7). Molempien analyytikoiden mukaan on tilintarkastajasta riippuvaista, kuinka helposti asioihin puututaan ja mikä seikka johtaa tilintarkastuskertomuksen mukauttamiseen. Toisaalta analyytikko B tiedosti, että tilintarkastajien eroja on hankala arvioida. Analyytikko A uskoi, että etenkin tilintarkastusalan pienemmät toimijat mukauttavat herkemmin kertomusta.

Enemmän tommonen joku pieni (tilintarkastusalan toimija) laittaa (mukautuksen) sitten ihan vaan sen oman selän turvaamiseksi. (Analyytikko A)

Analyytikko B kertoi tapauksesta, jossa tilintarkastaja otti yhteyttä, koska hänen kirjoittamansa lausunto oli vaikuttanut yrityksen luottoluokitukseen. Hän oli kirjoittanut eräälle yhtiölle lisätiedon kertomukseen, mutta jälkepäin ilmoitti tarkoittaneensa silti antaa yhtiölle puhtaan lausunnon.

Toinen tilintarkastaja ei olis todennäköisesti kirjottanu mitään lisätietoo siihen kertomukseen. Hänkin piti sitä puhtaana kertomuksena, mut oli laittanu sinne, et lisätieto tai tietyn asian painottaminen, oli silti kirjottanu sellasen sinne. -- Et tossa tulee niinku vaan mieleen se, et okei on erilaisia tapoja myös sitten kirjottaa vähemmän vakavia huomautuksia tai lisätietoja noihin. (Analyytikko B)

Tämä tapaus osoittaa myös lausuntojen tulkinnanvaraisuuden ja on hyvä esimerkki tilintarkastukseen liittyvästä kommunikaatiokuilusta, kun tilinpäätöksen käyttäjä on ymmärtänyt tiedon eri tavoin kuin tilintarkastaja on tarkoittanut (Mock ym. 2013, 327).

4.2.4 Haasteena yrittäjän vakuuttaminen tilintarkastuksen tarpeellisuudesta

Kaikki haastateltavat näkivät tilintarkastuksen selkeänä haasteena kustannuskysymyksen. Pienet yrittäjät eivät ole kiinnostuneita maksamaan tilintarkastuksesta, etenkin silloin kun sen hyödyt eivät näyttäydy selkeinä. Myös tutkimuskirjallisuuden perusteella pienille yrityksille tilintarkastus voi aiheuttaa huomattavat kustannukset. Tämä on yksi syy, jonka

vuoksi pakollisen tilintarkastusvelvollisuuden tarpeellisuudesta käydään jatkuvaa keskustelua. (Chung – Narasimhan 2001, 121; Seow 2001, 75.) Dedmanin ym. (2014, 2) mukaan tilintarkastusta kritisoidaankin usein sen perusteella, että sen tuomat hyödyt eivät ole tarpeeksi suuria sen kustannuksiin nähden. Toisaalta osa tutkijoista on osoittanut, että tilintarkastuksen odotetut hyödyt ylittävät sen kustannukset (Collis ym. 2004, 87, 96–97).

Meilläkin on jotain sellasia pienempiä asiakkaita, missä todella toivois, että siellä olis tilintarkastaja. Mutta sitten siinä tulee se rahakysymys aina. (Kirjanpitäjä A)

Se on vaan semmonen pakollinen paha sitten, mikä täytyy niinku tehdä. Ja ajatellaan, et siitä tulee kustannuksia ja et siitä ei oo mitään hyötyä. (Kirjanpitäjä B)

Kustannuskysymyshän toi on joka tapauksessa aina pienelle yritykselle. (Analyytikko B)

Laskentahenkilöiden haastatteluista huokui turhautuneisuus yrittäjien asennetta kohtaan. Kirjanpitäjä A, kirjanpitäjä B ja analyytikko A mainitsivat, ettei tilintarkastuksen kustannuksia voi pitää liian korkeina.

Eihän se kustannus välttämättä oo pienelle firmalle, ku se voi olla vaikka 700 euroo vuodessa. Niin onkse nytten sitten sellanen kustannus, mitä ei voi mitenkään maksaa. (Kirjanpitäjä A)

Puhutaan vuositasolla sadoista euroista tai ehkä tuhannesta -- niin onkse sitten niin iso kustannus kuitenkaan. (Kirjanpitäjä B)

Siitä joutuu tonnin maksaan vuodessa, ei ees niinku sitäkään. Että jos yritystoiminta on siitä kiinni, nii ehkä se ei oo sillon kovin hyvää bisnestä. (Analyytikko A)

Tutkimuskirjallisuudessa vakuuttamishypoteesi esittää, että tilintarkastuksen myötä yrityksen johto saa mahdollisuuden siirtää taloudellista vastuuta tilintarkastajalle. Kuitenkin myös yrityksellä säilyy vastuu puutteellisen tilinpäätöksen mahdollisesti aiheuttamista vahingoista kolmansille osapuolille. (Wallace 1980, 21–22.) Oman vastuun ymmärtäminen ei kuitenkaan haastattelujen mukaan ole itsestäänselvyys kaikkien yrittäjien

kohdalla. Molemmat kirjanpitäjät olivat huolissaan asiakkaiden ymmärryksestä sekä tilinpäätöstä että tilintarkastusta kohtaan. Asiakas ei välttämättä ole kiinnostunut tilinpäätöksen sisällöstä ja monesti asiakas ei ymmärrä omaa vastuutaan tilinpäätökseen liittyen. Asiakkaat voivat tehdä myös sellaisia ehdotuksia kirjanpitoon liittyen, että kirjanpitäjä joutuu kieltäytymään niistä. Myös analyytikko A oli huomannut tilitoimistopuolella, että asiakkaat eivät aina ymmärrä mikä on sallittua ja mikä ei. Usein tämä näkyy hankaluutena ymmärtää rajanveto henkilökohtaisen ja yrityksen talouden välillä.

Onhan meilläkin nyt joku raja, että eihän me nyt tehdä kaikkea, mitä meitä pyydetään tekeen. Jos se on tämmöstä rikollista, niin eihän sit voi. Kyllähän meillekin tulee sit se vastuu siinä -- ehkä ne (yrittäjät) ei osaa aatella sitä niin, et se oikeestaan on heidän vastuulla. Varmaan joku osaa paremmin aatella, mut siis yrittäjiäkin on monenlaista. Kaikki ehkä ei osaa aatella. (Kirjanpitäjä A)

Ehkä ajatellaan, että no kirjanpitäjä siellä tekee ja ei mietitä, että siinä voi olla itekin aika paljon vastuussa asioista. -- Onhan siellä tietysti sitten sellasiakin yrittäjiä, jotka tietää ihan selkeesti ja hoitaa asiat kunnolla. (Kirjanpitäjä B)

Haastatteluissa tuli esille, että tilintarkastuksen rooli saattaa jäädä epäselväksi osalle yrittäjistä. Tätä voi pyrkiä selittämään tutkimuskirjallisuudella, jossa käsitellään omistajajohteisten yritysten tarvetta tilintarkastukselle. Omistajajohteisissa yrityksissä tilintarkastusta ei tarvita perinteisen agenttisuhteen valvonnan vuoksi, sillä omistajajohtajat kokevat usein pääsevänsä syvällisesti käsiksi liiketoimintainformaatioon ilman tilintarkastusta (Tabone – Baldacchino 2003, 387, 397). Tämän vuoksi pienempien yritysten omistajien voi olla vaikea ymmärtää, mitä tilintarkastuksella tavoitellaan.

Nii jokuhan ei voi ollenkaa ymmärtää sitä, et miks yleensä on tilintarkastaja, ku kirjanpitäjä tekee tilinpäätöksen. Nii jotkut ei voi sitä ymmärtää, mikä se rooli siinä on. Mut ne on näitä pienempiä aina yleensä. (Kirjanpitäjä A)

Tilintarkastus saattaa aiheuttaa pelkoa yrittäjälle silloin, kun yritystoimintaan liittyy jotain salattavaa. Analyytikko A:n mukaan tilintarkastuksen ei pitäisi olla ongelma yritykselle, jos sen toiminta on asianmukaista. Jos yritys on taloudellisesti heikossa kunnossa, kasvaa silloin usein myös kiinnostus tuloksen manipulointia kohtaan (Ettredge ym.

2010, 338). Yrityksen johto ei saisi kuitenkaan hyväksyä tilinpäätöstä, elleivät he ole vakuuttuneita tilinpäätöksen kertovan oikeaa ja riittävää kuvaa yrityksen taloudellisesta tilanteesta (Clatworthy – Peel 2013, 3).

Ei se nyt oo ihan hirvee puristus, kun ne asiat laitetaan kuntoon ja varsinkin, jos niistä pitää huolta ympäri vuoden, nii se tilintarkastus tapahtuu käytännössä ihan itsestään. Niin sanosin, että haitat yritykselle on silloin täysin olemattomat, jos ei oo mitään salattavaa. Sit jos on salattavaa ja tilanne on huono ja yritetään kikkailla kaikin mahdollisin tavoin, niin silloin tietysti siitä on vähän haittaa sille salailuoperaatiolle. (Analyytikko A)

Kirjanpitäjä A kertoi useita esimerkkejä siitä, että asiakas on päättänyt jättää tilintarkastuksen suorittamatta sen pelossa, että tilintarkastuskertomukseen tulee huomautus. Nämä esimerkit olivat linjassa Niemen ym. (2012, 169–170, 189) tutkimuksen kanssa, jossa havaittiin tilintarkastajalta aiemmin saadun mukautetun tilintarkastuskertomuksen voivan laskea yrityksen kiinnostusta tilintarkastusta kohtaan. Tilintarkastuksen tekemättä jättäminen huomautuksen pelossa ei välttämättä kuitenkaan ole optimaalinen ratkaisu tilintarkastusvelvolliselle yritykselle. Analyytikko B:n mukaan sekä epävirallisella eli tilintarkastamattomalla materiaalilla että tilintarkastuskertomuksen huomautuksella on negatiivinen vaikutus yrityksen tilinpäätösanalyysiin. Vakuuttamishypoteesin mukaan tilintarkastuksen suorittamatta jättäminen antaakin syyn epäillä yritystä laiminlyönneistä tai petoksista (Wallace 1980, 21).

Oli tämmönen mielenkiintonen osakaslainakuvio, siinä semmonen toiminimi yhdisty tällaseen osakeyhtiöön. No siinähan tilintarkastaja suoraan sano, et hän ei anna siitä puhdasta kertomusta, ku siihen oltiin ottamassa tämmösiä. Sit asiakas sano, et hän ei sit ota tarkastajaa. (Kirjanpitäjä A)

Molemmat kirjanpitäjät kokivat, että heillä on oma vastuunsa vapaaehtoisen tilintarkastuksen suosittelemisessa. Kirjanpitäjät eivät lähde suositteluun vapaaehtoista tilintarkastusta kevyin perustein, vaan usein asiakkaan toiminnassa on silloin jotain erikoisuutta. Tilintarkastuksen hyötyjen perustelu asiakkaalle on toisinaan haastavaa. Suositte luun onkin oltava konkreettiset perusteet, sillä asiakkaat voivat muuten jopa epäillä kirjanpitäjän ammattitaitoa.

Toki meillä kirjanpitäjänäkin, onhan meillä velvollisuus sitte sanoa asiakkaalle, että me ei suostuta tekeen tätä, jos ei saada tarkastajaa. (Kirjanpitäjä A)

Siellä pitää olla jotain niit semmosia erikoisasioita, sillon se on helpompaa perustella. -- Jokuhan (asiakas) voi heti aatella, et etteks te osaa tehdä työtänne. (Kirjanpitäjä A)

Semmosissa tapauksissa on tietysti helpompaa perustellakin asiakkaalle, et jos siinä on jotain semmosta erityistä toimintaa tai muuta, nii sanoo asiakkaalle, et nyt suosittelen kyllä vahvasti. (Kirjanpitäjä B)

Tutkimuskirjallisuudesta nousi esille, että ulkoistetun laskentahenkilön kuten kirjanpitäjän näkemykset tilintarkastuksen tarpeellisuudesta ja sen arvosta liiketoiminnalle vaikuttavat merkittävästi pien- ja mikroyritysten päätökseen suorittaa vapaaehtoinen tilintarkastus (Collis ym. 2004, 97; Collis 2012, 462–463). Mikäli yrittäjä päättää jättää tilintarkastuksen suorittamatta, jää luonnollisesti tilintarkastuksen vaikutukset tilinpäätöksen laatuun toteutumatta. Tällöin tilinpäätöksen laatu syntyy ainoastaan yrityksen omien päätösten pohjalta ja tilinpäätöksen laatijan toimesta (Suomen Tilintarkastajat ry 2018).

4.2.5 Tilintarkastus ei sovellu kaikille yhtiöille

Kirjanpitäjien mielestä nykyinen tilintarkastusvelvollisuusrajan soveltuvuus on haasteellinen asia. Tilintarkastuksen tarpeellisuus ei välttämättä ole sidottu yrityksen kokoon, vaikka tilintarkastusvelvollisuus sen perusteella määräytyykin. Tilintarkastusvelvollisuusrajan täytyessä tilintarkastuksen kustannusten ei pitäisi enää ylittää siitä saavutettavia hyötyjä (Collisin ym. 2004, 88). Käytännössä ei kuitenkaan ole yksiselitteistä, että tilintarkastusvelvollisuuden rajan ylittyessä sen hyödyt olisivat yritykselle aina suuremmat kuin sen kustannukset. Saman kokoluokan yrityksillä voi olla hyvin erityyppisiä asioita toiminnassaan, jolloin näiden yritysten virheriskit voivat olla aivan eri luokkaa. Tästä huolimatta haastateltavat eivät nähneet euromääräisille tilintarkastusvelvollisuusrajoille muita vaihtoehtoja, koska toisenlaisten rajojen määrittäminen on mahdotonta yritysten yksilöllisten piirteiden vuoksi. Kaikki haastateltavat näkivät, että tilintarkastusvelvollisuus on järkevintä sitoa yrityksen kokoon.

Se pitäis mennä sen asiakkaan ja niitten asioitten mukaan mitä siellä on ku niitten euromäärästen rajojen. -- Mutta ku en mä ittekää osaa sanoo, miten se ois niinku paremmin, miten se sit määriteltäis, jos ei näitten euromääräisten rajojen kautta. (Kirjanpitäjä A)

Kirjanpitäjä B:n mukaan usein isompien yritysten kohdalla tilintarkastuksen merkitys korostuu, koska kirjanpitäjällä ei ole tällaisten yritysten kohdalla mahdollisuutta käydä jokaista asiaa niin tarkasti läpi.

Kun se kokoluokka on sitä, että tilintarkastaja tai kirjanpitäjäkään ei voi ihan jokaista välttämättä ostolaskua ja muuta tarkastaa. Et siinä mielessä se (tilintarkastus) on mun mielestä niinku tän tyyppisissä hyvä. (Kirjanpitäjä B)

Analyytikko A:n mukaan tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle jääneiden yritysten tilinpäätöksissä on eniten virheitä. Niiden perusteella tehdyt väärät johtopäätökset eivät kuitenkaan todennäköisesti aiheuta suurta vahinkoa, minkä vuoksi hän ei nähnyt aivan pienimpien yritysten tilintarkastusta yhtä tarpeellisena kuin isompien yritysten.

Jos toiminta on tosi pientä, niin se tilintarkastus ei ehkä varsinkaan tän muotoisena mitä se nyt on, niin oo järkevää. Et ikään kun ne riskit tai vahingot siitä, että tekee vääriä johtopäätöksiä tilinpäätöksen perusteella, on aika pienet kuitenkin. (Analyytikko A)

Tutkijoilla on ristiriitaisia näkemyksiä siitä, vaikuttaako yrityksen koko kiinnostukseen tilintarkastusta kohtaan. Collis (2012, 462–463), Tauringana ja Clarke (2000, 165) ja Niemi ym. (2012, 178, 189) ovat esittäneet, että tilintarkastuksen kysyntä kasvaa yrityksen liikevaihdon kasvaessa. Carey ym. (2000, 47, 49) puolestaan esittävät, että yrityskoko ei selitä tilintarkastuksen kysyntää. Suomessa melko pienetkin yritykset ovat joka tapauksessa velvoitettuja tilintarkastukseen, joten yrityksen koko ei todennäköisesti ole ensisijainen peruste vapaaehtoisen tilintarkastuksen suorittamiseen.

Haastatteluiden perusteella tilintarkastusvelvolliset yritykset eivät aina hyödy nykymuotoisesta tilintarkastuksesta. Myös tutkimuskirjallisuus osoittaa, että samanlainen tilintarkastus ei palvele jokaista yritystä (Vanstraelen – Schelleman 2017, 566). Siitä huolimatta kukaan haastateltavista ei nähnyt tilintarkastusvelvollisuuden rajojen säätämistä

järkevä. Analyytikko B korosti, että tilintarkastusrajojen nostamista järkevämpi vaihtoehto on tarvittaessa sopeuttaa tarkastuksen laajuutta.

Noin se on pakko tehdä, et se on yksinkertainen. -- Tilintarkastuksen laajuus on sitten se, millä siinä voidaan pelata ja se kai on se parempi vaihtoehto siinä. (Analyytikko B)

Analyytikot pitivät tärkeänä, että yrityksellä on kuitenkin joku ulkopuolinen tarkastaja. Analyytikko A:n mielestä harva suorittaisi vapaaehtoista tarkastusta, jos tilintarkastusvelvollisuutta ei olisi. Tabonen ja Baldacchinon (2003, 392–393) mukaan ilman tilintarkastusvelvollisuutta on suuri riski, että juuri tilintarkastusta tarvitsevat yritykset jättävät tilintarkastuksen suorittamatta. Lennoxin ja Pittmanin (2011, 1675) mukaan pakollinen tilintarkastus onkin tapa varmistaa, että tilinpäätöksen varmennuksesta saatavat hyödyt tulevat ulkoisten sidosryhmien käyttöön myös silloin, kun yritys ei itse ole halukas tilintarkastukseen.

Tilintarkastusta voidaan pitää kankeana prosessina pien- ja mikroyrityksille. Kirjanpitäjä B:n ja molempien analyytikoiden haastatteluista selvisi, että pienten yhtiöiden joustavuus voi kärsiä tilintarkastuksen myötä. Suuremmat yritykset saavat usein tilintarkastuksesta enemmän hyötyä kuin pienet yhtiöt. Tilintarkastus on usein aikaa vievä ja työläs prosessi, mikä johtuu tiukoista standardeista. Tilintarkastusta voidaan pitää resurssija kulluttavana silloin, kun yrityksen toiminta on selkeää ja läpinäkyvää. Analyytikoiden mukaan nykymuotoinen tilintarkastus on myös tilintarkastajille raskas. Raportointivaatimukset eivät useinkaan ole järkeviä pienten yhtiöiden kohdalla.

Osalle se on varmasti hyvä juttu ja osalle se voi olla sit vähän semmonen, että vaikka ne rajat täyttyy, niin se toiminta on hyvin selkeä ja yrittäjä hoitaa asiat hyvin ja tilitoimisto on hyvä, et kirjanpito on hyvin tehty. Niin kyllähän se tääntyyppisissä on tietysti vähän semmonen, et ehkä sit vähän niinku kankeeki systeemi. (Kirjanpitäjä B)

Niitten standardien perusteella käydään läpi semmosia asioita, mitkä niinku ei oo yhtään relevantteja pienyrityksissä. (Analyytikko A)

Kyllä toi (tilintarkastus) on raskas varmaan monelle, et turhaan siis resursseja menee siihen. Ja vähän niinku molemmilla osapuolilla, et sekä tilintarkastajilla ja näillä yrityksillä. Tehokkaampaa se olis suunnata ne resurssit oikeisiin paikkoihin. -- Eihän toi (tilintarkastus) täydellinen ole tällä hetkellä. (Analyytikko B)

Myös tutkimuskirjallisuudesta nousee esille, että tilintarkastus voi kuluttaa yrityksen resursseja turhaan (Chung – Narasimhan 2001, 120). Tällöin tilintarkastus ei palvele yritystä eikä sen sidosryhmiä oikealla tavalla.

4.3 Yleisluonteisen tarkastuksen vaikutukset tilinpäätösten laatuun

Tässä alaluvussa käsitellään haastatteluissa ilmenneiden teemojen mukaisesti rinnakkain kirjanpitäjien ja tilinpäätösanalyytikoiden näkemyksiä yleisluonteisen tarkastuksen vaikutuksista tilinpäätösten laatuun. Tämän alaluvun väliotsikot on nimetty niiden teemojen mukaisesti, jotka haastatteluiden sisällöstä nousi esille tärkeimpinä. Haastattelujen sisältöä peilataan aiempiin tutkimuksiin teoriaohjaavan analyysin keinoin. Jokaisen väliotsikon alla on esitetty teemaa kuvaavia sitaatteja.

4.3.1 Yleisluonteinen tarkastus ylläpitää tilinpäätösten laatua

Kirjanpitäjät näkivät yleisluonteisen tarkastuksen hyvänä vaihtoehtona pienille yhtiöille, joiden kirjanpitomateriaali on selkeää ja yksinkertaista. Molemmat kirjanpitäjät uskoivat, että ainakin osa yrityksistä arvoistasi kevyempää tarkastusvaihtoehtoa. Vanstraelenin ja Schellemanin mukaan (2017, 565, 578) tilintarkastuksesta saatu arvo on yrityskohtaista, joten tilintarkastuksen ei voida sanoa olevan kaikille yrityksille optimaalinen ratkaisu. Vaihtoehtoiset tarkastustavat tilintarkastuksen sijaan saattavat vastata paremmin pienten yritysten tarpeisiin. Yleisluonteinen tarkastus voi tuottaa edullisemmin samat hyödyt kuin tilintarkastus (Chung – Narasimhan 2001, 123). Yleisluonteisen tarkastuksen etuna onkin sen skaalautuvuus yrityksen tarpeiden mukaiseksi (Suomen Tilintarkastajat ry 2019a).

Jos mä ny aattelen jotain tämmösiä mejän asiakkaita, joilla ne rajat on menny ylitte, et pitää tarkastaa, et ehkä niissä ei viä kumminkaan ihan kauheesti oo

mitään tarkastettavaa ja sit tavallaan se materiaali on hyvin selkee, nii kyl tämmönen (yleisluonteinen tarkastus) vois olla siihen hyvä vaihtoehto. (Kirjanpitäjä A)

Vois olla tosiaan siellä se vähän joustavampikin malli sitten näille pienille yrityksille. (Kirjanpitäjä B)

Kirjanpitäjä B pohti, että yleisluonteinen tarkastus voisi toimia myös yrittäjän turvana ja varmistaa tilinpäätöksen laadun. Yleisluonteinen tarkastus usein tarjoaa yrittäjille tukea liiketoimintapäätösten tueksi (AICPA 2015, 6).

Yrittäjäkin vois sit vaikka ottaa siihen tämmösen (yleisluonteisen tarkastuksen), et jos ois epäilyksiä, että siellä ei oo esimerkiksi tilinpäätös tai kirjanpito ihan oikeella tavalla hoidettu. (Kirjanpitäjä B)

Myös tilinpäätösanalyytikot pitivät yleisluonteista tarkastusta hyvänä ajatuksena. Analyytikko A mainitsi kirjanpitäjä B:n tapaan kevyemmän tarkastuksen eduksi joustavuuden ja kustannustehokkuuden. Tutkimuskirjallisuus tukee tätä näkemystä. Cortenin ym. (2015, 1, 21) mukaan yleisluonteista tarkastusta voidaan pitää tilintarkastusta kustannustehokkaampana esimerkiksi perheyriyksissä. Analyytikko A uskoi, että ylimääräisen raportoinnin karsiminen lisää tilintarkastajan ja yrittäjän välistä kommunikaatiota.

Hyödyt on se, että mahdollistaa tilintarkastajan osalta joustavammin sen resurssein käytön. Ja kohdentamaan sen tarkastuksen sitä yritystä hyödyttävällä tavalla. Ja kustannustehokkaammin todennäköisesti, koska sieltä jää pois se kaikki raportointi. Ehkä voidaan käyttää aikaa enemmän siihen, et keskustellaan yrittäjän kanssa sen sijaan, et keskustellaan PRH:n kanssa. (Analyytikko A)

Analyytikko A:n mukaan yleisluonteinen tarkastus voisi hyödyttää kaikkia osapuolia. Hänen mielestään tilintarkastajat ovat ammattitaitoisia tilinpäätösten läpikäymisessä, joten ei ole syytä olla huolissaan kevyemmän tarkastuksen heikentävän tilinpäätösten laatua. Analyytikko A näki, että yleisluonteinen tarkastus voisi jopa parantaa tilinpäätösten laatua tilintarkastukseen verrattuna. Hän ajatteli laadun parantumisen taustalla olevan tiukan raportoinnin muuttuminen vapaamuotoisemmaksi. Yleisluonteista tarkastusta ei

ohjaa yhtä suuri määrä standardien velvoittamia pakollisia toimenpiteitä ja dokumentointivaatimuksia, jolloin tarkastajalla jää enemmän vapautta käyttää omaa ammatillista harkintaansa (Suomen Tilintarkastajat ry 2019a).

Ne (tilintarkastajat) osais kyllä kohdentaa sen toimintansa niihin oleellisiin asioihin ilman, että se on minkään tollasen standardin täsmälleen määrittämä. Se on liian raskas se nykyinen malli. Siitä tavallaan kaikki on samaa mieltä. -- Et ikään kun se työmäärä ei palvele sitä käyttötarkotusta. (Analyytikko A)

Yleisluonteisen tarkastuksen vapaaehtoinen hyödyntäminen ei ole vielä Suomessa yleistä (Suomen Tilintarkastajat ry 2019b). Molemmat kirjanpitäjät näkivät yleisluonteiseen tarkastukseen liittyvän lakiuudistuksen kuitenkin mahdollistavan vapaaehtoisten tarkastusten lisääntymisen. Tietoisuus edullisemmasta ja kevyemmästä tarkastusmuodosta saattaa todennäköisemmin houkutella tekemään tarkastus vapaaehtoisesti. Myös analyytikko B:n mielestä lakiuudistus lisäisi todennäköisesti tarkastettujen yritysten määrää, koska uudistuksen myötä voisi madaltua kynnys valita tilintarkastaja vapaaehtoisesti. Tilinpäätösanalyytikolle tämä tarkoittaa luotettavampaa ja läpinäkyvämpää aineistoa analysoinnin tueksi. Toisaalta analyytikko B tarkasteli kriittisesti tarkastusten määrän kasvua. Monet pienet yrittäjät haluavat minimoida kustannukset, joten vapaaehtoiset tarkastukset voivat jäädä suorittamatta tarkastusmuodosta riippumatta. Osa aiemmin tilintarkastetuista yhtiöistä muuttuu yleisluonteisesti tarkastetuiksi, jolloin tarkastusten kokonaismäärä ei välttämättä lisäännä.

En tiä voisko siihen saada sit jotain sellasia yrityksiä tilintarkastuksen piiriin, jotka ottaiskin tän kevyen, joita ei tavallaan muuten niinku pidä tarkastaa. -- Se ois niinku tavallaan helpompi asiakkaalle suositella, et nyt on tämmönen kevyt tarkastus, tää on edullisempi ja täs katotaan tiettyjä asioita. (Kirjanpitäjä A)

Olisin tyytyväinen, et niissä (tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolisissa yrityksissä) olis ees tämmönen yleisluontonen tarkastus. (Kirjanpitäjä B)

Ei turhasta niinku maksella mitään. Niin kyllä se varmaan aika hyvin ajautuu sinne sitten, et tilintarkastuksen tekee vaan pienyritykset ja siitä isommat. (Analyytikko B)

Molemmat kirjanpitäjät näkivät tilintarkastusalalla vallitsevan paine muutoksille. He uskoivat, että lakiuudistus voi luoda painetta tilintarkastajille aktivoitua asiakkaiden suuntaan.

Tulis sitten tilintarkastajille painetta tehdä työtään eri lailla niin, että ne tekee itsensä arvostetuksi. Et vähän se potkis niitäki, et täytyy tehdä jotain muutakin, kun kerran vuodessa eikä asiakkaaseen ees ota yhteyttä. -- Et suorastaan joku oikein haluais tilintarkastajan, vaikka ei olis mitään pakkoa. (Kirjanpitäjä A)

Jos tällöinen yleisluontonen tarkastuskin tulis ja muuta, nii ehkä sitten tilintarkastajienkin täytyy se tienesti sit saada sieltä muusta toiminnasta, et esimerkiksi sit enemmän vaan tehdä jotain konsultointia tai muuta. (Kirjanpitäjä B)

Haastateltavat pitivät yleisluonteista tarkastusta parempana vaihtoehtona kuin tilintarkastusrajojen nostoa. Kirjanpitäjä A kommentoi asiaa seuraavasti:

Ku selvästi tähän asiaan halutaan nyt jotain tehdä, joko nostaa niitä rajoja tai sitte keventää, nii ehkä tää vois olla ihan hyvä vaihtoehto, siis tää keventäminen. -- Nii ei se niinku turhaa oo toi kevyt tarkastus, mä koen et silläkin saavutetaan joku semmonen varmuus. (Kirjanpitäjä A)

Myös vuoden 2018 hallituksen esityksestä suoritettulla lausuntokierroksella suurin osa vastusti tilintarkastusrajojen nostoa. Osa vastustajista kannatti juuri tällaisen kevyemmän tarkastuksen mahdollisuutta pienimmille tilintarkastusvelvollisille yrityksille. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018.)

4.3.2 Yleisluonteisen tarkastuksen merkitys tilinpäätösten käyttäjien kannalta

Haastatteluissa ilmeni, että sidosryhmien luottamus voi kärsiä, mikäli yleisluonteista tarkastusta ei osata tulkita ja ymmärtää. Kirjanpitäjä B oli sitä mieltä, että ulkopuolisen on vaikea arvioida tilinpäätöksen luotettavuutta yleisluonteisen tarkastuksen perusteella. Hän uskoi, että moni luottaisi jatkossakin enemmän tilintarkastettuun kuin yleisluonteisesti tarkastettuun tilinpäätökseen. Osa sidosryhmistä, kuten velkojat tai sijoittajat

saattavat arvostaa korkeamman varmuustason tarkastusta (AICPA 2015, 7; Corten ym. 2015, 21–22; Lin ja Yen 2017, 209, 222).

Etenkin jos ei ymmärrä sillä tavalla varsinaisesti kirjanpitoa, että muuten niinku tutkit sitä yritystä jonkun muun asian tiimoilta, nii sillen se varmasti voi olla lukijan vaikea sitä sitten ymmärtää, et onkse nyt sitten ollu riittävä se tarkastus ja sen perusteella luotettava tilinpäätös. -- Kyl mä uskoisin, et moni silti pitäis sitä varsinaista tilintarkastusta, jotka asiasta yhtään ymmärtää ja luottaisivat siihen, niin pitäis niinku parempana. (Kirjanpitäjä B)

Myös analyytikot pohtivat, että kaikki tilinpäätöksen käyttäjät eivät välttämättä ymmärrä tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen eroa. Analyytikko A:n mukaan tämä ei kuitenkaan heikennä tämänhetkistä tilannetta, sillä tilinpäätöksen tulkitsijan on jo tällä hetkellä vaikea ymmärtää tilintarkastuksen sisältöä. Analyytikko B arvioi, että tilinpäätöksen käyttäjän olisi hyvä ymmärtää kuitenkin yleisluonteisen tarkastuksen jättävän enemmän riskejä tilinpäätöksen oikeellisuuteen liittyen.

Ei ne (tilinpäätöksen käyttäjät) varmaan ymmärrä sitä (tarkastusmuotojen eroa). Mutta toisaalta tarviiko niitten ymmärtää? -- Nykyinen tilintarkastus on niin kryptinen, et just se ”oikea ja riittävä kuva” -ajattelu ei aukee tälläkään hetkellä keltekkään. Ja sitä aina ihmetellään, et miks tästä on huomautettu ja miks tästä ei oo ja mitä niinku. (Analyytikko A)

Varmaan sitten tilinpäätöksen lukijankin pitää jotenkin hahmottaa se, et mitä riskejä sinne tarkastamattomaan osaan yritystoimintaa tai kirjanpitoa sisältyy. (Analyytikko B)

Tilinpäätösanalyytikon kannalta haasteena voi olla se, miten tilintarkastusta ja yleisluonteista tarkastusta tulkitaan rinnakkain. Analyytikko B:n mukaan haasteena on saada tarkastusmuodot keskenään vertailukelpoisiksi järjestelmissä. Analyytikko A:n mukaan uuden tarkastusmuodon käyttöönottoon voi liittyä aluksi haasteita käytäntöjen yhtenäistämiseen liittyen. Tällöin yrityksen ulkopuoliselle tilinpäätöksen käyttäjälle voi syntyä haasteita tulkita tilinpäätöstä. Hän ei pitänyt tätä kuitenkaan merkittävänä ongelmana, sillä käytännöt muovautuvat aina ajan myötä.

Haaste on tietysti, et sille ei oo olemassa niin selkeitä pelisääntöjä. Se voi olla jossain vaiheessa haaste, mutta äkkiähän se ala sitten kouluttaa itseään. Mutta ainakin alkuun se voi olla hyvin monimuotoista. Ja mä en nää sitä tietenkään nyt minään hirveen ongelmana, mut se voi olla haaste saada se semmoseen yleistulkinnalliseen muotoon, että ulkopuolinen pystyy sen perusteella jotain arviota siten tekemään. (Analyytikko A)

Miten näitä arvioidaan rinnakkain, et siis miten näihin suhtaudutaan. Et tottakai silläkin on varmaan merkitystä sitten. Et herättäakse luottamusta sit tarpeeks toi yleisluonteinen tarkastus. Toikin on vähän hankala niinku ulkoopäin yritykselle sanoo, et teijän muuten ei ehkä kannata ottaa yleisluonteista tarkastusta. (Analyytikko B)

Analyytikko B:n mukaan vastuukysymykset voidaan nähdä uudistuksen haasteena. Yleisluonteisen tarkastuksen myötä tilintarkastajalle ei välttämättä synny yhtä kattavaa käsitystä yrityksestä, joten vastuun jakautuminen saattaa aiheuttaa ongelmia. Yleisluonteisen tarkastuksen raportissa on kuitenkin selvitettävä niin tilintarkastajan kuin johdon vastuu (IAASB 2012; IFAC 2018, 1447–1448). Odotuskuiluteorian mukaan tilinpäätöksen käyttäjä voi olla tietämätön tilintarkastajan vastuusta, jolloin voi syntyä väärinkäsitys tarkastuksen sisällöstä ja tavoitteista. Odotuskuilu voi syntyä, jos sidosryhmillä on vaikeuksia arvioida tilintarkastajan suoritusta. (IAASB 2011, 7; Ruhnke – Schmidt 2014, 572–573, 592–593.)

Täs tullaan näihin vastuukysymyksiin. Et tekiskö tarkastaja mielellään sit sellasta tarkastusta tai et antaako puumerkkiään tai lausuntoa tai raporttia semmoselle, jos sillä jää niinku hirveesti pimentoon. -- Ei siinä sitten kevyen tarkastuksen tekijä voi vastata mistään veropetoksista sit enää, jos tähän ei sisälly mikään muu kun sellanen pikatsekkaus. (Analyytikko B)

Analyytikoiden mukaan nykyinen tilintarkastus on usein monimutkainen ja hankalasti ymmärrettävä kokonaisuus. Linin ja Yenin (2017, 209) mukaan yleisluonteinen tarkastus ei ole yhtä monimutkainen prosessi. Analyytikoiden mielestä yleisluonteinen tarkastus voisikin lisätä tilinpäätöksen käyttäjävälisyyttä ja informatiivisuutta, mikä olisi eduksi myös tilinpäätösanalyysien laadinnassa. Tilintarkastus ei aina tuota

analyytikon kannalta olennaista informaatiota. Yleisluonteinen tarkastus voisi puolestaan tuottaa analyytikon tarvitsemat tiedot täysin riittävällä tasolla. Analyytikko B arvioi, että yleisluonteisella tarkastuksella voisi lisätä esimerkiksi epävirallisen konserniyhdistelyn luotettavuutta. Kansainvälisten standardien mukaan varmuustaso on silloin mielekäs, jos se lisää käyttäjän luottamusta tilinpäätöstä kohtaan (IFAC 2018, 1429).

Se (tilintarkastus) on niin monimutkanen prosessi. -- Musta tuntuu, et todennäköisesti tää (yleisluonteinen tarkastus) menis enemmän semmoseen käyttäjäystävällisempään suuntaan. (Analyytikko A)

Sehän (yleisluonteinen tarkastus) on just meille tavallaan se riittäväkin. Et me ei välttämättä olla kiinnostuneita edes ihan kaikista asioista, mitä tavalliseen varsinaiseen tilintarkastukseen kuuluu. (Analyytikko B)

Sekä tilintarkastuskertomuksessa että yleisluonteisen tarkastuksen raportissa johtopäätöstä on mukautettava, jos tarkastushavainnot antavat siihen perusteen. Yleisluonteisen tarkastuksen raporttiin on mahdollista sisällyttää seikkoja, joihin tarkastaja haluaa tilinpäätöksen käyttäjän kiinnittävän huomiota. Raportissa on kerrottava tarkastuksen rajoitetusta luonteesta. (IFAC 2018, 1447–1449; Suomen Tilintarkastajat ry 2019a.) Analyytikko A uskoi, että yleisluonteisen tarkastuksen raportti olisi informatiivisempi kuin nykyinen tilintarkastuskertomus. Hän odottaa, että yleisluonteisen tarkastuksen raportti sisältäisi tilintarkastuskertomusta enemmän tilintarkastajan näkemyksiä. Tämä parantaisi tilinpäätöksen käyttäjän mahdollisuuksia arvioida tilinpäätöstä luotettavammin ja jopa parantaisi tilinpäätöksen laatua verrattuna tilintarkastukseen. Tilintarkastuskertomus tai yleisluonteisen tarkastuksen raportti on yrityksen ulkopuolisille ainoa keino päästä käsiksi tilinpäätöksen luotettavuuteen. Nykyiset tilintarkastusstandardit rajoittavat hänen mielestään liikaa tilintarkastajan mahdollisuuksia kirjoittaa tilintarkastuskertomukseen tilinpäätöksen lukijan kannalta olennaisia seikkoja.

Siellä vois olla vapaammin jotain tilintarkastajan omia huomioita sen yrityksen tilasta, vaikka tulevaisuudesta tai niinku tilikauden jälkeisiä tapahtumia tai jotain muita. Paljon herkemmin, kun mitä toi IAS-standardi on antanu sinne kirjottaa. Sitä mä toivon. (Analyytikko A)

Tutkimuskirjallisuudesta ei löytynyt tukea sille, että yleisluonteisen tarkastuksen raportti sisältäisi tilintarkastusta enemmän tilintarkastajan huomioita yrityksen tilasta. Tällä hetkellä tosin ei ole vielä tiedossa, millainen Suomen käytäntö tulee olemaan.

4.3.3 Yleisluonteisen tarkastuksen sisällön ja toteutustavan vaikutukset tilinpäätösten laatuun

Haastateltavien näkemykset yleisluonteisen tarkastuksen tarvittavasta sisällöstä ja toteutustavasta sekä näiden yhteydestä tilinpäätösten laatuun vaihtelivat. Haastateltavat olivat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että tarkastuksen sisältöä on tarvittaessa laajennettava tarkastuksen kohteen mukaan. Analyytikko A nosti esille seikan, että tilintarkastajille onkin tarkoitus antaa vastuuta soveltaa tarkastustoimenpiteitä tilanteen mukaan. Tilintarkastajan on otettava tarkemmin selvää kirjanpidosta, jos jokin seikka antaa aiheita epäillä siinä olevan puutteita. Tässä korostuu tilintarkastajan vapaus ja vastuu mukauttaa tarkastustoimenpiteitä asiakkaan mukaan (Suomen Tilintarkastajat ry 2019a).

Kirjanpitäjä A näki, että tarkastuksen olisi tärkeintä painottua tilinpäätökseen. Hallinnon tarkastus pienten yhtiöiden kohdalla ei ole hänen mielestään niin olennaista. Seuraavasta sitaatista ilmenee myös edellä mainittu tilintarkastajan vastuu laajentaa yleisluonteista tarkastusta, mikäli tarkastuksessa havaitaan syytä tarkempiin toimenpiteisiin.

Jos nyt joltain puuttuis yhtiökokouksen pöytäkirja, nii mä en tiiä onkse niin vaarallista sitte kuitenkaa verrattuna siihen, et jos siellä tilinpäätöksessä on jotain olennaista väärin. Mutta toisaalta pienessäkin yhtiössä, se hallinnon tarkastus, nii sehän on aika nopeekin. -- Sitten tietty voishan siellä laissa olla määriteltynä, jos se tilintarkastaja havaitsee siellä jotain, niin silläkin on velvollisuus laajentaa sitä tarkastusta. (Kirjanpitäjä A)

Myös molemmat analyytikot kokivat, ettei hallinnon tarkastuksen tarvitse olla olennainen osa tarkastusta. Tilinpäätösanalyytikon ja muiden yrityksen ulkopuolisten sidosryhmien näkökulmasta olennaisempaa on, että tarkastus kohdistuu taloudellisten lukujen tarkastamiseen. Nämä näkemykset osoittavat, että analyytikot odottavat tarkastuksen vaikuttavan enemmän tilinpäätöksen kuin muiden osa-alueiden laatuun.

Mun mielestä se hallinnon tarkastus on ollu kyllä semmonen pieni ongelma noilla tilintarkastajilla. -- No kyl nyt hyvä on tietysti käydä läpi, että ne jotkut isommat päätökset on dokumentoitu. Mutta ku se on vähän just näillä pienillä ja mikroilla, yrittäjä kirjottaa sen yhen paperin sitten jälkeensä siinä tilinpäätöshetkessä. Nii onkse nyt kauheen hyödyllistä sitten oikeestaan kellekkään. -- Keskitytään siihen tilinpäätökseen, ku siitä nyt kuitenkin, se on just se dokumentti, mitä ulkopuolella katotaan. (Analyttikko A)

Omaa analyttikon näkökulmaa tässä tietysti mieltii koko ajan. Miten on yrityksen hallinto järjestetty sun muuta, niin ne ei oo siinä niinku mielessä ensimmäisenä. (Analyttikko B)

Cortenin ym. (2015, 1–3, 21–22) mukaan yleisluonteista tarkastusta voidaan pitää riittävän tehokkaana välineenä informaatioasymmetrian ja agenttikustannusten vähentämisessä silloin, kun osakkeenomistajilla on mahdollisuus päästä käsiksi yrityksen sisäiseen informaatioon. Muista haastateltavista poiketen kirjanpitäjä B:n mukaan yleisluonteinen tarkastus olisikin syytä kohdistua eri osa-alueille varsinkin, jos yhtiössä on laajempi omistus pohja. Mitä enemmän osakkeenomistajia on, sitä vaikeampi osakkeenomistajan voi olla saada yrityksen sisäistä informaatiota käyttöönsä. Tätä ongelmaa voisi mahdollisesti lieventää monelle osa-alueelle kohdistuvalla tarkastuksella.

No kyllä se on mun mielestä aika jännä, jos siinä vaan tavallaan yks osa-alue katotaan. -- Jos siellä on sitten useempi osakas etenkin, niin varmasti voi olla hyvä vähän sitä hallintookin katsoo ja muutenkin näin, et sekin varmasti riippuis vähän siitä yrityksestä, että minkä tyyppinen se on. Mut eihän tähän tietysti varmaan saada ihan sellasta vaihtoehtoa, et se ois kaikkeen ihan sopiva. (Kirjanpitäjä B)

Kirjanpitäjä A näki suurena haasteena sen, että kevyempi tarkastusmuoto ei välttämättä ole riittävä kaikissa tilanteissa. Hän oli huolissaan siitä, miten tarkastaja pystyy luomaan kevyellä tarkastuksella kaikissa tapauksissa riittävän kuvan kirjanpidosta. Hän myös epäili, että tilintarkastaja ei välttämättä ole halukas tekemään kevyempää tarkastusta kaikissa tilanteissa.

Suostuuko se (tilintarkastaja) ees tekeen semmosta kevyttä tarkastusta, jos sillä on joka vuosi ollu hirveesti huomautettavaa siinä? (Kirjanpitäjä A)

Tilinpäätökset eivät ole tasalaatuisia kaikissa tilitoimistoissa ja pienten yritysten kirjanpitomateriaali ei aina ole selkeää. Suomen Tilintarkastajat ry:n (2019b) mukaan tarkastusmuodon valinnassa on syytä kiinnittää huomiota myös siihen, miten taloushallinto on hoidettu. Mikäli taloushallinto on huolellisesti ja luotettavalla tavalla järjestetty, voi yleisluonteinen tarkastus olla riittävä.

Voi olla semmosia pieniä, mis on kaikki sekasin, mut sit tavallaan se tilinpäätös saadaan näyttään, et joo tässä on hienosti tehty. Tositteet on sit ihan mitä sattuu. (Kirjanpitäjä A)

Kirjanpitäjä B oli erityisen huolissaan siitä, että toimeksiannon suorittaja olisi joku muu tilintarkastusammattilainen kuin tilintarkastaja. Haastattelua tehdessä ei ollut vielä tiedossa, että TEM ehdottaa vain hyväksytyä tilintarkastajaa toimeksiannon suorittajaksi (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020b). Kansainvälinen standardi velvoittaa joka tapauksessa tarkastajan riippumattomuuteen ja toimeksiantotiimin asianmukaiseen pätevyyteen ja kyvykkyyteen (IFAC 2018, 1431, 1454).

Tilinpäätösanalyttikoiden haastatteluita tehdessä oli jo julkaistu TEM:n uusin mietintö, jonka mukaan yleisluonteiseen tarkastukseen sisällytettäisiin verotietojen vastavuuden tarkastaminen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020b). Verotietojen nostaminen tarkastustoimenpiteissä omaksi kohdakseen aiheutti analyttikoissa hämmennystä. He pitivät verotietojen tarkastamista hyvänä asiana, mutta toisaalta pitivät erikoisena sen korostamista omana erillisenä tarkastustoimenpiteenään. Analyttikko B:n mukaan on huomioitava, ettei yleisluonteinen tarkastus paisu liian lähelle tilintarkastusta.

Ehkä se on vähän niinku tekninen kysymys, et miten sitä tilinpäätöstä sit tarkastetaan. -- Mut ei se nyt voi olla ainoo toimenpide, et katotaan täsmääkö verotili. (Analyttikko A)

Musta toi on jotenkin ihan hyvä ajatus. -- Mut jotenkin mä nään vaan niinku hyvin erikoisena eriyttää sen tosta tilinpäätöksestä jotenkin. -- Mut tuskin kukaan nyt

sitä mieltä on, ettei sillä väliä ole et täsmääks ne veroilmoituksen tiedot yhtään siihen tilinpäätökseen. (Analyytikko B)

Ku tällasta puuhataan, niin kyl siitä sit pitää tehdä semmonen, et se on kevyempi molemmille osapuolille, siis yritykselle ja tarkastajalle. Et tää ei vaadi resursseja sit hirveesti kummaltakaan, et ei tarkastajalta eikä yritykseltä. On aina olemassa se tilintarkastus sit. (Analyytikko B)

Analyytikkojen haastatteluiden aikaan oli selvillä, että TEM on ehdottanut asunto-osakeyhtiöiden, säätiöiden ja yhdistysten jäävän vanhan käytännön piiriin (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020b, 30). Tämä tarkoittaisi, ettei niillä olisi mahdollisuutta tehdä yleisluonteista tarkastusta tilintarkastuksen sijaan. Analyytikko A ilmaisi, että toivoisi asunto-osakeyhtiöiden pääsevän uudistuksen piiriin. Analyytikko B puolestaan pohti säätiöiden ja yhdistysten jättämisen uudistuksen ulkopuolelle olevan monimutkainen asia.

Kun on tämmönen paradoksi tässä, että kun noita sellasia kyläyhdistyksiä ja yhdistyksiä, niitä on niin paljon sellasia, et nyt riittäis joku maallikotarkastus tai mikä ultrakevyt tahansa. Niin olis ihan paikallaan. Mutta kun näihin säätiöihin ja yhdistyksiin nimenomaan, kun niihin liittyy ne Suomen pahimmat talousrikokset, niin ton täysin ymmärtää. Tietysti et niihin on nyt sitten tehty tollanen kunnan läpinäkyvyytsekkäus. (Analyytikko B)

Analyytikko B:n mukaan monelle säätiölle ja yhdistykselle voisi riittää yleisluonteinen tarkastus. Toisaalta niiden joukossa on tapahtunut useita kirjanpitorikkomuksia, mikä voi luoda perusteen vaatia niiltä tilintarkastusta.

4.3.4 Tarkastusmuotojen samankaltaiset vaikutukset tilinpäätösten laatuun

Yleisluonteisella tarkastuksella ei uskottu olevan erilaista vaikutusta työn tekemiseen tai tilinpäätöksen laatuun kuin tilintarkastuksella. Kirjanpitäjien mukaan työ tehdään tarkastusmuodosta riippumatta samalla tavalla ja lainsäädännön edellyttämällä tavalla.

Samalla tavalla ja sama lainsäädäntö sitä määrää sitä työntekoo, et miten se tehdään. -- Ei sitä tehdä tilintarkastajalle sitä tilinpäätöstä. (Kirjanpitäjä A)

Ite tietysti nyt yrittää kaikki tilinpäätökset tehdä hyvin. -- Ehkä ite siihen suhtautus samalla tavalla, kun se tilintarkastettais. (Kirjanpitäjä B)

Tilinpäätösanalyytikoiden mukaan molemmat tarkastusmuodot edistävät tilinpäätöksen laatua. Molempien tarkastusmuotojen tavoitteena onkin, että tiedon käyttäjä voi luottaa tarkastuksen kohteeseen (Suomen Tilintarkastajat ry 2018).

Kyl mä nyt sanoisin, et sekin (yleisluonteinen tarkastus) laatua parantaa. Saattaa olla jopa niin, että itse tilinpäätöksessä ei varmaan juurikaan eroo. -- Siihen päädyttäis kummallakin tavalla, oli se sit tilintarkastettu tai yleisluontoisesti tarkastettu. (Analyytikko B)

Analyytikko A:n mielestä yleisluonteinen tarkastus voitaisiin sallia jopa koko pienyrityskentälle, koska tilintarkastusstandardit on suunniteltu suuremmille yrityksille. Myös vuoden 2018 lakiesityksestä suoritettulla lausuntokierroksella moni taho näki ISA-standardit pienille yhtiöille liian raskaina, mihin kevyempi tarkastusmuoto voisi tuoda ratkaisun (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018). Analyytikko A perusteli näkemystään myös sillä, että yleisluonteinen tarkastus ei todennäköisesti heikennä tilinpäätösten laatua millään tavalla. Sekä tilintarkastusta että yleisluonteista tarkastusta ohjaa esimerkiksi samat eettiset säännöt ja laadunvalvontastandardit sekä velvollisuus käyttää ammatillista harkintaa ja skeptisyyttä. Tarkoituksena on taata tilinpäätöstietojen luotettavuus molempien tarkastusmuotojen kohdalla. (IFAC 2018, 1454–1456; Suomen Tilintarkastajat ry 2019a.)

Se vaikuttavuus on mun nähdäkseni varsin samalla tasolla, että miksei se voisi olla koko pienyrityskenttä. Et kuitenkin ne kansainväliset standardit on tehty niinkun meidän suuryritystason yrityksille. (Analyytikko A)

Kirjanpitäjä B:n mukaan molempien tarkastusmuotojen vaikutus tilinpäätöksen laatuun on riippuvainen tarkastajasta. Osa tilintarkastajista puuttuu asioihin herkemmin kuin toiset, eikä se todennäköisesti ole tarkastusmuodosta kiinni. Analyytikko A luottaa tilintarkastajien ammattitaitoon molempien tarkastusmuotojen kohdalla. Hänen näkemyksensä mukaan kevyempi tarkastus hoidetaan yhtä huolellisesti kuin tilintarkastus, vain ilman standardien tiukkaa ohjausta. Yleisluonteisessa tarkastuksessa korostuu tilintarkastajan laajempi mahdollisuus hyödyntää omaa kokemustaan ja ammatillista harkintaansa,

koska kyseinen tarkastusmuoto ei ole yhtä tiukasti sidottu standardeihin kuin tilintarkastus (Suomen Tilintarkastajat ry 2019a). Yleisluonteiseen tarkastukseen liittyvät tarkastustoimenpiteet eivät ole yhtä laajoja kuin tilintarkastuksessa. Tarkastustoimenpiteet kuitenkin keskitetään sellaisiin seikkoihin, joissa virheitä voidaan olettaa olevan. Tarvittaessa lisätoimenpiteet varmistavat riittävän evidenssin johtopäätöksen tueksi. (Blackwell ym. 1998, 58; IFAC 2018, 1436, 1477; Suomen Tilintarkastajat ry 2019a.)

Mä oon ymmärtäny sen uuden kevennetyn tilintarkastuksen niin, että tilintarkastaja ite saa käyttää omaa ammatillista osaamistaan sen yrityksen tarkastamiseen eikä se oo sidottu niihin standardeihin niin tiukasti. Niin mä en nää, että se automaattisesti tarkottaa sitä, että siellä niinku sutastaan vaan valmiiks. Vaan ihan samalla tavalla se tilintarkastaja huomaa siellä niitä virheellisyyksiä kun siinä vanhassakin. (Analyytikko A)

Analyytikko A:n mukaan yritykset tarvitsevat ulkopuolisen tarkastajan uhan, mikä täytyy molempien tarkastusmuotojen kohdalla. Hänen mukaansa ei ole olennaista tarkastusmuodon valinnan kannalta kuka tilinpäätöksen on laatinut. Tärkeintä on, että tilinpäätös tarkastetaan. Vasta toissijainen seikka on, millä tarkastusmuodolla se tehdään.

Mä kannatan nimenomaan sitä, että on tämmösen ulkopuolisen sensorin uhka, joka pakottaa perustelevaan niitä tilinpäätöksessä tehtyjä ratkasuja jollakin ulkopuolisella. (Analyytikko A)

Suomen Tilintarkastajat ry:n (2019a) mukaan molemmilla tarkastustavoilla tavoitellaan varmuutta siitä, että tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan yhtiön tuloksesta ja taloudellisesta tilanteesta ja se on laadittu säännösten mukaisesti. Tarkastustavoilla on kuitenkin vaikutusta siihen, kuinka korkea varmuus voidaan saavuttaa.

4.3.5 Tarkastusmuodon valinta voi osoittautua haasteeksi

Haastateltavien näkemykset erosivat sen suhteen, miten he uskoivat yrittäjien valitsevan tarkastusmuotojen välillä. Kirjanpitäjä A, analyytikko A ja analyytikko B uskoivat yleisluonteisen tarkastuksen olevan tilintarkastusta suositumpi vaihtoehto, jos yrittäjällä on tarkastusmuotojen suhteen valinnanmahdollisuus. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä,

että sopivan tarkastusmuodon valinta voi aiheuttaa ainakin alkuun hämmennystä yrittäjien keskuudessa.

Kirjanpitäjä A näki, että jatkossa yleisluonteisia tarkastuksia tulee olemaan huomattava määrä. Hänen asiakkaistaan suurimmalle osalle tulisi mahdollisuus valita yleisluonteinen tarkastus. Tällöin haasteena on, että pystytään vakuuttamaan asiakas tarvittaessa valitsemaan tilintarkastus yleisluonteisen tarkastuksen sijaan. Asiakkaalle voi olla vaikea perustella tarkastusmuodon valintaa. Ongelmana on, että asiakas ei välttämättä ymmärrä omaa vastuutaan asiassa. Tilintarkastajalla on velvollisuus kertoa asiakkaalle tarkastusmuotojen eroista, mutta päätösvalta varmennusmuodon valinnasta säilyy asiakkaalla (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020b, 30).

Ne valitsee sitten suurin osa tän yleisluonteisen, jos sen voi valita. Et sit se on mun mielestä tavallaan, se on sillä tilintarkastajalla se rooli siinä. Niinku ottaa asiakkaaseen yhteyttä ja et hänen mielestään tänne vois tehdä laajemman tarkastuksen. Heillähän se vastuu tulee siinä. Tosin miten asiakaskin sen sit ymmärtää sitten. Sehän voi olla vaan, et se keksi tommosen, et se saa tehdä isomman laskun meille. Nii kyllähän mejän pitäis tilitoimistossakin pystyä suositteleen kunnon tilintarkastusta. (Kirjanpitäjä A)

Analyytikko A:n mukaan ainakaan ajan myötä tilintarkastusta ei valita vapaaehtoisesti yleisluonteisen tarkastuksen sijaan, sillä yleisluonteinen tarkastus on myös yrittäjän näkökulmasta kustannustehokkaampi. Hän kuitenkin tiedosti, että yrittäjillä voi olla hankaluuksia ymmärtää mistä uudistuksessa on kyse. Tämä voi johtaa siihen, ettei yleisluonteiseen tarkastukseen uskalleta heti tarttua. Chungin ja Narasimhanin (2001, 123) mukaan tilintarkastus saatetaankin arvioida hyödyllisemmäksi, jos muista varmennusvaihtoehdoista ei ole kokemusta. Analyytikko A arvioi myös, että yrittäjät eivät välttämättä innostu uudesta tarkastusraportista. Tämä voi tulla kyseeseen silloin, jos yleisluonteisen tarkastuksen raportti tarjoaakin tilintarkastusta laajempaa informaatiota yrityksestä ulospäin. Analyytikko A:n mukaan käytäntö tulee osoittamaan yleisluonteisen tarkastuksen suosion. Hän piti kuitenkin todennäköisenä, että se leviää laajasti käyttöön.

Jos ne (yrittäjät) vaan ymmärtäs, et ne erot on enemmänkin siinä tilintarkastajan työssä, et voidaan keskittyä niihin tärkeisiin asioihin sen tilinpäätöksen kannalta eikä tarvi tankata siellä sen IAS-standardiston perusteella niitä jotain

tositetarkastuksia jostain viiden tonnin erästä. Nii et sitä voidaan kohdentaa sitä tarkastusta vapaammin ja jollon se voidaan tehdä myöskin vähän kustannustehokkaammin. (Analyytikko A)

Analyytikko B:n mukaan resurssit tulevat ohjaamaan valintaa monen yrityksen kohdalla. Tilintarkastus kuluttaa enemmän yrityksen resursseja, sillä se on enemmän aikaa vievä ja kalliimpi prosessi kuin yleisluonteinen tarkastus (AICPA 2015, 9; Lin – Yen 2017, 209). Analyytikko B nosti myös esille, että taloushallinnon ammattilaisten tehtävänä on tukea tarkastusmuotojen valintaa koskevaa päätöstä.

Varmaan taloushallinto-osastojen kautta pitää jotenkin saada se hahmotus sinne, et millon yritys hyötyy tilintarkastuksesta ite kaikista eniten. (Analyytikko B)

Kirjanpitäjä B puolestaan epäili, että moni tulee jatkossakin valitsemaan tilintarkastuksen pitäen sitä luotettavampana vaihtoehtona. Tämä näkemys on linjassa Linin ja Yenin (2017, 210) tutkimuksen kanssa. Tutkimuksessa havaittiin, että tilintarkastus valitaan yleisluonteisen tarkastuksen sijaan silloin, kun halutaan antaa signaali luotettavasta informaatiosta. Kirjanpitäjä B arvioi myös, että yrittäjien on vaikea ymmärtää eri tarkastusmuotojen roolit. Tämä selittyy hyvin odotuskuiluteorian avulla. Odotuskuiluteorian mukaan tilintarkastajilla ja tilinpäätöksen käyttäjillä voi olla erilainen käsitys, mitä tilintarkastuksen tuottama varmuustaso tarkoittaa (Ruhnke 2014, 587, 593). Tämän vuoksi tilinpäätöksen käyttäjien voi olla hankala ymmärtää eri varmuustasojen eroja.

Kyl mä silti uskon, et siel on niitä yrittäjiä ja yrityksiä, jotka haluaa, et se on ihan varsinainen tilintarkastus. -- Toki se täytyy jollain tavalla sitten asiakkaan saada se ymmärrys siihen, että mikä ero näillä on. (Kirjanpitäjä B)

Kirjanpitäjä B laittoi merkille, että suunnitellun rajan tuntumassa tulee olemaan huomattava määrä yrityksiä. Hän uskoi, että on helppo tunnistaa kullekin asiakkaalle parhaiten soveltuva tarkastusmuoto. Hänen mukaansa yrityksen kokoa, toimialaa, toimintaa, ulkopuolisia rahoituksia ja yhtiörakennetta olisi hyvä pohtia tehdessä valintaa tarkastusmuotojen välillä. Tarkastusmuodon valinnassa pitäisi huomioida myös yrittäjän oma ymmärrys asioista, yrityksen tavoitteet, kasvuhakuisuus ja ylipäätään kokonaisuus. Hän

uskoi, että tilintarkastus olisi syytä tehdä ainakin silloin, kun yrityksellä on arvopaperitoimintaa tai esimerkiksi silloin, kun yritys kuuluu konserniin.

Kyl sieltä vois aika selkeestikin poimia ehkä ne, mihin vois miettiä tätä yleisluontosta tarkastusta. Että kyl ne semmoset yritykset vaan sillain sieltä huomaa, et se toiminta on selkeetä ja yrittäjä hoitaa asiansa. -- Suositteisin asiakkaalle sitten ihan varsinaista tilintarkastusta, jos itestä vähänkin tuntuis siltä. (Kirjanpitäjä B)

Aiempi kirjallisuus tukee kirjanpitäjä B:n havaintoja. Suomen Tilintarkastajat ry:n (2019b) mukaan tarkastusmuodon valinnassa on syytä kiinnittää huomiota yhtiön omistus- ja rahoitusrakenteeseen, taseen monimutkaisuuteen, toimittajiin, asiakkaisiin, taloudelliseen tilanteeseen, tulevaisuuden suunnitelmiin ja sisäiseen valvontaan. AICPA:n (2015, 6–7) mukaan tilintarkastus voi olla parempi vaihtoehto ulkopuolisten sijoittajien hankinnassa tai muiden sidosryhmien lisääntyessä, liiketoimintakauppojen yhteydessä tai rahoitustarpeiden monimutkaistuessa. Myös Lin ja Yen (2017, 209) sekä Miller ja Smith (2002, 59–60, 68–69) ovat osoittaneet suuremman pääoman tarpeen johtavan tilintarkastuksen valintaan. Lin ja Yen (2017, 211, 222) korostavat kuitenkin, että varmuustason valinnassa on olennaista huomioida yrityksen yksilölliset ominaisuudet ja tarpeet.

Kaikki laskentahenkilöt pitivät TEM:n ehdottamia rajoja yleisluonteiselle tarkastukselle sopivina. Koon perusteella määräytyvä tarkastusvelvollisuus on haasteellinen asia niin tilintarkastuksen kuin yleisluonteisen tarkastuksen kohdalla, mutta kukaan haastateltavista ei silti nähnyt muita vaihtoehtoja määrittää tarkastusvelvollisuutta. Kirjanpitäjä B näki suunnitellut rajat yleisluonteiselle tarkastukselle asiakkaan näkökulmasta sopivina, vaikka hän itse suosisi mielellään tilintarkastusta aina. Hänen vastauksistaan huokui eniten skeptisyys yleisluonteista tarkastusta kohtaan. Hän ei pitänyt tilintarkastuksen kustannuksia kohtuuttomina, joten hän ei nähnyt kustannussäästöjä järkevänä syynä vaihtaa tarkastusmuotoa.

Itse koen, että hyvä, vaikka olis kaikissa tilintarkastus, niin ei haittaa. Mutta se, että tietysti, jos ajattelee sit sen asiakkaan näkökulmaa, niin kylhän se varmasti vois olla ihan hyvä. -- Nii vois silti olla johonkin rajaan asti tai johonkin kriteereihin asti niinku sitten se yleisluontonen tarkastus. (Kirjanpitäjä B)

Analyytikko A:n mukaan tarkastusvelvollisuuden rajoja voitaisiin tarkastella uudelleen sitten, kun kokemusta yleisluonteisesta tarkastuksesta on ehtinyt kertyä jo enemmän. Hän näki mahdollisuutena, että valinnanvapaus voisi koskea myöhemmin suurempaa joukkoa yrityksiä. Analyytikko B:n mielestä rajat on oltavat yksinkertaisesti määritellyt. Hän toivoi, että rajan tuntumassa olevat yritykset itse ottaisivat vastuuta vapaaehtoisen tarkastuksen suorittamisesta.

Mä ymmärrän, et tää voi olla järkevää ensiks kattoo nää mikrot ja sit kattoo miten se ikään kun muotoutuu. Ja sit ku se luottamus ehkä sitä kohtaan paranee, nii sit se vois laajentua. (Analyytikko A)

Ainahan sitä vaan toivois, et niitä vapaaehtosia tekee sit yritykset, mitkä on siinä kiikun kaakun rajan alapuolella. Niin ei sitä nyt ulkoopäin ehkä kannata alkaa laajentaa sitä joukkoa. (Analyytikko B)

Analyytikko B:n mukaan uuden tarkastusmuodon käyttöönottoon voi liittyä aluksi haasteita tiedon leviämiseen liittyen. Haasteena on saada levitettyä tietoa tarkastusmuodoista mikroyritysten keskuuteen, vaikka uudistus koskeekin nimenomaan juuri tämän kokoluokan yrityksiä. Analyytikko B korosti, että on tärkeää tehdä selkeä ero tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen välille.

Pitää saada kunnolla erilaiset toiminnot. Että ne ei jää siihen lähelle toisiaan sitten. (Analyytikko B)

Tarkastusmuotojen selkeä erottaminen toisistaan voi edistää sitä, että yritys valitsee tarpeitaan vastaavan tarkastusmuodon. ISRE 2400 -standardi auttaa erottamaan yleisluonteisen tarkastuksen tilintarkastuksesta ja sen avulla pyritään yhtenäistämään yleisluonteisen tarkastuksen käytäntöjä (IAASB 2012).

5 LOPUKSI

Tässä luvussa esitetään tutkielman johtopäätökset, yhteenveto ja arvioidaan tutkielman luotettavuutta. Johtopäätöksissä vastataan tutkimuskysymyksiin eli ”*Millainen merkitys pien- ja mikroyritysten tilintarkastuksella on tilinpäätösinformaation laatuun laskentahenkilöiden näkökulmasta?*” ja ”*Miten yleisluonteiseen tarkastukseen liittyvä lakiuudistus toteutuessaan voi vaikuttaa tilinpäätösinformaation laatuun?*”. Tutkimuskysymyksiin vastataan haastattelutulosten ja aiemman tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Tutkielman luotettavuutta arvioidaan validiteetin, reliabiliteetin sekä aineiston riittävyyden ja analyysin kattavuuden perusteella.

5.1 Johtopäätökset

Tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen merkitystä pien- ja mikroyritysten tilinpäätösten laadun kannalta. Tutkielman tavoitteen tueksi laadittiin kaksi tutkimuskysymystä, joista ensimmäinen oli ”*Millainen merkitys pien- ja mikroyritysten tilintarkastuksella on tilinpäätösinformaation laatuun laskentahenkilöiden näkökulmasta?*”. Taulukossa 3 on esitetty kootusti tilintarkastuksen vaikutuksia tilinpäätösten laatuun. Taulukosta ilmenee sekä tilintarkastuksen tuottamat myönteiset vaikutukset että haasteet tilinpäätöksen laadun kannalta.

Taulukko 3 Tilintarkastuksen vaikutukset tilinpäätösten laatuun

Myönteiset vaikutukset	Haasteet
Tilinpäätösten tahattomat ja tahalliset virheet vähenevät	Epäselvä ja monimutkainen prosessi, jonka vaikutuksia on hankala ymmärtää
Tilinpäätösten laatu pysyy tasaisempana eri tilinpäätösten välillä	Tilintarkastajien toiminnassa on vaihtelevuutta
Yrittäjien tekemät kirjanpitoon liittyvät ratkaisut pysyvät lain ja säännösten puitteissa	Yrittäjät eivät ole aina halukkaita tilintarkastukseen
Tilinpäätösten objektiivisuus kasvaa	Pienimmille yhtiöille liian kankea prosessi

Kaikki haastateltavat laskentahenkilöt näkivät tilintarkastuksella olevan tärkeä rooli tilinpäätöksen laadunvarmentajana. Tilintarkastus tukee useimmiten kirjanpitäjän työtä ja edesauttaa tilinpäätöksen virheettömyyttä. Haastatellut kirjanpitäjät arvostavat tilintarkastajan neuvoja erityisesti haastavien kirjanpitokysymysten käsittelyssä. Tilintarkastus voi lisätä kirjanpitäjän varmuuden tunnetta omasta tekemisestä. Toisaalta kirjanpitäjät olivat varmoja, että tekevät työnsä huolellisesti ja ammattitaidolla ulkopuolisen tilintarkastuksen olemassaolosta riippumatta. Tällaista ei voi kuitenkaan yleistää koko ammattikuntaan. Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että tilinpäätöksen laatijalla on huomattava vaikutus tilinpäätöksen laatuun. Suomessa kirjanpitäjän työ ei ole yhtä tarkan valvonnan alla kuin tilintarkastajan toiminta. Tilinpäätöksen käyttäjän voi olla mahdoton arvioida tilintarkastamattoman tilinpäätöksen laatua, koska tilinpäätöksen käyttäjällä ei ole käytännössä keinoja selvittää tilinpäätöksen laatijan ammattitaitoa. Tilintarkastus on standardien mukaan etenevä prosessi, joka tasoittaa tilinpäätöksen laatijoista johtuvia eroja tilinpäätösten välillä ja varmistaa tilinpäätösten olevan keskenään yhtä laadukkaita. Tilintarkastus luo kirjanpitäjien ammattikunnalle tärkeän vaikuttimen toteuttaen työ laadukkaasti ja yhdenmukaisesti. Myös tutkimuskirjallisuus puoltaa tilintarkastuksen olevan merkittävässä asemassa kirjanpidon oikeellisuuden varmentajana (Downing ja Langli 2019, 28–31, 55).

Tilintarkastus edistää tilinpäätöksen laatua myös sen vuoksi, että se kannustaa yrityksiä toimimaan lain säädösten mukaan. Tutkimuskirjallisuuden tarkastelu vahvistaa haastatteluissa ilmenneitä seikkoja. Tilintarkastuksella luodaan psykologisia pelotteita ja taloudellista kuria (Tabone ja Baldacchino 2003, 397). Kirjanpitäjän työn lähtökohdat ovat jo valmiiksi laadukkaammat, jos yrittäjä on tiedostanut tilintarkastuksen olemassaolon ja toiminut sen vuoksi erityisen huolellisesti. Kun tilintarkastus vaikuttaa tämän lisäksi kirjanpitäjän toimintaan edellisessä kappaleessa esitetyllä tavalla, voidaan tilintarkastuksen kerrannaisvaikutukset tilinpäätöksen laatuun katsoa olevan merkittäväällä tavalla myönteiset.

Tilintarkastuksen valvontarooli osoittautui niin haastatteluiden kuin aiemman kirjallisuudenkin perusteella oleelliseksi seikaksi tilinpäätösten laadun kannalta. Tilintarkastus edistää tilinpäätöksen objektiivisuutta ja uskottavuutta tilinpäätöksen käyttäjien silmissä. Toisaalta pienemmissä yhtiöissä tilintarkastuksen merkitys osakkeenomistajien kannalta ei ole yhtä olennainen kuin isommissa yhtiöissä. Tämä johtuu siitä, että pienissä yhtiöissä johto ja omistus eivät useinkaan ole eriytyneet ja omistajilla on ilman tilintarkastustakin kattava käsitys yrityksen toiminnasta. Muiden tilinpäätöksen tulkitsijoiden kannalta

pienenkin yhtiön tilintarkastus voi kuitenkin osoittautua merkittäväksi. Mikäli pienen yhtiön tilinpäätöksen luvut ovat väärin, on sillä merkittävä vaikutus tilinpäätöksestä johdettuihin tunnuslukuihin. Tämä puolestaan voi johtaa yhtiön sidosryhmiä harhaan ja tilinpäätöksen perusteella voidaan tehdä vääränlaisia johtopäätöksiä. Voidaan siis todeta, että ainakin yhtiön ulkopuolisten on helpompi luottaa tilintarkastettuun tilinpäätökseen.

Vapaaehtoisena suoritettu tilintarkastus vaikuttaa tilinpäätöksen laatuun samanlailla kuin pakollisena suoritettu tilintarkastus. Vapaaehtoinen tilintarkastus liittyy usein yrityksen haluun osoittaa luottamusta sidosryhmille. Sidosryhmät eivät kuitenkaan oleta saavansa tilintarkastettua tilinpäätöstä käyttöönsä, jos yritys ei ole tilintarkastusvelvollinen. Tilintarkastusvelvollisen yrityksen puolestaan on ehdottoman tärkeää suorittaa tilintarkastus, jotta se ei menetä luottamusta sidosryhmien silmissä. Tilintarkastus vaikuttaa merkittävästi esimerkiksi yrityksen luottoluokituksen määräytymiseen.

Toisaalta tilintarkastus koetaan epäselvänä ja monimutkaisena prosessina, jota voi laskentahenkilönkin olla vaikea ymmärtää. Kirjanpitäjä ei välttämättä tiedä, miten tilintarkastus on toteutettu. Sen vuoksi tilintarkastuksen vaikutukset tilinpäätöksen laatuun eivät välttämättä ole selkeästi havaittavissa. Tilinpäätösanalyytikot puolestaan kaipaavat tilintarkastuksesta enemmän informaatiota käyttöönsä. Myös aiempien tutkimusten tarkastelu osoittaa, että tilinpäätöksen käyttäjät usein odottavat tilintarkastukselta eri asioita kuin mitä se todellisuudessa pitää sisällään (Ruhnke – Schmidt 2014, 592).

Haastatteluissa ilmeni, että tilintarkastajan aktiivisuudella on merkittävä vaikutus kirjanpitäjän työhön ja yrittäjän toimintaan. Tilintarkastuksesta koettiin olevan enemmän hyötyä, jos tilintarkastaja tekee aktiivisesti yhteistyötä kirjanpitäjän ja asiakkaan kanssa. Kirjanpitäjät kuitenkin kokivat, että tilintarkastaja saattaa osoittaa joissain tilanteissa aktiivisuuttaan väärällä tavalla. Tilintarkastaja saattaa puuttua kokonaisuuden kannalta merkityksettömiin asioihin, jolloin kirjanpitäjän keskittyminen voi siirtyä väärin seikkoihin. Tilintarkastaja voi myös itse vaikuttaa asiakkaan kokemiin tilintarkastuksen hyötyihin.

Yrittäjät näkevät usein tilintarkastuksen kustannukset korkeina sen tuottamiin hyötyihin nähden. Yrittäjät eivät aina ole kiinnostuneita tilinpäätöksen sisällöstä, eivätkä he aina ymmärrä omaa vastuutaan siihen liittyen. Tilintarkastus voi jopa aiheuttaa pelkoa yrittäjässä, jos yritystoiminnassa on jotain salattavaa. Yrityksen johto päättää tilintarkastuksen suorittamisesta, joten sekä kirjanpitäjän että tilintarkastajan on oleellista tarvittaessa vakuuttaa yrittäjät tilintarkastuksen tarpeellisuudesta. Tutkimuskirjallisuuden tarkastelussa ilmeni, että pienten yritysten johto arvostaa ulkoistetun laskentahenkilön näkemystä tilintarkastuksen tarpeellisuudesta (Collis ym. 2004, 97; Collis 2012, 462–463).

Haastattelutulokset vahvistivat aiemmissä tutkimuksissa ilmenneitä seikkoja tilintarkastuksen haasteista. Pienten yhtiöiden kohdalla tilintarkastus saattaa olla liian kankea, työläs ja aikaa vievä prosessi. Tiukat tilintarkastusstandardit eivät useinkaan ole relevantteja pienille yhtiöille. Tällöin tilintarkastus kuluttaa yrityksen resursseja turhaan. Tilintarkastusstandardeja voidaan soveltaa pienten yhtiöiden kohdalla, mutta soveltamiskäytännöt ovat olleet vaihtelevia. Haastattelut osoittivat, että yleisluonteinen tarkastus voisi tuoda ratkaisuja tilintarkastuksen haasteisiin.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli ”*Miten yleisluonteiseen tarkastukseen liittyvä lakiuudistus toteutuessaan voi vaikuttaa tilinpäätösinformaation laatuun?*”. Taulukossa 4 on esitetty yleisluonteisen tarkastuksen vaikutuksia tilinpäätösten laatuun. Taulukosta ilmenee sekä yleisluonteisen tarkastuksen tuottamat myönteiset vaikutukset että haasteet tilinpäätöksen laadun kannalta.

Taulukko 4 Yleisluonteisen tarkastuksen vaikutukset tilinpäätösten laatuun

Myönteiset vaikutukset	Haasteet
Selkeämpi ja yksinkertaisempi prosessi tuottaa tarvittavan informaation riittävällä tasolla	Tilintarkastajien toiminnassa on vaihtelevuutta myös tämän tarkastusmuodon kohdalla
Tilinpäätösten käyttäjäystävällisyys lisääntyy	Tarkastusmuotojen erojen tunnistaminen
Raportoinnin keventyminen voi lisätä tilintarkastajan ja yrittäjän välistä kommunikaatiota	Sopivan tarkastusmuodon valinta ei välttämättä onnistu
Varmennettujen tilinpäätösten määrä kasvaa	Sidosryhmien luottamuksen ylläpitäminen voi olla haastavaa ainakin aluksi
Tilinpäätösten virheet pysyvät kurissa kuten tilintarkastuksessa	Tarkastusmuodon vakiintuminen vie aikaa

Haastatteluiden perusteella yleisluonteinen tarkastus voi edistää tilinpäätöksen laatua vaikuttamalla positiivisesti tilinpäätöksen informatiivisuuteen ja käyttäjäystävällisyyteen. Kevyempi tarkastusmuoto riittää laadunvarmentajaksi pienille yhtiöille, joiden kirjanpitemateriaali on selkeää. Lakiuudistus voi mahdollistaa pienten yhtiöiden tarkastuksen

suorittamisen joustavammin, ilman tiukkoja standardien velvoittamia toimenpiteitä ja raportointia. Tämä voi edistää tilintarkastajan aktiivisuutta ja kommunikointia yrittäjien kanssa, kun aikaa vapautuu ylimääräisestä raportoinnista. Kevyempien toimenpiteiden myötä tarkastus on myös edullisempi, mikä lisää vapaaehtoisten tarkastusten todennäköisyyttä. Tämä tarkoittaa suurempaa määrää luotettavampia ja virheettömämpiä tilinpäätöksiä. Usein tilintarkastus tuottaa myös epäolennaista informaatiota, kun taas yleisluonteinen tarkastus voisi tuottaa tilinpäätöksen tulkitsijan kannalta täysin riittävät tiedot. Varmennusmuotoa voidaankin pitää silloin mielekkäänä, jos sillä on tilinpäätöksen käyttäjän luottamusta parantava vaikutus (IFAC 2018, 1429).

Haastateltavat kokivat, että yleisluonteinen tarkastus on parempi vaihtoehto kuin tilintarkastusrajojen nosto. Haastatteluissa ei ilmennyt yksimielisyyttä siitä, mitä lakiin olisi syytä kirjoittaa yleisluonteisen tarkastuksen sisällöstä. Esimerkiksi hallinnon tarkastuksen sisällyttäminen jakoi mielipiteitä. Kaikki haastateltavat kuitenkin kokivat, että yleisluonteisen tarkastuksen sisältöä on tarvittaessa laajennettava tarkastuksen kohteen mukaan. Tarkastuksen sisällön mukauttaminen on tarpeellista tilinpäätöksen laadun takaamiseksi. Tilintarkastajan on saatava riittävän kattava käsitys kirjanpidosta, jotta tilinpäätöksen tulkitsija voi luottaa informaatioon.

Kirjanpitäjät uskoivat tekevänsä työnsä tarkastusmuodosta riippumatta ammattitaidolla sekä lain ja säännösten edellyttämällä tavalla. Kummankin tarkastusmuodon tarkoituksena on edistää tilinpäätöstietojen laatua. Sekä tilintarkastusta että yleisluonteista tarkastusta ohjaavat samat eettiset säännöt, laadunvalvontastandardit ja tilintarkastajan velvollisuus noudattaa ammatillista harkintaa. (IFAC 2018, 1454–1457; Suomen Tilintarkastajat ry 2019a.) Tilintarkastajien toimintatavoissa voi olla eroavaisuuksia tarkastusmuodosta riippumatta. Myös ulkopuolisen tarkastuksen uhka toteutuu molemmissa tarkastusmuodoissa, joten yritysten toiminnan voidaan olettaa pysyvän lain puitteissa tarkastustavasta riippumatta.

Haastatteluiden perusteella yleisluonteisen tarkastuksen ongelmana saattaa olla, että tilinpäätöksen käyttäjät eivät ymmärrä sen eroa suhteessa tilintarkastukseen. Lakimuutos voi aiheuttaa hämmennystä tilinpäätöksen tulkitsijan kannalta. Käytäntöjen yhtenäistäminen voi viedä oman aikansa. Eri varmuustasojen myötä tilintarkastajan suorituksen arviointi voi olla sidosryhmille hankalaa ja tämän seurauksena odotuskuilu voi syventyä. Odotuskuilu kasvaa, mikäli tilinpäätöksen käyttäjä on tietämätön tilintarkastajan vastuusta, tarkastuksen sisällöstä ja tavoitteista eri varmuustasojen suhteen (Ruhnke – Schmidt 2014, 587, 593).

Lakimuutos lisää mikroyritysten valinnanvapautta tilinpäätöksen tarkastamiseen liittyen. Lakiuudistuksen haasteena voi kuitenkin olla, että tarkastusmuodon valinta tehdään vain kokorajojen puitteissa eikä yhtiön todellisten tarpeiden perusteella. Riskinä on, että yritys ei ota valinnassaan huomioon tarkastusmuodon laajakantoisempia vaikutuksia. Yleisluonteisen tarkastuksen sisältöä ja laajuutta olisikin punnittava jokaisen yrityksen kohdalla yksilöllisesti. Tarkastusmuodon valinnassa on otettava huomioon esimerkiksi toimiala, yhtiörakenne, ulkopuoliset rahoitukset ja yrityksen tavoitteet. On tärkeää, että yritys tekee tarpeitansa vastaavan päätöksen tarkastusmuodon valinnan osalta. Tässä korostuu sekä kirjanpitäjien että tilintarkastajien rooli avustaa yritystä sopivan tarkastusmuodon valinnassa. Toisaalta on mahdoton vielä sanoa, miten sidosryhmät tulevat luottamaan yleisluonteisen tarkastuksen tuottamaan rajoitettuun varmuuteen. Epäselvää on, miten yleisluonteinen tarkastus lakisääteisenä varmennuskeinona vaikuttaisi esimerkiksi rahoituskustannuksiin.

Haastattelutulosten valossa voidaan todeta, että tilinpäätöksen laatu parantuu molempien tilintarkastajan suorittamien varmennusmuotojen myötä. Haastattelutulokset osoittivat sekä tilintarkastuksen että yleisluonteisen tarkastuksen merkityksen tilinpäätösten laadun kannalta olevan olennainen. Tutkielman johtopäätöksenä voidaan esittää, että molempien tarkastusmuotojen vaikutukset tilinpäätösten laatuun ovat enimmäkseen myönteisiä. Tilinpäätöksen laadun kannalta on tärkeää, että ulkopuolinen tarkastaja suorittaa tilinpäätöksen varmennuksen. Varmennusmuotoa voidaan pitää toissijaisena seikkana. Tämä tutkielma osoittaa, että suunniteltu lakimuutos ei oletettavasti heikennä tilinpäätösten laatua. Laadun säilymisen kannalta on kuitenkin tärkeää, että tarkastusvelvollisuuden rajat säilyvät nykyisellään. Pienemmille yhtiöille on suositeltavaa tarjota mahdollisuus kevyempään ja tarkoituksenmukaisempaan varmennuskeinoon. Haasteet liittyvät lähinnä uuden tarkastusmuodon käyttöönottoon ennen kuin käytännöt muovautuvat yhtenäisiksi. Tarvitaan aikaa ennen kuin yleisluonteinen tarkastus saa vakiintuneen ja luottamusta herättävän aseman tilintarkastuksen rinnalla.

5.2 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Laadullisen tutkimuksen arvioinnissa oleellista on tarkastella tutkimusprosessin luotettavuutta. Luotettavuutta tarkastellessa nousee esille kysymykset totuudesta ja objektiivisuudesta. Totuuden tuntu voi syntyä lukijan omakohtaisten kokemusten pohjalta. Lukija arvioi helposti tutkimuksen luotettavaksi, jos lukijan kokemusmaailma on yhteneväinen

tutkimuksen tulosten kanssa. Tällainen luotettavuuden arviointi tarvitsee kuitenkin tuekseen muita luotettavuuden kriteerejä. Laadullisessa tutkimuksessa on tunnustettava tutkijan subjektiviteetti, sillä tutkija on väistämättä tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. (Eskola – Suoranta 1998; Tuomi – Sarajärvi 2018.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta tarkastellaan usein validiteetin kautta, mutta myös reliabiliteetti otetaan huomioon. Laadullisen tutkimuksen validiteetti viittaa siihen, kattaako aineisto tutkittavan ilmiön ja vastaako aineiston kokoaminen valittuja analyysimenetelmiä. Tutkijan on osoitettava, että valittu tutkimusasetelma ja kohderyhmä sopivat kysymyksenasetteluun. Empiirisen aineiston ja teoreettisten johtopäätösten välinen suhde on oltava looginen. (Anttila 2014.) Tutkimusta onkin arvioitava kokonaisuutena, jolloin on tärkeää havainnoida tutkimuksen sisäistä johdonmukaisuutta (Tuomi – Sarajärvi 2018).

Tässä tutkielmassa validiteetti on pyritty varmistamaan vahvalla empirian ja aiemman tutkimuskirjallisuuden vuoropuhelulla. Tutkimusasetelmassa on huomioitu tutkittavan ilmiön tarkka rajaus pien- ja mikroryityksiin, tilinpäätöksen laatuun ja laskentahenkilöiden näkökulmaan. Tämä mahdollistaa tutkimusongelmien kohdistamisen tarpeeksi rajatulle alueelle ja siten tarkan pureutumisen tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen merkitykseen. Teemahaastattelu valittiin aineistonkeruutavaksi, jotta tutkittavasta ilmiöstä saataisiin mahdollisimman syvällisiä käsityksiä. Validiteettia pyrittiin edistämään kokoamalla tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman hyvin edustava aineisto. Tutkimusjoukoksi valittiin laskentahenkilöitä kahdesta eri yrityksestä ja eri ammattiryhmistä, jotta edustus ei rajoittuisi vain yhteen ammattiin. Tutkielman validiteettia olisi voitu parantaa valitsemalla useampia ammattiryhmiä tutkimusjoukkoon. Toisaalta tutkimuksessa haluttiin säilyttää puolueettomuus, joten haastateltavien joukosta jätettiin tietoisesti pois esimerkiksi tilintarkastajat. Kyseistä ammattikuntaa läheisesti koskettava aihe olisi todennäköisesti tuonut esiin tilintarkastajien omaa ammattia suojelevia näkemyksiä. Kirjanpitäjien ja tilinpäätösanalyttikoiden näkemyksillä oli tarkoitus löytää objektiivisempia ja laajakatseisempia näkökulmia tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen merkitykseen. Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan puolueettomuus on varmistettava myös tutkijan kohdalla. Tutkijan on pyrittävä ymmärtämään haastateltavia itseään ilman tutkijan omien suodattimien vaikutusta. Toisaalta on myönnettävä, että laadullisessa tutkimuksessa tämä ei täysin toteudu. Tämä johtuu siitä, että tutkija on itse luonut tutkimusasetelman ja tulkitsee sitä.

Aineiston riittävyys ja analyysin kattavuus ovat olennaisia seikkoja luotettavuuden arvioinnissa. Laadullisen aineiston riittävyyteen ei ole mahdollista määrittää mitään sääntöä, mutta sitä voidaan pyrkiä arvioimaan esimerkiksi saturaation kautta. Aineistoa ei kuitenkaan saa olla liikaa. Analyysin kattavuus merkitsee, että tulkinta ei pohjautu satunnaisiin poimintoihin. (Eskola – Suoranta 1998.) Tämän tutkielman kohdalla voidaan pohtia, olisiko haastateltavien suurempi määrä lisännyt luotettavuutta. Toisaalta haastattelut olivat syvällisiä teemahaastatteluita, joissa syvennyttiin asiaan yksityiskohtaisesti. Tutkielmaan varatun ajan puitteissa ei olisi ollut mahdollista haastatella useampia henkilöitä yhtä syvällisesti. Useampi haastateltava olisi merkinnyt pintapuolisempia haastatteluja. Haastatteluista oli löydettävissä yhteneväisiä teemoja, joten saturaation voi katsoa siltä osin täyttyneen. Analyysissä pyrittiin poimimaan kaikki kysymyksenasettelun kannalta relevantit seikat aineistosta, jotta analyysi ei ole satunnaispoimintaa.

Laadullisen tutkimuksen reliabiliteetilla viitataan aineiston käsittelyn ja analyysin luotettavuuteen. Reliabiliteetin arvioiminen on olennaista siinä tutkimuksen vaiheessa, kun edetään empiirisen aineiston analysoinnista kohti tulkintaa. Reliabiliteetikysymyksissä tarkastellaan erityisesti analyysin arvioitavuutta ja uskottavuutta. Arvioitavuus edellyttää, että lukijalla on mahdollisuus seurata ja kritisoida tutkijan päättelyprosessia. Uskottavuus puolestaan edellyttää, että tutkimusraportin pohjalta tutkijan tapaa päätyä esitettyihin tulkintoihin voidaan pitää uskottavana. Reliabiliteettia voidaan myös arvioida tutkimuksen toistettavuuden kautta eli päätyisikö toinen tutkija saman aineiston ja tulkintasääntöjen pohjalta samoihin tulkintoihin. (Anttila 2014.) Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan aineiston tulkintaa voidaan pitää reliaabelina, jos se ei sisällä ristiriitaisuuksia.

Tämän tutkielman reliabiliteetti pyrittiin varmistamaan kuvaamalla mahdollisimman tarkasti haastatteluaineiston analysoinnin vaiheet. Tutkimustuloksia peilattiin tutkimuskirjallisuuden teoriaohjaavan analyysin kautta, mikä lisää tulkintojen uskottavuutta. Tutkimus voitaisiin toistaa saman aineiston pohjalta ja samoilla metodeilla, jolloin tulokset olisivat todennäköisesti samankaltaiset. On kuitenkin huomioitava, että haastatteluiden sisältöön tulisi väistämättä vivahde-eroja. Teemahaastattelut etenevät vapaasti tilanteen edellyttämällä tavalla, joten täsmälleen samanlaisen haastattelun toteuttaminen ei olisi mahdollista. Haastateltavien vastaukset voivat vaihdella ajan, tilan ja kokemuksen muuttuessa. Jos haastattelu toteutettaisiin samoille henkilöille uudestaan, olisivat heidän vastauksensa todennäköisesti muuttuneet ajan myötä. Haastatteluiden sisältöihin vaikuttaa todennäköisesti vahvasti myös se, missä kohtaa lainsäädäntöhanke etenee haastatteluiden aikaan. Toisaalta eri laskentahenkilöille tai suuremmalle joukolle toteutetut haastattelut

voisivat tuottaa toisenlaista informaatiota. Myös tutkijan tieto ja kokemus ohjaa väistämättä haastattelun kulkua ja tulkintojen tekemistä aineistosta.

Laadullisen tutkimuksen kohdalla validiteetti ja reliabiliteetti ovatkin hieman ongelmallisempia kuin määrällisessä tutkimuksessa (Tuomi – Sarajärvi 2018). On jopa esitetty, ettei käsitteitä tulisi sellaisenaan hyödyntää laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa. Tutkijan subjektiivisuus on aina mukana laadullisen tutkimuksen toteuttamisessa. Sen vuoksi on tärkeää arvioida ennemmin tutkijan toiminnan luotettavuutta kuin määrällisestä tutkimuksesta tuttua mittauksen luotettavuutta. (Eskola – Suoranta 1998.) On hyväksyttävä, että tutkimuksen toistettavuus ei ole laadullisen tutkimuksen puitteissa täysin mahdollista.

Eskola ja Suoranta (1998) esittävät laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kriteereinä uskottavuuden lisäksi siirrettävyyden, varmuuden ja vahvistettavuuden. Tutkijan on arvioitava tulkintansa vastaavan tutkittavien käsityksiä. Tulkintojen on saatava tukea aiemmista tutkimuksista. Tässä tutkielmassa tutkittavien käsityksiä peilataan aiempaan tieteelliseen tutkimukseen, ei tutkijan omiin kokemuksiin. Tutkijan subjektiviteetin riski on huomioitu läpi tutkielman ja se on pyritty minimoimaan. Tutkijan oma pohdinta on erotettu täysin tulosten analysoinnista. Pohdiskeleva ote ja subjektiviteetti näkyy vasta viimeisen pääluvun alla johtopäätöksissä.

Haastattelukysymykset on hyvä laatia siten, että kysymykset eivät johdattele vastaajaa. Aineiston luotettavuuden arvioinnissa on syytä tarkastella tiedontuottajien motiiveja muunnella, kätkeä tai liioitella tietoja. Lisäksi on arvioitava tiedon autenttisuutta eli onko tieto haastateltavan omaa kokemusta vai toisen käden tietoa. Toisaalta pelkkä autenttinen tieto ei ole tutkijaa kiinnostavaa. (Anttila 2014.) Tässä tutkielmassa haastattelukysymyksistä pyrittiin sulkemaan pois johdattelevuus. Kysymykset pidettiin kuvailevina ja tutkittavan omaa kokemusta etsivinä. Tutkittavat eivät työskentele suoraan tilintarkastukseen tai yleisluonteiseen tarkastukseen liittyvissä tehtävissä, joten tutkittavilla ei todennäköisesti ole omien intressien vuoksi ollut syytä esittää totuudenvastaisia tietoja. Tiedon autenttisuudessa voi tosin olla aukkoja, sillä haastateltavat kertoivat myös sellaisista seikoista, joita he olivat kuulleet muiden puheista tai havainneet toisten tekevän. Aineiston kokoamisessa pyrittiin toimimaan mahdollisimman objektiivisesti laadullisen tutkimuksen rajoitteet huomioiden.

Tutkielman luotettavuuden kannalta voidaan pitää ongelmallisena, että tutkielman toteuttamisen aikaan ei ollut tiedossa toteutuuko lakimuutos ja jos toteutuu, niin millaisessa muodossa se toteutetaan. Lakimuutoksen vaikutusten arviointi on siten

spekulatiivista eikä voi täysin nojautua faktoihin. Haastatteluiden tukena käytettiin jo olemassa olevaa tietoa, kansainvälistä käytäntöä ja lakimuutokseen liittyviä valmisteluja, jotta arviot olisivat mahdollisimman totuudenmukaisia. Ongelmallisena voidaan pitää myös, että haastatteluiden toteuttamisen aikana lakimuutoksen käsittely eteni ja saatavilla oleva tieto muuttui eri haastatteluiden kohdalla. Luotettavuuden lisäämiseksi tämä seikka on raportoitu tutkimusaineiston esittelyn yhteydessä.

5.3 Jatkotutkimusehdotukset

Tämän tutkielman valmistuessa tilintarkastuslain muuttamiseen liittyvä valmistelutyö on vielä kesken. Mielenkiintoinen jatkotutkimusehdotus olisikin tutkia asiaa uudelleen siten, kun lakimuutos on astunut voimaan ja ensimmäiset lakisääteiset yleisluonteiset tarkastukset on ehditty toteuttaa. Tällöin voitaisiin tutkia konkreettisemmin lakimuutoksen toteutuneita vaikutuksia tilinpäätösten laadun kannalta. Tilinpäätöksen laatua voitaisiin tutkia laskentahenkilöiden kokemusten kautta tai esimerkiksi yrittäjien tai sidosryhmien näkemysten avulla. Tarkastelun keskiöön olisi myös mielenkiintoista valita tilintarkastajat ja selvittää heidän kokemuksiaan lakiuudistuksesta. Toisaalta tilinpäätöksen laatua eri tarkastusmuotojen kohdalla voisi arvioida kvantitatiivisesti, esimerkiksi vertaillen tilintarkastettujen ja yleisluonteisesti tarkastettujen tilinpäätösten ja niistä johdettujen tunnuslukujen kykyä ennustaa yhtiön toiminnan vakautta pidemmällä aikavälillä.

5.4 Yhteenveto

Tämän tutkielman tavoitteena oli tutkia tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen merkitystä pien- ja mikroyritysten tilinpäätösten laadun kannalta. Kirjallisuuskatsauksessa tarkastelun keskiössä oli tilintarkastukseen liittyvä sääntely, tilintarkastuksen teoriat, pien- ja mikroyritysten tilintarkastuksen tarvetta ohjaavat tekijät sekä yleisluonteiseen tarkastukseen liittyvä lakiuudistus. Empiriassa aihetta tutkittiin laskentahenkilöiden näkökulmasta toteuttamalla teemahaastattelut kirjanpitäjille ja tilinpäätösanalytikoille. Laskentahenkilöt arvioivat tilinpäätöksen laatua omiin kokemuksiinsa peilaten.

Tilintarkastuksen koettiin parantavan tilinpäätösten laatua monella tapaa. Tilintarkastus edistää kirjanpidon ja siitä johdetun tilinpäätöksen virheettömyyttä ja uskottavuutta tilinpäätöksen käyttäjien silmissä. Aktiivisesti asiakkaisiin ja kirjanpitäjiin

yhteydessä olevien tilintarkastajien uskottiin edistävän tilinpäätöksen laatua enemmän kuin passiivisemmin käyttäytyvien tilintarkastajien. Tilintarkastuksen uhan olemassaolon koettiin edistävän tilinpäätöksen oikeellisuutta vaikuttamalla niin yrittäjän toimintaan kuin kirjanpitäjän työhön. Tilintarkastus on laskentahenkilöiden näkökulmasta kuitenkin ajoittain turhan monimutkainen prosessi pienille yhtiöille.

Yleisluonteinen tarkastus voi ylläpitää tilinpäätöksen laatua kuten tilintarkastuskin. Molempien varmennusmuotojen merkitys on sidoksissa tilintarkastajien toimintatapoihin. Kevyempi tarkastus on järkevä vaihtoehto pienimpien yhtiöiden tilinpäätösten varmennuksessa. Tilinpäätöksen laadun kannalta on tärkeää, että tilintarkastaja suorittaa tilinpäätöksen varmennuksen. Varmennusmuoto on kuitenkin toissijainen seikka tilinpäätöksen laadun kannalta. Tarkastusmuotojen eroja saattaa olla vaikea ymmärtää, jolloin myös tarkastusmuodon valinta voi aiheuttaa päänvaivaa. On todennäköistä, että yleisluonteinen tarkastus saavuttaa vasta pidemmän ajan kuluessa yhtä vahvan aseman tilinpäätöksen varmentajana kuin tilintarkastus. Kevyemmän tarkastuksen mahdollisuus voi madaltaa kynnystä suorittaa tilinpäätöksen varmennus vapaaehtoisesti.

LÄHTEET

Abdel-Khalik, A. Rashad (1993) Why do private companies demand auditing? A case for organizational loss of control. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, Vol. 8 (1), 31–52.

Accountancy Europe (2019) Audit exemption thresholds in Europe. 2019 update. Survey results. <https://www.accountancyeurope.eu/wp-content/uploads/181114_Audit-exemption-thresholds-in-Europe_2019_survey-update-version.pdf>, haettu 9.3.2020.

AICPA (2015) American Institute of Certified Public Accountants. Guide to financial statements services: Compilation, review and audit. <<https://www.aicpa.org/InterestAreas/PrivateCompaniesPracticeSection/QualityServicesDelivery/KeepingUp/DownloadableDocuments/financial-statement-services-guide.pdf>>, haettu 30.4.2020.

Alasuutari, Pertti (2011) *Laadullinen tutkimus 2.0*. 4. uud. p. Vastapaino, Tampere.

Anttila, Pirkko (2014) Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Metodix – metoditietämystä kaikille. <<https://metodix.fi/2014/05/17/anttila-pirkko-tutkimisen-taito-ja-tiedon-hankinta/#top>>, haettu 29.4.2020.

AOYL (2009/1599) Asunto-osaakeyhtiölaki.

Baker, C. Richard – Bédard, Jean – Prat dit Hauret, Christian (2014) The regulation of statutory auditing: an institutional theory approach. *Managerial Auditing Journal*, Vol. 29 (5), 371–394.

Ball, Ray – Shivakumar, L. (2005) Earnings quality in UK private firms: comparative loss recognition timeliness. *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 39 (1), 83–128.

- Bamber, E. Michael – Stratton, Richard A. (1997) The information content of the uncertainty-modified audit report: Evidence from bank loan officers. *Accounting Horizons*, Vol 11 (2), 1–11.
- Blackwell, David W. – Noland, Thomas R. – Winters, Drew B. (1998) The value of auditor assurance: Evidence from loan pricing. *Journal of Accounting Research*, Vol. 36 (1), 57–70.
- Brooksbank, Roger (1991) Defining the small business: a new classification of company size. *Entrepreneurship and Regional Development*, Vol. 3 (1), 17–31.
- Carey, Peter – Simnett, Roger – Tanewski, George (2000) Voluntary demand for internal and external auditing by family businesses. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Vol. 19, 37–51.
- Carrol, Archie B. – Näsi, Juha (1997) Understanding stakeholder thinking: Themes from a Finnish conference. *Business Ethics: A European Review*, Vol. 6 (1), 46–51.
- Chung, Shifei – Narasimhan, Ramesh (2001) Perceived value of mandatory audits of small companies. *Managerial Auditing Journal*, Vol. 16 (3), 120–123.
- Clatworthy, Mark A. – Peel, Michael J. (2013) The impact of voluntary audit and governance characteristics on accounting errors in private companies. *Journal of Accounting and Public Policy*, Vol. 32 (3), 1–25.
- Collis, Jill (2010) Audit exemption and the demand for voluntary audit: A comparative study of the UK and Denmark. *International Journal of Auditing*, Vol. 14 (2), 211–231.
- Collis, Jill (2012) Determinants of voluntary audit and voluntary full accounts in micro- and non-micro small companies in the UK. *Accounting and Business Research*, Vol. 42 (4), 441–468.

- Collis, Jill – Jarvis, Robin – Skerratt, Len (2004) The demand for the audit in small companies in the UK. *Accounting and Business Research*, Vol. 34 (2), 87–100.
- Corten, Maarten – Steijvers, Tensie – Lybaert, Nadine (2015) The demand for auditor services in wholly family-owned private firms: the moderating role of generation. *Accounting and Business Research*, Vol 45 (1), 1–26.
- Dedman, Elisabeth – Kausar, Asad – Lennox, Clive (2014) The demand for audit in private firms: Recent large-sample evidence from the UK. *European Accounting Review*, Vol. 23 (1), 1–23.
- DeFond, Mark L. (1992) The association between changes in client firm agency costs and auditor switching. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Vol. 11 (1), 16–31.
- Downing, Jeff – Langli, John Christian (2019) Audit exemptions and compliance with tax and accounting regulations. *Accounting and Business Research*, Vol. 49 (1), 28–67.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere.
- Ettredge, Michael – Scholz, Susan – Smith, Kevin R. – Sun, Lili (2010) How do restatements begin? Evidence of earnings management preceding restated financial reports. *Journal of Business Finance and Accounting*, Vol. 37 (3), 332–355.
- FEE (2016) Federation of European Accountants. Pursuing a strategic debate – The future of audit and assurance. Discussion paper, Brussels. <https://www.accountancyeurope.eu/wp-content/uploads/1601_Future_of_audit_and_assurance.pdf>, haettu 14.4.2020.
- Halonen, Kaarina – Steiner, Maj-Lis (2009) *Tilintarkastusprosessi käytännössä*. Alma Talent Oy, Helsinki.

- Hill, Charles W. L. – Jones, Thomas M. (1992) Stakeholder-agency theory. *Journal of Management Studies*, Vol. 29 (2), 131–154.
- Hope, Ole-Kristian – Langli, John Christian – Thomas, Wayne B. (2012) Agency conflicts and auditing in private firms. *Accounting, Organizations and Society*, Vol. 37 (7), 500–517.
- Horsmanheimo, Pasi – Kaisanlahti, Timo – Steiner, Maj-Lis (2017) *Tilintarkastuslaki ja EU:n uudistunut tilintarkastussääntely – kommentaari*. 2. uud. p. Alma Talent Oy, Helsinki.
- Horsmanheimo, Pasi – Steiner, Maj-Lis (2017) *Tilintarkastus – asiakkaan opas*. 5. uud. p. Alma Talent Oy, Helsinki.
- IAASB (2011) International Auditing and Assurance Standards Board. Enhancing the value of auditor reporting: Exploring options for change. Consultation Paper, IFAC. <https://www.ifac.org/system/files/publications/exposure-drafts/CP_Auditor_Reporting-Final.pdf>, haettu 23.4.2020.
- IAASB (2012) International Auditing and Assurance Standards Board. At a glance – International Standard on Review engagements (ISRE) 2400 (Revised), Engagements to Review Historical Financial Statements. <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/At_a_Glance-ISRE%202400-final_0.pdf>, haettu 3.5.2020.
- IESBA (2018) International Ethics Standards Board for Accountants. International Code of Ethics for Professional Accountants (including International Independence Standards). <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/Final-Pronouncement-The-Restructured-Code_0.pdf>, haettu 9.3.2020.

IFAC (2012) International Federation of Accountants. International Standard on Review Engagements 2400 (Revised). Engagements to review historical financial statements. <[https://www.ifac.org/system/files/publications/files/International-Standard-on-Review-Engagements-2400-\(Revised\)-Engagements-to-Review-Historical-Financial-Statements.pdf](https://www.ifac.org/system/files/publications/files/International-Standard-on-Review-Engagements-2400-(Revised)-Engagements-to-Review-Historical-Financial-Statements.pdf)>, haettu 11.3.2020.

IFAC (2018) International Federation of Accountants. Kansainväliset tilintarkastusalan standardit. Kansainväliset laadunvalvontaa, tilintarkastusta, yleisluonteista tarkastusta, muita varmennuspalveluja ja liitännäispalveluja koskevat standardit ja muut ohjeet ja kansainväliset eettiset säännöt tilintarkastusammattilaisille. (Alkuteos *Handbook of international quality control, auditing, review, other assurance, and related services pronouncements* 2018; *Handbook of the international code of ethics for professional accountants* 2018, käänös Suomen Tilintarkastajat ry 2019, ST-Akatemia Oy.) The International Federation of Accountants, New York.

Jensen, Michael C. – Meckling, William H. (1976) Theory of the firm: Managerial behaviour, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*, Vol. 3 (4), 305–360.

Johnson, Douglas A. – Pany, Kurt – White, Richard (1983) Audit reports and the loan decision: Actions and perceptions. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Vol. 2 (2), 38–51.

Kervinen, Ville (2015) Pienen yhtiön tilinpäätösvarmennus. Pro gradu -tutkielma. Lappeenrannan teknillinen yliopisto. <<https://lutpub.lut.fi/bitstream/handle/10024/104237/gradu%20ville%20kervinen%206.4.pdf;jsessionid=5DA6FDE95234D8854D85080C162CFC50?sequence=2>>, haettu 17.11.2020.

KPL (1997/1336) Kirjanpitolaki.

Komission tiedonanto (2007) Yritysten liiketoimintaympäristön yksinkertaistaminen yhtiöoikeuden, tilinpäätösten ja tilintarkastuksen alalla. KOM (2007) 394 lopullinen. Euroopan yhteisöjen komissio, Bryssel 10.7.2007. <<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0394:FIN:FI:PDF>>, haettu 6.5.2020.

Koppa (2015) Laadullinen tutkimus. Jyväskylän yliopisto. <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metelmapolkuja/metelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>>, haettu 29.4.2020.

Laki tilintarkastuslain muuttamisesta (622/2016).

Lennox, Clive S. – Pittman, Jeffrey A. (2011) Voluntary audits versus mandatory audits. *The Accounting Review*, Vol. 86 (5), 1655–1678.

Lepistö, Vilma (2018) Pienyritysten tilintarkastuksen rooli suomalaisessa verovalvontaympäristössä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/103566/1527683472.pdf?sequence=1>>, haettu 17.11.2020.

Lin, Hsiao-Lun – Yen, Ai-Ru (2017) Determinants and market valuation of the decision to audit or review: Evidence from Taiwan. *Journal of Contemporary Accounting and Economics*, Vol. 13 (3), 209–224.

Lukka, Kari (2014) Konstruktiivinen tutkimusote. Metodix – metoditietämystä kaikille. <<https://metodix.fi/2014/05/19/lukka-konstruktiivinen-tutkimusote/>>, haettu 29.4.2020.

Miller, Jeffrey R. – Smith, L. Murphy (2002) The effects of the level of assurance, accounting firm, capital structure, and bank size on bank lending decisions. *Journal of accounting, auditing and finance*, Vol. 17 (1), 51–71.

- Mock, Theodore J., Bédard, Jean – Coram, Paul J. – Davis, Shawn M. – Espahbodi, Reza – Warne, Rick C. (2013) The audit reporting model: current research synthesis and implications. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Vol. 32 (1), 323–351.
- Morris, Richard D. (1987) Signalling, agency theory and accounting policy choice. *Accounting and Business Research*, Vol. 18 (69), 47–56.
- Mäkäläinen, Ville (2018) Mikroyritysten tilintarkastusvelvollisuuden mahdollisen kokorajojen nostamisen vaikutukset. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. <<https://www.utupub.fi/handle/10024/146319>>, haettu 17.11.2020.
- Neilimo, Kari – Näsi, Juha (1980) *Nomoteettinen tutkimusote ja suomalainen yrityksen taloustiede. Tutkimus positivismiin soveltamisesta*. Tampereen yliopisto: Yrityksen taloustieteen ja yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja, sarja A2: Tutkielmia ja raportteja 12, Tampere.
- Niemi, Lasse – Kinnunen, Juha – Ojala, Hannu – Troberg, Pontus (2012) Drivers of voluntary audit in Finland: to be or not to be audited? *Accounting and Business Research*, Vol. 42 (2), 169–196.
- Nikulainen, Reetta (2019) Tilintarkastuksen laatu rajoitetun varmuustason kontekstissa – Tilintarkastajan näkökulma. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/148284/ProGradu_Nikulainen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, haettu 17.11.2020.
- Niskanen, Mervi – Karjalainen, Jukka – Niskanen, Jyrki (2010) The role of auditing in small, private family firms: Is it about quality and credibility? *Family Business Review*, Vol. 23 (3), 230–245.
- Ojala, Hannu – Niskanen, Mervi – Collis, Jill – Pajunen, Kati (2014) Audit quality and decision-making in small companies. *Managerial Auditing Journal*, Vol. 29 (9), 800–817.

Ojala, Hannu – Collis, Jill – Kinnunen, Juha – Niemi, Lasse – Troberg, Pontus (2016) The demand for voluntary audit in micro-companies: Evidence from Finland. *International Journal of Auditing*, Vol. 20 (3), 267–277.

OYL (2006/624) Osakeyhtiölaki.

Piispanen, Juho (2019) Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottaminen – Vaikutukset yritysten näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma. LUT-yliopisto. <https://lut-pub.lut.fi/bitstream/handle/10024/159853/Pro_Gradu_Piispanen_Juho.pdf?sequence=1>, haettu 17.11.2020.

PMA (1753/2015) Valtioneuvoston asetus pien- ja mikroyrityksen tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista.

Ruhnke, Klause – Schmidt, Martin (2014) The audit expectation gap: existence, causes, and the impact of changes. *Accounting and Business Research*, Vol. 44 (5), 572–601.

Ruohonen, Janne (2020) *Tilintarkastaja osakeyhtiön hallinnon tarkastajana*. Alma Talent Oy, Helsinki.

Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna (2006) KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. <<https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>>, haettu 18.11.2020.

Seow, Jean-Lin (2001) The demand for the UK small company audit – An agency perspective. *International Small Business Journal*, Vol 19 (2), 61–79.

Simola, Aini (2018) Suomen tilintarkastusrajat eli pien- ja mikroyritysten tilintarkastusvelvollisuus sekä mahdolliset muutostarpeet. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. <https://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20181304/urn_nbn_fi_uef-20181304.pdf>, haettu 17.11.2020.

Suomen Tilintarkastajat ry (2018) Tilintarkastaja on varmentamisen ammattilainen. <<https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/tilintarkastaja-on-varmentamisen-ammattilainen>>, haettu 30.4.2020.

Suomen Tilintarkastajat ry (2019a) Yleisluonteinen tarkastus on tilintarkastusta kevyempi. <<https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/yleisluonteinen-tarkastus-on-tilintarkastusta-kevyempi>>, haettu 1.5.2020.

Suomen Tilintarkastajat ry (2019b) Tarkoituksenmukaisempaa tarkastusta: Vaihtoehdoksi yleisluonteinen tarkastus. <<https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/tarkoituksenmukaisempaa-tarkastusta-vaihtoehdoksi-yleisluonteinen-tarkastus>>, haettu 30.4.2020.

Suomen Tilintarkastajat ry (2019c) Vaihtoehtona kevyempi tarkastus. <<https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/vaihtoehtona-kevyempi-tarkastus>>, haettu 1.5.2020.

Suomen Tilintarkastajat ry (2020a) Miksi tilintarkastus tehdään? <<https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/miksi-tilintarkastus-tehdaan>>, haettu 30.4.2020.

Suomen Tilintarkastajat ry (2020b) Mitä on hyvä tilintarkastustapa? <<https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/mita-on-hyva-tilintarkastustapa>>, haettu 2.3.2020.

Suomen Tilintarkastusammattilaiset (2017) Tilintarkastusammattilaiset Oy. Uusi tilintarkastuskertomus. <<https://www.tilintarkastus.fi/ajankohtaista.html>>, haettu 14.1.2021.

SL (487/2015) Säätölaki.

Tabone, Norbert – Baldacchino, Peter J. (2003) The statutory audit of owner-managed companies in Malta. *Managerial Auditing Journal*, Vol. 18 (5), 387–398.

Tauringana, Venancio – Clarke, Steve (2000) The demand for external auditing: managerial share ownership, size, gearing and liquidity influences. *Managerial Auditing Journal*, Vol. 15 (4), 160–168.

TTL (2015/1141) Tilintarkastuslaki.

TTL (2007/459) Tilintarkastuslaki (kumottu).

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2018) Lausuntoyhteenveto. HE tilintarkastuslain muuttamiseksi – tilintarkastusvelvollisuuden rajat. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/ca48d2b2-f10e-4428-949c-0bd78571dc17/JULKAISU_20181116113236.pdf>, haettu 3.3.2020.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2020a) Kevyemmän tarkastuksen käyttöönottoa valmisteleva työryhmä. TEM007:00/2019 Säädosvalmistelu. <<https://tem.fi/hanke-sivu?tunnus=TEM007:00/2019>>, haettu 13.2.2020.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2020b) Kevyemmän tarkastuksen käyttöönottoa valmistelleen työryhmän mietintö. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:38, Helsinki. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162331/TEM_2020_38_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, haettu 29.6.2020.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2020c) Tilintarkastus. <<https://tem.fi/tilintarkastus>>, haettu 9.3.2020.

Valtioneuvosto (2018) Työryhmä valmistelemaan kevyempää tarkastusta pienille yrityksille tilintarkastuksen sijaan. <https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410877/tyoryhma-valmistelemaan-kevyempaa-tarkastusta-pienille-yri-tyksille-tilintarkastuksen-sijaan?utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter>, haettu 13.2.2020.

Van Hoorn, Th. P. (1979) Strategic planning in small and medium-sized companies. *Long Range Planning*, Vol. 12 (2), 84–91.

Vanstraelen, Ann – Schelleman, Caren (2017) Auditing private companies: what do we know? *Accounting and Business Research*, Vol 47 (5), 565–584.

Vihreä kirja (2010) Tilintarkastuspolitiikka: kriisin opetukset (ETA:n kannalta merkityksellinen teksti). KOM (2010) 561 lopullinen. Euroopan komissio, Bryssel 13.10.2010. <<https://op.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/08744053-2f56-415a-a985-7ceaf3d3b3a/language-fi>>, haettu 11.3.2020.

Wallace, Wanda A. (1980) *The economic role of the audit in free and regulated markets*. Open Education Resources (OER), Graduate School of Management, University of Rochester. <<https://scholarworks.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=oer>>, haettu 17.4.2020.

Weik, Andreas – Eierle, Brigitte – Ojala, Hannu (2018) What drives voluntary audit adoption in small German companies? *International Journal of Auditing*, Vol. 22 (3), 503–521.

Haastattelut

Analyytikko A. Haastattelu 30.6.2020.

Analyytikko B. Haastattelu 13.7.2020.

Kirjanpitäjä A. Haastattelu 3.6.2020.

Kirjanpitäjä B. Haastattelu 17.6.2020.

LIITE 1 HAASTATTELURUNKO KIRJANPITÄJÄT

Taustakysymykset

- Millainen on työkokemuksesi kirjanpitäjän tehtävissä? Entä muissa laskentatehtävissä?
- Mitä työnkuvaasi kuuluu?
- Millaisille asiakkaille laadit kirjanpitoa?

Tilintarkastus

Tilintarkastuksen vaikutukset omaan työhön

1. Miten olet kokenut tilintarkastuksen vaikuttavan työhösi?
2. Millaista yhteistyötä teet tilintarkastajan kanssa?

Tilintarkastuksen vaikutukset asiakasyritykseen

3. Millaisille yrityksille tilintarkastuksesta on kokemuksesi mukaan hyötyä? Entä haittaa?
4. Miten tilintarkastus konkreettisesti vaikuttaa eri yrityksiin?
5. Miten yrittäjät kokemuksesi mukaan ymmärtävät tilinpäätökseen liittyvän vastuunsa?

Tilintarkastusvelvollisuus

6. Miten näet nykyisen tilintarkastusvelvollisuuden soveltuvuuden pien- ja mikroyrityksille?
7. Miten asiakkainasi olevat yrittäjät suhtautuvat tilintarkastusvelvollisuuteen? Millaisia erilaisia kokemuksia sinulla on tästä?
8. Onko sinulla mahdollisuus suositella vapaaehtoista tilintarkastusta yrityksille, joilla ei ole lainmukaista tilintarkastusvelvollisuutta? Jos on, mikä vaikuttaa päätökseesi suositella tai olla suosittelematta?

Tilintarkastuksen vaikutukset tilinpäätöksen laatuun

9. Miten tilintarkastus vaikuttaa tilinpäätöksen laatuun? Millaisia erilaisia kokemuksia sinulla on tästä?
10. Miten olet kokenut eri tilintarkastusyhteisöjen tai tilintarkastajien merkityksen tilinpäätöksen laadun kannalta?
11. Miten tilintarkastus vaikuttaa luottamukseen tilinpäätösinformaatiota kohtaan?

Yleisluonteinen tarkastus

12. Mitä mieltä olet yleisluonteisesta tarkastuksesta vaihtoehtona tilintarkastukselle?
13. Millaisia hyötyjä näet yleisluonteiseen tarkastukseen liittyen? Entä haasteita?
14. Miten uskot yleisluonteisen tarkastuksen vaikuttavan tilinpäätösten laatuun verrattuna tilintarkastukseen?
15. Millaiset olisivat mielestäsi sopivat kriteerit, jotka voisivat määrittää yritykselle vapauden valita yleisluonteinen tarkastus?
16. Jos sinulla on mahdollisuus vaikuttaa yrityksen päätökseen tarkastusmuodon valinnassa, millä perusteella tekisit suosituksesi yritykselle?

LIITE 2 HAASTATTELURUNKO

TILINPÄÄTÖSANALYYTIKOT

Taustakysymykset

- Millainen on työkokemuksesi tilinpäätösanalyttikon tehtävissä? Entä muissa laskentatehtävissä?
- Mitä työnkuvaasi kuuluu?
- Millaisia yrityksiä analysoit?
- Mitä informaatiota hyödynnät tehdessäsi tilinpäätösanalyysia?
- Ketkä hyödyntävät tilinpäätösanalyysien tarjoamaa informaatiota?

Tilintarkastus

Tilintarkastuksen vaikutukset omaan työhön

1. Miten olet kokenut tilintarkastuksen vaikuttavan työhösi?
2. Miten tilintarkastetun tilinpäätöksen analysointi eroaa tilintarkastamattoman tilinpäätöksen analysoinnista?

Tilintarkastuksen vaikutukset yritykseen

3. Millaisille yrityksille tilintarkastuksesta on kokemuksesi mukaan hyötyä? Entä haittaa?
4. Miten tilintarkastus konkreettisesti vaikuttaa eri yrityksiin?

Tilintarkastusvelvollisuus

5. Miten näet nykyisen tilintarkastusvelvollisuuden soveltuvuuden pien- ja mikroyrityksille?
6. Miten tilintarkastus vaikuttaa tilinpäätökseen ja tilinpäätösanalyysiin, jos tilintarkastus suoritetaan vapaaehtoisesti ilman lainsäädännön velvoitusta?

Tilintarkastuksen vaikutukset tilinpäätöksen laatuun

7. Miten tilintarkastus vaikuttaa tilinpäätöksen laatuun? Entä tilinpäätösanalyysin laatuun? Millaisia erilaisia kokemuksia sinulla on tästä?
8. Miten olet kokenut eri tilintarkastusyhteisöjen tai tilintarkastajien merkityksen tilinpäätöksen laadun kannalta?
9. Miten tilinpäätöksen laatija vaikuttaa tilinpäätöksen laatuun?
10. Miten tilintarkastus vaikuttaa luottamukseen tilinpäätösinformaatiota kohtaan?

Yleisluonteinen tarkastus

11. Mitä mieltä olet yleisluonteisesta tarkastuksesta vaihtoehtona tilintarkastukselle?
12. Millaisia hyötyjä näet yleisluonteiseen tarkastukseen liittyen? Entä haasteita?
13. Miten uskot yleisluonteisen tarkastuksen vaikuttavan tilinpäätösten laatuun verrattuna tilintarkastukseen?
14. Miten uskot, että yleisluonteinen tarkastus vaikuttaisi työhösi?
15. Millaiset olisivat mielestäsi sopivat kriteerit, jotka voisivat määrittää yritykselle vapauden valita yleisluonteinen tarkastus?

LIITE 3 HAASTATELTAVILLE ANNETTU KATSAUS

KATSAUS HAASTATTELUN AIHEPIIRIIN

1. Tilintarkastusvelvollisuus Suomessa

- Suomessa tilintarkastusvelvollisuus on muihin EU-maihin verrattuna tiukka. Tilintarkastuslain mukaan tilintarkastus voidaan jättää suorittamatta yhteisössä, jonka päätyyneellä ja sitä edeltävällä tilikaudella ylittyy enintään yksi seuraavista:
  - o Taseen loppusumma 100 000 euroa
  - o Liikevaihto 200 000 euroa
  - o Keskimäärin 3 henkilöä palveluksessa
- Tilintarkastusvelvollisuus syntyy kuitenkin aina yhteisöille, joiden pääasiallinen toimiala on arvopapereiden omistaminen ja hallinta ja joilla on huomattava vaikutusvalta toisen kirjanpitovelvollisen liiketoimintaan tai rahoituksen johtamiseen. Yhtiöjärjestyksessä, yhtiösopimuksessa tai säännöissä voidaan velvoittaa tilintarkastukseen siitä huolimatta, ettei lainsäädännöllistä velvoitetta ole. Myös vähemmistöosakkeenomistajilla on oikeus vaatia tilintarkastusta, vaikka se ei olisi lain tai yhtiöjärjestyksen mukaan pakollista. Lisäksi avustuksenantajat tai rahoittajat saattavat velvoittaa tilintarkastuksen toimittamiseen.
- Tilintarkastus on kuitenkin aina mahdollista suorittaa vapaaehtoisesti ilman mitään erillistä velvoitetta.

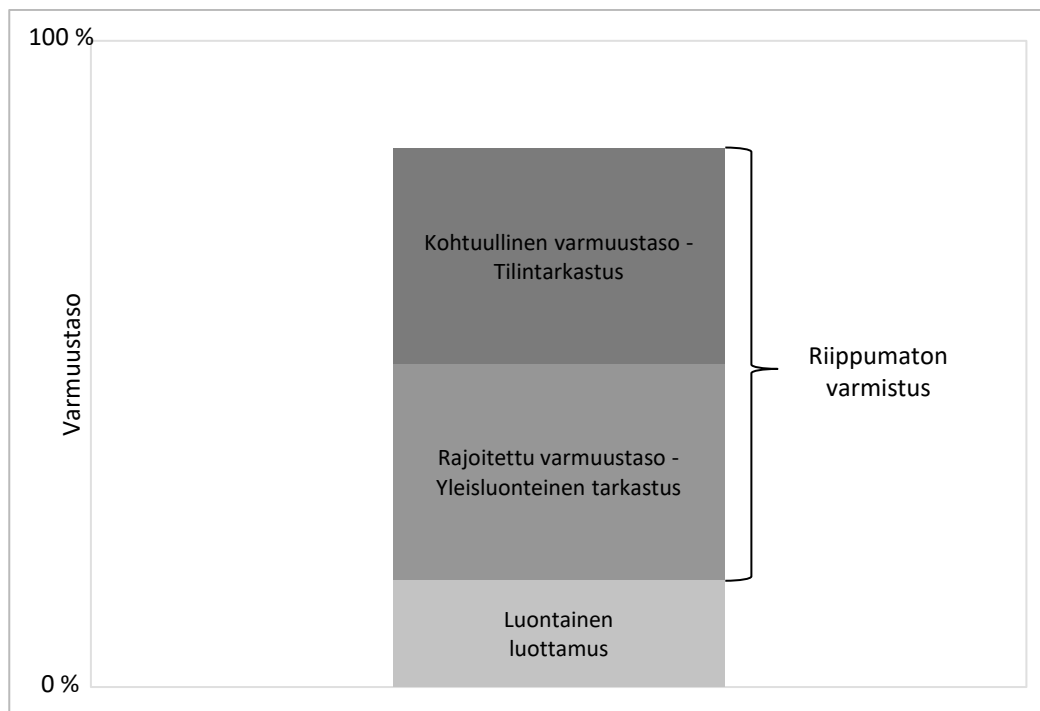
2. Mikä on yleisluonteinen tarkastus?

- Kansainväliset tilintarkastusalan standardit mahdollistavat tilinpäätöksen varmentamisen tilintarkastuksella tai yleisluonteisella tarkastuksella.
- Yleisluonteista tarkastusta kutsutaan usein **kevyemmäksi tarkastukseksi**, joka tarjoaa perustason varmistuksen tilinpäätökselle.
- Tilintarkastuksen tavoin yleisluonteista tarkastusta ohjaa eettiset säännöt, laadunvalvontastandardit ja muut ammatilliset standardit sekä velvollisuus käyttää ammatillista harkintaa ja skeptisyyttä.
- Tilintarkastus kohdistuu kirjanpitoon, tilinpäätökseen ja hallinnon tarkastukseen. Yleisluonteinen tarkastus puolestaan kohdistuu tilinpäätökseen ja toimeksiannossa sovittuun informaatioon. Kansainvälisen standardin mukaan yleisluonteisessa tarkastuksessa ei ole välttämätöntä yksityiskohtaisesti tarkastaa sisäistä valvontaa tai kirjanpitoaineistoa ja todentaa tase-eriä.

Tarkastustoimenpiteet

- Tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen prosessit ja toimenpiteet ovat samankaltaisia, mutta niiden laajuudessa on eroa. Yleisluonteinen tarkastus ei sisällä yhtä kattavia tarkastustoimenpiteitä kuin tilintarkastus, joten sen kustannukset ovat myös alhaisemmat.

- **Tilintarkastuksessa tehdään tiedusteluita, analyttisiä toimenpiteitä ja aineistotarkastusta.** Johdolta tiedustellaan olennaisista eristä ja merkittävistä tiedoista, kuten lähipiiritapahtumista, toiminnan jatkuvuudesta ja väärinkäytöksistä. Analyttisiin toimenpiteisiin kuuluu muun muassa suhdelukujen laskemista ja tilastollisia menetelmiä hyödynnäviä analyyseja, joilla etsitään yhteyksiä taloudellisen ja ei-taloudellisen informaation väliltä. Aineistotarkastuksessa tutkitaan yksityiskohtaisesti tositteita ja asiakirjoja.
- **Yleisluonteisessa tarkastuksessa keskitytään ensisijaisesti tiedusteluihin ja analyttisiin toimenpiteisiin. Aineistotarkastusta tehdään vain harkinnan mukaan tarvittaessa.**
- Molemmissa tarkastustavoissa tarkastajan on perehdyttävä asiakkaan liiketoimintaan, toimintaympäristöön ja tilinpäätösnormistoon, minkä perusteella keskitetään tarkastustoimenpiteet sellaisiin seikkoihin, joissa todennäköisesti voi olla virheitä. Molemmat tarkastustavat vaativat tilinpäätöksen täsmäyttämisen kirjanpitoon.
- Tilintarkastusta ohjaa suurempi määrä standardien velvoittamia pakollisia toimenpiteitä. Yleisluonteisessa tarkastuksessa toimenpiteitä voidaan skaalata tarpeiden ja harkinnan mukaan.
- Molempien tarkastustapojen tavoitteena on kuitenkin antaa varmuus siitä, että tilinpäätös on laadittu säännösten mukaisesti ja että se antaa oikean ja riittävän kuvan yhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.
- Tarkastustoimenpiteiden luonne ja laajuus vaikuttavat tarkastuksen tuottamaan varmuustasoon. **Yleisluonteinen tarkastus tuottaa rajoitetun varmuuden ja tilintarkastus kohtuullisen varmuuden tarkastuskohteen oikeellisuudesta.** Yleisluonteisella tarkastuksella syntyy siten hieman tilintarkastusta suurempi riski, että tilinpäätös voisi sisältää olennaisia virheitä. 100 % varmuustason antaminen ei ole mahdollista kummallakaan tarkastustavalla. Tätä havainnollistetaan alla olevalla kuviolla.

Eri tarkastustapojen tuottama varmuustaso (mukaiillen Suomen Tilintarkastajat ry 2018)

- Yleisluonteinen tarkastus tuottaa normaalin tilintarkastuslausunnon sijaan raportin, jolla osoitetaan suoritettua tiettyjä rajoitettuja analyttisiä tutkimus- ja arviointimenettelyjä. Yleisluonteisesta tarkastuksesta annetussa raportissa selvitetään tarkastajan käsitys siitä, onko tilinpäätös laadittu tilinpäätösnormiston mukaisesti. Raportissa kerrotaan johdon vastuusta, toimeksiannon suorittajan velvollisuuksista sekä arvioidaan evidenssiä.
- Sekä tilintarkastuskertomuksessa että yleisluonteisen tarkastuksen raportissa johtopäätöstä on mukautettava (varauman sisältävä/kielteinen johtopäätös tai johtopäätöksen antamatta jättäminen), mikäli tarkastushavainnot antavat siihen syy. Molempiin voidaan sisällyttää tiettyä seikkaa painottava tieto, jos tilinpäätöksen käyttäjien on syytä kiinnittää huomiota johonkin oleelliseen asiaan.

Tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen vertailua

	Tilintarkastus	Yleisluonteinen tarkastus
Tarkastajan riippumattomuus	✓	✓
Tarkastajan ammattieettiset periaatteet (mm. objektiivisuus, ammatillinen pätevyys, salassapitovelvollisuus, ammatillinen harkinta ja skeptisyys)	✓	✓
Tarkastustyön laadunvalvonta	✓	✓
Johdon kanssa kommunikointi	✓	✓
Oikea-aikainen ja yksityiskohtainen dokumentointi	✓	✓
Tarkastajan perehtyminen asiakkaaseen (mm. liiketoiminta, toimintaympäristö, tilinpäätösnormisto)	✓	✓
Tarkastustyötä ohjaava kansainvälinen standardi	ISA	ISRE
Varmuustaso tarkastuskohteen oikeellisuudesta	Kohtuullinen (<i>eli korkea</i>)	Rajoitettu (<i>eli alhaisempi</i>)
Olellisen virheen mahdollisuus tilinpäätöksessä	Pienempi	Suurempi

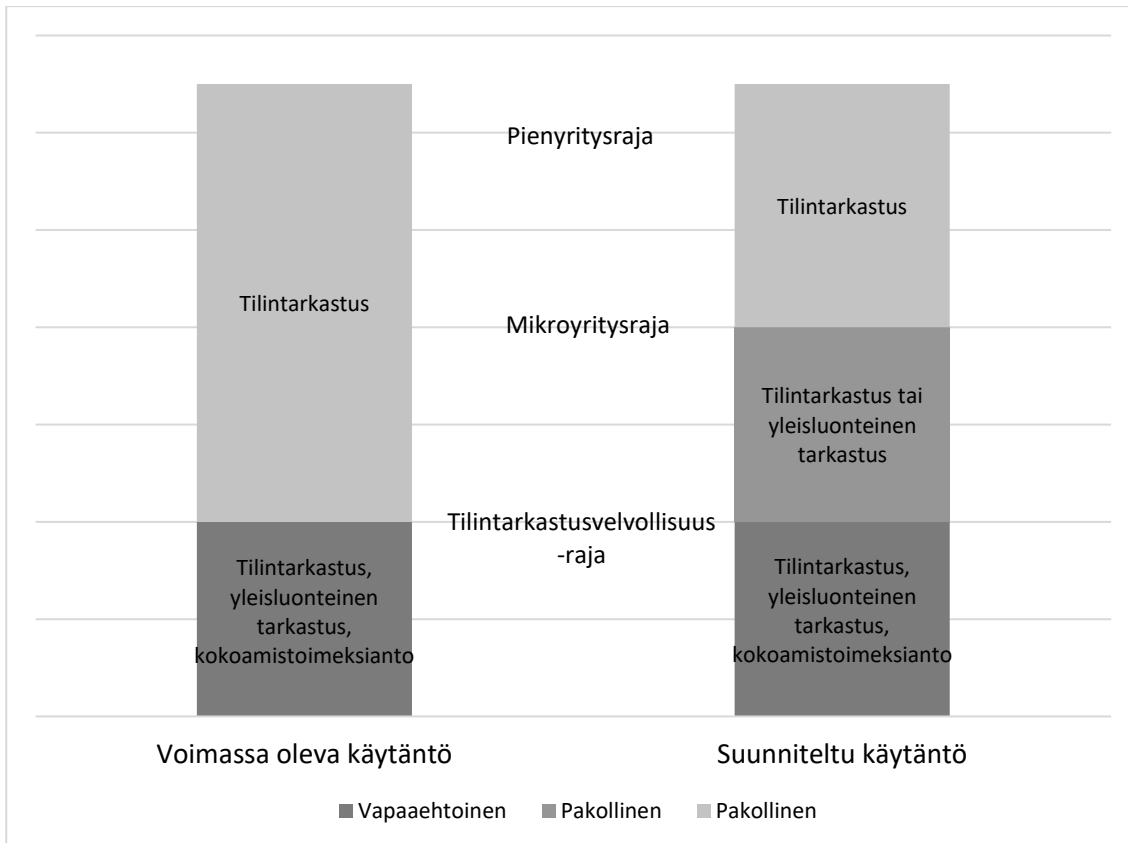
	Tilintarkastus	Yleisluonteinen tarkastus
Tarkastustoimenpiteet	Täsmäyttäminen kirjanpitoon Tiedustelut Analyttiset toimenpiteet Aineistontarkastus <i>Tarkastustoimenpiteet suoritetaan syvällisemmin, laajemmin ja yksityiskohtaisemmin</i>	Täsmäyttäminen kirjanpitoon Tiedustelut Analyttiset toimenpiteet Aineistontarkastus <i>vain harkinnan mukaan</i> <i>Tarkastustoimenpiteitä vain sen verran, että saavutetaan riittävä varmuustaso</i>
Tarkastuksen kohde	Tilinpäätös, kirjanpito, hallinto	Tilinpäätös ja muu toimeksiantannon määrittämä informaatio <i>Kansallisesti voidaan velvoittaa myös muiden kohteiden sisällyttämisestä tarkastukseen</i>
Skaalautuvuus / joustavuus yrityksen mukaan	Pienempi	Suurempi
Johtopäätös	Tilintarkastuslausunto <i>”Lausuntonamme esitämme, että tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan yhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti ja täyttää lakisääteiset vaatimukset.”</i>	Raportti <i>”Yleisluonteisen tarkastuksemme perusteella tietoomme ei ole tullut mitään, mikä antaisi meille syyn uskoa, ettei tilinpäätös anna Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti oikeita ja riittäviä tietoja yhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.”</i>
Vaadittavat resurssit	Kuluttaa todennäköisesti enemmän aikaa ja rahaa	Kuluttaa todennäköisesti vähemmän aikaa ja rahaa

3. Valmistelu lainsäädännön muuttamiseksi yleisluonteiseen tarkastukseen liittyen

- Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) teki elokuussa 2018 luonnoksen hallituksen esitykseksi tilintarkastuslain muuttamisesta siten, että tilintarkastusvelvollisuuden rajoja nostettaisiin. Ehdotuksen mukaisesti tilintarkastusvelvollisuus olisi poistunut kokonaan kirjanpitolain mukaisilta mikroyrityksiltä, joiden yhtiömuotona on osakeyhtiö, kommandiittiyhtiö tai avoin yhtiö.
- Esitys sai paljon vastustusta, joten sitä ei päätetty viedä eteenpäin kyseisellä hallituskaudella. Mahdollinen lainmuutos aiheutti huolta muun muassa taloudellisen tiedon laadun kärsimisestä ja harmaan talouden lisääntymisestä.

- Toisaalta nykyinen tilintarkastuskäytäntö on nähty usein ylimitoitettuna pienille yrityksille. Hallituksen esityksestä suoritettulla lausuntokierroksella moni taho kannattikin tilintarkastusrajojen nostamisen sijaan yleisluonteiseen tarkastukseen liittyvää selvitystyötä.
- TEM asetti työryhmän valmistelemaan tilintarkastuslainsäädäntöön uusia säännöksiä, joiden tarkoituksena olisi helpottaa pienimpien yhtiöiden tilintarkastusta. Valmisteltavalla uudistuksella tavoitellaan pienille yrityksille kevyempiä velvoitteita ja pienempiä kustannuksia. Samalla pienten yhtiöiden tarkastuskäytäntöjen toivotaan yhtenäistyvän. Tilintarkastus tai yleisluonteinen tarkastus voitaisiin valita riippuen yhtiön, sen sidosryhmien ja tiedon käyttäjien tarpeista.
- **23.6.2020 julkaistiin TEM:n työryhmän mietintö eli luonnos sääntelymallista.** Mietinnöstä järjestetään lausuntokierros syksyllä 2020 eli vielä ei ole varmuutta tulevan lain sisällöstä.
  - Mietinnön mukaan yleisluonteisen tarkastuksen kohteena olisi pääasiassa **tilinpäätös**. Kirjanpitoon ja hallintoon liittyviin asioihin tehtäisiin lisätoimenpiteitä vain tarvittaessa. Kansalliseksi lisävaatimukseksi ehdotetaan määrättyjen **verotietojen vastaavuuden tarkastaminen** (mm. arvonlisäveroilmoitusten, tuloveroilmoitusten ja palkkoihin liittyvien ilmoitusten täsmäminen kirjanpitoon).
  - TEM:n työryhmä esittää myös, että yleisluonteista tarkastusta ei voisi valita, jos yrityksellä on alkaneella tai edeltävällä tilikaudella ollut verovelkarekisterissä verovelkaa tai sinne merkittäviä ilmoituslaiminlyöntejä.
- Kansainvälisen standardin mukaan yleisluonteisen tarkastuksen voi suorittaa myös muu tilintarkastusammattilainen kuin tilintarkastaja
  - TEM:n työryhmä ehdottaa kuitenkin, että Suomessa yleisluonteisen tarkastuksen voisi suorittaa vain viranomaisvalvonnan alla toimiva hyväksytty tilintarkastaja.
- **Tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle** jäävät pienet yritykset voivat Suomessa jo nyt vapaaehtoisesti käyttää vaihtoehtoisia tilintarkastuspalveluita, kuten kokoamistoi-meksiantoa tai yleisluonteista tarkastusta. Tämän mahdollisuuden käyttäminen ei kuitenkaan ole yleistä. **Tilintarkastusvelvollisuuden piiriin kuulumisen** puolestaan velvoittaa tällä hetkellä aina tilintarkastuksen suorittamiseen, jolloin vaihtoehtoiset varmennuspalvelut eivät tule kysymykseen.
- TEM:n työryhmä esittää alla olevan kuvan mukaisia rajoja, jotka määrittäisivät tarkastusvelvollisuuden ja oikeuden valita tarkastusmuotojen välillä. Tällöin tarkastusvelvollisuus säilyisi nykyisen tilintarkastusrajan mukaisena ja tarkastusvelvollisuuden piiriin kuuluvat **mikroyritykset** saisivat valinnanvapauden tarkastusmuotojen välillä.
  - Muutoksen piiriin kuuluisivat **osakeyhtiöt, kommandiittiyhtiöt, avoimet yhtiöt ja osuuskunnat**. Asunto-osakeyhtiöt, säätiöt ja yhdistykset jäisivät soveltamisalan ulkopuolelle.

Mahdollisen lainmuutoksen vaikutukset voimassa olevaan tilintarkastusvelvollisuuteen (mukaan lukien Suomen Tilintarkastajat ry 2019)

Mikroyritykseksi määritellään Suomen kirjanpitolain 1:4:n mukaan kirjanpitovelvollinen, jonka päätyneellä ja sitä edeltävällä tilikaudella ylittyy enintään yksi seuraavista:

- Taseen loppusumma 350 000 euroa
- Liikevaihto 700 000 euroa
- Tilikaudella keskimäärin 10 henkilöä palveluksessa

Pienyritykseksi määritellään Suomen kirjanpitolain 1:4:n mukaan kirjanpitovelvollinen, jonka päätyneellä ja sitä edeltävällä tilikaudella ylittyy enintään yksi seuraavista:

- Taseen loppusumma 6 miljoonaa euroa
- Liikevaihto 12 miljoonaa euroa
- Tilikaudella keskimäärin 50 henkilöä palveluksessa

LÄHTEET

Artikkelit ja kirjat

- Abdel-Khalik, A. Rashad (1993) Why do private companies demand auditing? A case for organizational loss of control. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, Vol. 8 (1), 31–52.
- Blackwell, David W. – Noland, Thomas R. – Winters, Drew B. (1998) The value of auditor assurance: Evidence from loan pricing. *Journal of Accounting Research*, Vol. 36 (1), 57–70.
- Clatworthy, Mark A. – Peel, Michael J. (2013) The impact of voluntary audit and governance characteristics on accounting errors in private companies. *Journal of Accounting and Public Policy*, Vol. 32 (3), 1–25.
- Horsmanheimo, Pasi – Steiner, Maj-Lis (2017) Tilintarkastus – asiakkaan opas. Alma Talent Oy.
- Lin, Hsiao-Lun – Yen, Ai-Ru (2017) Determinants and market valuation of the decision to audit or review: Evidence from Taiwan. *Journal of Contemporary Accounting and Economics*, Vol. 13 (3), 209–224.
- Niemi, Lasse – Kinnunen, Juha – Ojala, Hannu – Troberg, Pontus (2012) Drivers of voluntary audit in Finland: to be or not to be audited? *Accounting and Business Research*, Vol. 42 (2), 169–196.
- Ojala, Hannu – Collis, Jill – Kinnunen, Juha – Niemi, Lasse – Troberg, Pontus (2016) The demand for voluntary audit in micro-companies: Evidence from Finland. *International Journal of Auditing*, Vol. 20 (3), 267–277.
- Seow, Jean-Lin (2001) The demand for the UK small company audit – An agency perspective. *International Small Business Journal*, Vol 19 (2), 61–79.

Internet-lähteet

- Accountancy Europe (2019) Audit exemption thresholds in Europe. <https://www.accountancyeurope.eu/wp-content/uploads/181114_Audit-exemption-thresholds-in-Europe_2019_survey-update-version.pdf>
- AICPA (2015) Guide to financial statements services: Compilation, review and audit. <<https://www.aicpa.org/content/dam/aicpa/interestareas/privatecompaniespracticesection/qualityservicesdelivery/keepingup/downloadabledocuments/financial-statement-services-guide.pdf>>
- Suomen Tilintarkastajat ry. Miksi tilintarkastus tehdään? <<https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/miksi-tilintarkastus-tehdaan>>
- Suomen Tilintarkastajat ry (2018) Tilintarkastaja on varmentamisen ammattilainen. <<https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/tilintarkastaja-on-varmentamisen-ammattilainen>>
- Suomen Tilintarkastajat ry (2019) Tarkoituksenmukaisempaa tarkastusta: Vaihtoehdoksi yleisluonteinen tarkastus. <<https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/tarkoituksenmukaisempaa-tarkastusta-vaihtoehdoksi-yleisluonteinen-tarkastus>>

- Suomen Tilintarkastajat ry (2019) Yleisluonteinen tarkastus on tilintarkastusta kevyempi. <<https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/yleisluonteinen-tarkastus-on-tilintarkastusta-kevyempi>>
- Suomen Tilintarkastajat ry (2019) Vaihtoehtona kevyempi tarkastus. <<https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/vaihtoehtona-kevyempi-tarkastus>>
- Suomen Tilintarkastajat ry (2020) TEM:n työryhmälle jatkoaikaa toukokuun loppuun. <<https://www.suomentilintarkastajat.fi/toimintamme/ajankohtaista/uutisia/tem-n-tyoryhmalle-jatkoaikaa-toukokuun-loppuun>>
- Suomen Tilintarkastajat ry (2020) Yleisluonteinen tarkastus – mistä siinä on kysymys, Riitta Laine kertoo. <<https://www.youtube.com/watch?v=2LxYf6p1Wrl&feature=youtu.be>>
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2018) Lausuntoyhteenveto. HE tilintarkastuslain muuttamiseksi – tilintarkastusvelvollisuuden rajat. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/ca48d2b2-f10e-4428-949c-0bd78571dc17/JULKAISU_20181116113236.pdf>
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2019) Kevyemmän tarkastuksen käyttöönottoa valmisteleva työryhmä. <<https://tem.fi/hankesivu?tunnus=TEM007:00/2019>>
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2020) Kevyemmän tarkastuksen käyttöönottoa valmistelleen työryhmän mietintö. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:38*. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162331/TEM_2020_38_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Valtioneuvosto (2020) Mietintö lakisäateistä tilintarkastusta kevyemmän tarkastuksen käyttöönottamisesta valmistunut. <<https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/mietinto-lakisaateista-tilintarkastusta-kevyemman-tarkastuksen-kayttoonottamisesta-valmistunut>>

Lait, standardit ja muu sääntelyyn liittyvä aineisto

- IAASB (2012) At a glance – International Standard on Review engagements (ISRE) 2400 (Revised), Engagements to Review Historical Financial Statements.
- IESBA (2018) International Code of Ethics for Professional Accountants IESBA – International Ethics Standards Board for Accountants (2018) International Code of Ethics for Professional Accountants (including International Independence Standards).
- IFAC (2012) Kansainvälinen yleisluonteisen tarkastuksen standardi 2400. Mennyttä aikaa koskevan tilinpäätöksen yleisluonteisen tarkastuksen toimeksiannot.
- Kirjanpitolaki (1336/1997)
- Osakeyhtiölaki (624/2006)
- Tilintarkastuslaki (1141/2015)